

วารสารวิชาการ
ศึกษิตาลัย
Sueksitalai Journal

P-ISSN : 2730-3330 ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2569)

E-ISSN : 2822-1168 Vol 7 No.1 (January– April 2026)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

พิมพ์จำนวน 500 เล่ม

ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารศึกษิตาลัย เป็นวารสารวิชาการของวัดศรีสุมงคล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเผยแพร่ผลงานวิจัย ผลงานสร้างสรรค์ และผลงานวิชาการของนักวิชาการ ในมิติทางด้านพุทธศาสตร์ ด้านศึกษาศาสตร์ และด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น

ที่ปรึกษา

พระเทพวชิรคุณ,รศ.ดร.

เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

พระศรีวชิรโมลี

รองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

พระภาวนาวัชรมนี,ดร.

เจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย

พระครูอนุกุลวรกิจ

เจ้าอาวาสวัดศรีสุมังค์

บรรณาธิการบริหาร

พระมหาสมเด็จ มหาสมิทธิ,ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระมหาประหยัด ปญญาโร,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

กองบรรณาธิการ

พระมหาเอกชัย วิสุทโธ,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระมหาจันทน์ สิริวัฒน,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ดร.กัมพล นะวัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

รศ.ดร.รักษนก แสงภักดีจิต

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

รศ.ดร.ไพโรจน์ บัวสุข

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ผศ.ดร.ปาริชาติ ทุมพันธ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

ดร.สกุล อ้นมา

มหาวิทยาลัยบูรพา

ผศ.ดร.จิตาภา เร่งมีศรีสุข

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ดร.จุฬารัตน์ วิชานาติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ผศ.ดร.เกษภา ผาทอง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร.ดวงศักดิ์ กะตะศิลา

มหาวิทยาลัยเฉลิมกาญจนา สุรินทร์

นายแสงจ้อย อินทรจักร

มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

นายขจรศักดิ์ วิเศษสุนทร

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

นายอภิวัฒน์ชัย พุทธจร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

นางอิงอร บุตรศรีมา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระมหาจยุทธ กิตติยุตโต

วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)

พระมหาชิษณุพงศ์ สุทธิวิธเมธี

วัดชัยพร

งานบันทึกข้อมูล

พระเจษฎา จารุธมโม

วัดศรีสุ่มังคล์

นายกิตติศักดิ์ พรหมกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ศิลปกรรม

นายเทวราช เจริญเวทย์

พิสูจน์อักษร

นายสุวิทย์ ขาวนอก

นักวิชาการอิสระ

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

นายจันทวี ชัยสว่าง

ไวยาวัจกรวัดศรีสุ่มังคล์

นางสาวศุภร โหงษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

สำนักงาน : 962 หมู่ 9 วัดศรีสุ่มังคล์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000

โทรศัพท์ : 086 889 4578, 087 853 1097

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ ถนนประจักษ์ศิลปาคม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000

โทรศัพท์ : 0-4246-0082

บทบรรณาธิการ

วารสารศึกษิตาลัย ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2569) เป็นวารสารวิชาการราย 4 เดือน ที่มุ่งเผยแพร่องค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ศึกษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมานุษยศาสตร์อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ วารสารได้รับการจัดอันดับคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ให้อยู่ในกลุ่มที่ 2 (TCI ฐาน 2) และได้รับการรับรองให้อยู่ในฐานข้อมูล TCI ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2572 อันสะท้อนถึงมาตรฐานทางวิชาการและกระบวนการบริหารจัดการวารสารที่มีคุณภาพและได้รับการยอมรับในระดับประเทศ

วารสารฉบับนี้ประกอบด้วยบทความวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 10 เรื่อง โดยจำแนกตามสาขาวิชาออกเป็น 4 กลุ่มสำคัญ ได้แก่

กลุ่มที่ 1 พระพุทธศาสนาประยุกต์ จำนวน 1 บทความ มุ่งเน้นการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน ผ่านการประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในบริบทของสถานศึกษา

กลุ่มที่ 2 ศึกษาศาสตร์ จำนวน 1 บทความ ศึกษาปัจจัยด้านภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้นำทางการศึกษาในยุคการมีส่วนร่วมของสังคม

กลุ่มที่ 3 รัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 5 บทความ ครอบคลุมประเด็นร่วมสมัยที่หลากหลาย ทั้งด้านการจัดการความขัดแย้งในชุมชน การรับรู้ทางวัฒนธรรมของเยาวชนต่อประเพณีท้องถิ่น การประเมินความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ชุมชน การปรับตัวของภาคธุรกิจภายใต้บริบทเศรษฐกิจภูมิภาค และการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น อันสะท้อนพลวัตของสังคมและเศรษฐกิจในระดับชุมชนและอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

กลุ่มที่ 4 นิติศาสตร์ จำนวน 3 บทความ มุ่งวิเคราะห์ประเด็นทางกฎหมายที่มีความสำคัญต่อสังคมร่วมสมัย ได้แก่ มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ ปัญหาการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นบนสื่อออนไลน์ และผลกระทบของกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมต่อการส่งออกสินค้าไทย

บทความทุกเรื่องในวารสารฉบับนี้ได้ผ่านกระบวนการพิจารณาคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (Peer Review) จำนวน 3 ท่านต่อบทความ และได้รับการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะอย่างรอบด้าน ก่อนผ่านการตรวจสอบด้านรูปแบบและมาตรฐานการตีพิมพ์จากกองบรรณาธิการอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารวิชาการที่มีคุณภาพ

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารศึกษิตาลัยฉบับนี้จะเป็นแหล่งองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่า สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการ การวิจัย และการประยุกต์ใช้ในสังคมได้อย่างกว้างขวาง ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาและสังคมศาสตร์ให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืนต่อไป

(พระมหาสมเด็จ มหาสมิทธิ, ผศ.ดร.)

บรรณาธิการบริหาร

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กองบรรณาธิการ	ก-ค
บทบรรณาธิการ	ง-จ
สารบัญ	ฉ-ช
บทความวิจัย	
การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี THE APPLICATION OF THE SEVEN KALYĀṆAMITTA DHAMMA 7 TO PROMOTE LEARNING AND INNOVATION SKILLS OF STUDENTS AT BAN DONG TA WANG SCHOOL, PHO SAI DISTRICT, UBON RATCHATHANI PROVINCE เกริกตระกูล ปะวะเส็นัง, ภัทรชัย อุทาพันธ์	1-14
การจัดการความขัดแย้งในชุมชนของจังหวัดนครศรีธรรมราช: กรณีศึกษาชุมชน ตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช CONFLICT MANAGEMENT IN COMMUNITIES OF NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE: A CASE STUDY OF THA PRACHA SUBDISTRICT CHA-UAT DISTRICT NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE การันย์ พรหมแก้ว, นรพัชร เสาธงทอง, วารินทร์ จันทรัตน์, อุทัย จันทรัตน์ กานต์, พระเมธีวชิราภิรุต, (ธรรมรัต อริยธมโม)	15-28
กระบวนการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีต่อประเพณีสงกรานต์ในจังหวัด หนองคาย THE PROCESS OF PERCEPTION OF THE NEW GENERATION OF YOUTH TOWARDS SONGKRAN TRADITION IN NONG KHAI PROVINCE อนันต์ คติยะจันทร์, พระภาวนาวัชรมุนี (เดชศักดิ์ โพธิ์ชัย)	29-42

- การประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์นวัตกรรม “หอยยอห่อใบ
ข่า” ของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดหนองคาย 43-56
ASSESSMENT OF CONSUMER SATISFACTION WITH INNOVATIVE PRODUCTS
“ GOLDEN APPLE SNAIL ROLL WRAPPED IN GALANGAL LEAVES ” OF
COMMUNITY ENTERPRISES IN NONG KHAI PROVINCE
มัลลิกา จันทรังษี, ศักรินทร์ นนทพจน์, สุภัสสร แพงพุย
- ผลกระทบและการปรับตัวในธุรกิจบริการของนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว ภายหลังจากการเปิดให้บริการรถไฟระหว่างไทย-
ลาว-จีน 57-70
IMPACTS AND ADAPTATION ON THE SERVICE BUSINESSES IN VIENTIANE
CAPITAL OF LAO PEOPLE'S DEMOCRATIC REPUBLIC, AFTER THE OPENING
OF THAILAND-LAOS-CHINA RAILWAY
ถนอมศิลป์ จันคณาภิติกุล, ดารณี แสงนิล, รักชนก แสงภักดีจิต, รัฐการ
บัวศรี
- การผลิตทุเรียนเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์และ
เศรษฐกิจปลอดภัยในจังหวัดหนองคาย 71-84
THE PRODUCTION OF ISAN TUNG TO ENHANCE COMMUNITY ECONOMY
APPROACHES TO CREATIVE ECONOMY AND SAFE ECONOMY IN NONG KHAI
PROVINCE
เจษฎา มุลยาพอ, พระครูพิพัฒน์จันทรังษี, ศศิธร บุตรดี
- มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ ตามพระราชบัญญัติการทวงถาม
หนี้ พ.ศ. 2558 85-98
LEGAL MEASURES REGARDING DEBT COLLECTION ACCORDING TO
THE DEBT COLLECTION ACT BE. 2558
สังเวียน เทพผา

-
- ผลกระทบจากการออกกฎหมายของสหภาพยุโรปว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า (EUDR) ต่อการส่งออกยางพาราที่ปลูกในพื้นที่ป่าของประเทศไทยไปยังสหภาพยุโรป 99-112
- THE IMPACT OF THE ENFORCEMENT OF THE EU DEFORESTATION-FREE PRODUCTS REGULATION (EUDR) ON THE EXPORTATION OF RUBBER FROM THAI FOREST AREAS TO THE EUROPEAN UNION
- ฐิติมา ศรีกะพา, ปรมารณ วีระพันธ์, ดามร คำไตรย์
- ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์ 113-126
- LEGAL PROBLEMS REGARDING PUBLIC EXPRESSION OF OPINIONS ON SOCIAL MEDIA
- วัชรินทร์ เจริญหล่อ, วรวิทย์ เหล่าบ้านค้อ
- ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย 127-140
- THE PARTICIPATIVE LEADERSHIP FACTORS OF SCHOOL ADMINISTRATORS AFFECTING RELATIONSHIP BETWEEN SCHOOLS AND COMMUNITIES UNDER THE OFFICES OF PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA IN NONGKHAI PROVINCE
- ชฎานนท์ ศรีกวนชา, พนายุทธ เชยบาล, พัชรินทร์ ชมภูวิเศษ
- คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ 141-155

การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม
ของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี*

THE APPLICATION OF THE SEVEN KALYĀṆAMITTA DHAMMA 7 TO
PROMOTE LEARNING AND INNOVATION SKILLS OF STUDENTS
AT BAN DONG TA WANG SCHOOL, PHO SAI DISTRICT,
UBON RATCHATHANI PROVINCE

*เกริกตระการ ปะวะเสนัง¹, ภัทรชัย อุทาพันธ์²

Kerktrakan Pawasanang¹, Phattharachai Uthaphan²

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน, ประเทศไทย^{1,2}

Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand^{1,2}

*Corresponding Author, E-mail: kerktrakan23@outlook.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี 2) ศึกษาหลักกัลยาณมิตรในพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) ประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ของมหามกุฏราชวิทยาลัย ข้อมูลทุติยภูมิ และการวิจัยภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 คน ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู ผู้ปกครอง และนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้มุ่งพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 ด้วยการเรียนรู้เชิงรุก โดยมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกและความไว้วางใจระหว่างครูกับศิษย์ เป็นปัจจัยสำคัญต่อแรงจูงใจและการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการสื่อสาร 2) หลักกัลยาณมิตร 7 ประกอบด้วย ปิโย, ครุ,

*Received: 12 January 2026; Revised: 11 March 2026; Accepted: 11 March 2026.

ภาวนีโย, วตฺตา, วจนฺทโม, คมฺภีรณฺจ กถํ กตฺตา, โน จมฺภฺฐาเน นิโยจเย ซึ่งทำหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดอย่างถูกวิธี อันเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขา 3) การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ พบว่า ครูบูรณาการหลักธรรมในกระบวนการสอนผ่านเมตตาธรรม การสื่อสารเชิงบวก และการรับฟัง เพื่อพัฒนาการคิดวิพากษ์ การทำงานร่วมกัน และการเรียนรู้อย่างมีจริยธรรม ส่งผลให้นักเรียนพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม, หลักกัลยาณมิตร 7, การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7

Abstract

This research article aims to: 1) examine the current state of learning skill development among students at Ban Dong Ta Wang School, Pho Sai District, Ubon Ratchathani Province; 2) study the principle of Kalyanamitta in Theravada Buddhism; and 3) apply the Seven Kalyanamitta Qualities to promote learning and innovation skills among students at Ban Dong Ta Wang School, Pho Sai District, Ubon Ratchathani Province. This study employs a qualitative research methodology, drawing on primary sources namely the Thai-language Tipitaka published by Mahamakut Rajavidyalaya as well as secondary sources and field research conducted through in-depth interviews with twelve key informants, comprising education academics, school administrators, government teachers, parents, and students. The research instrument used was an interview form. Data were analyzed through content analysis and findings are presented using descriptive analysis.

The research findings revealed that: 1) the promotion of learning skills is oriented toward developing 21st-century competencies through active learning, whereby positive interaction and trust between teachers and students serve as critical factors in fostering motivation and the development of analytical thinking and communication skills; 2) the Seven Kalyanamitta Qualities Piyo, Garu, Bhāvanīyo, Vattā, Vacanakkhamo, Gambhīrañca Kathaṃ Kattā, and No Caṭṭhāne Niyojaye function to stimulate learners toward right thinking, which constitutes the starting point for intellectual development in accordance

with the principles of the Threefold Training (Tisikkhā); and 3) the application of the Seven Kalyanamitta Qualities in promoting learning skills revealed that teachers integrate these Dhamma principles into their instructional processes through loving-kindness, positive communication, and attentive listening, with the aim of developing critical thinking, collaboration, and ethical learning ultimately enabling students to develop their learning skills effectively and sustainably.

Keywords: Learning and innovation skills, Kalyanamitra 7, Application Kalyanamitra 7

บทนำ

จากสภาพสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เข้าสู่ยุคดิจิทัล (Digital Disruption) ระบบการศึกษาไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายครั้งสำคัญ โดยเฉพาะการมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) ที่มีใช้เพียงการท่องจำเนื้อหาความรู้ แต่เป็นการสร้างทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และความใฝ่เรียนรู้ (วิจารณ์ พานิช, 2556) การเปลี่ยนผ่านดังกล่าว มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในระดับนโยบาย หากแต่ยังสะท้อนถึงชั้นเรียนในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนในเมืองหลวงหรือโรงเรียนขนาดเล็กในชนบททั่วโลก ซึ่งต่างต้องเผชิญกับแรงกดดันในการปรับตัวให้ทันกับยุคสมัย ในขณะที่ผู้เรียนจำนวนมากยังขาดรากฐานทางสังคมและจิตใจที่เข้มแข็งพอสำหรับการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ความไม่สมดุลระหว่างพัฒนาด้านเทคโนโลยีกับการพัฒนาด้านจิตใจและคุณธรรมของผู้เรียน จึงกลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สะสมมาอย่างยาวนาน และยังไม่มีแนวทางแก้ไขที่ชัดเจนและยั่งยืนเพียงพอ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพครูและผู้เรียนไปพร้อมกัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) จากสถานการณ์จริงยังพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ยังขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ และมีปัญหาด้านพฤติกรรม ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากช่องว่างระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และบรรยากาศการเรียนรู้ที่ยังไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2568)

ท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางการศึกษาที่มุ่งเน้นวัตถุมากกว่าจิตใจ หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืน ในทางพุทธ

ปรัชญาการศึกษานั้น ครูมิใช่เพียงผู้รับจ้างสอนหนังสือหรือผู้ถ่ายทอดข้อมูล แต่มีสถานะเป็น กัลยาณมิตร ซึ่งถือเป็นปัจจัยภายนอก (ปรโตโมสะ) ที่สำคัญที่สุดในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดสัมมาทิฐิ และปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552) การที่พระพุทธศาสนาได้วางหลักกัลยาณมิตรไว้ เป็นหัวใจของกระบวนการศึกษาตั้งแต่กว่าสองพันปีมาแล้ว จึงมีเพียงแสดงถึงความเป็นสากลของพุทธ ปัญญา แต่ยังคงย้ำว่ามิติด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์คือรากฐานที่ขาดมิได้ของการศึกษาที่ แท้จริง พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักคุณสมบัติของครูที่ดีไว้ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ว่าด้วย องค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่ 1) ปิโย (น่ารัก) คือการสร้างความสัมพันธ์เป็นกันเองเพื่อให้ศิษย์กล้า เข้าหา 2) ครุ (น่าเคารพ) คือการประพฤติตนให้เป็นที่พึ่งทางใจและอบอุ่น 3) ภาวนีโย (น่าเจริญใจ) คือ ทรงคุณวุฒิและภูมิปัญญาแท้จริง 4) วตตา (รู้จักพูด) คือความสามารถในการสื่อสารชี้แจงให้เข้าใจ 5) วจนกขโม (อดทนต่อถ้อยคำ) คือพร้อมรับฟังคำปรึกษาและวิพากษ์วิจารณ์ 6) คมภีรณจ กถ กตตา (แถลงเรื่องล้าลึกได้) คือความสามารถในการถ่ายทอดเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย และ 7) โน จฏฐาเน นิโยชเย (ไม่ชักนำในอวิชชา) คือการไม่ชักจูงศิษย์ไปในทางเสื่อมเสีย (อง.สศตทก. (ไทย), 23/32/33) หลักธรรมทั้ง 7 ประการนี้ มิใช่เพียงจริยธรรมส่วนบุคคล แต่เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาการเรียนรู้ ขั้นสูง ที่จะช่วยเปลี่ยนห้องเรียนให้เป็นพื้นที่ปลอดภัยละลายพฤติกรรมต่อต้าน และสร้างฐานรองรับ จิตใจของผู้เรียนให้เปิดกว้าง พร้อมทั้งจะพัฒนาทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) ทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย ให้สมบูรณ์พร้อมเป็นมนุษย์ที่เต็มคน เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทั้ง 7 ประการนี้ อย่างลึกซึ้งจะพบว่า แต่ละองค์ประกอบล้วนมีพลังในการสร้างพลวัตทางจิตวิทยาในห้องเรียนที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ปิโย และ ครุ ทำหน้าที่สร้างบรรยากาศความไว้วางใจและความปลอดภัยทางจิตใจ ภาวนีโย และ วตตา กระตุ้นแรงบันดาลใจและการรับรู้คุณค่าของความรู้ ส่วน วจนกขโม คมภีรณจ กถ กตตา และ โน จฏฐาเน นิโยชเย เป็นกลไกป้องกันและนำทางผู้เรียนให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง รวมกันแล้วหลักทั้ง 7 จึงเปรียบเสมือนระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่ครบวงจรซึ่งพระพุทธองค์ทรง ออกแบบไว้อย่างสมบูรณ์แบบ

โรงเรียนบ้านดงตาห้วย อำเภอฟัวไทร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นสถานศึกษาที่มุ่งจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จากการตรวจสอบรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR) ในรอบปี การศึกษาที่ผ่านมา พบประเด็นปัญหาคือ นักเรียนยังขาดทักษะที่สำคัญในการเรียนรู้ โดยเฉพาะความ กล้าแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ และการสืบค้นความรู้ด้วยตนเอง ปัญหาดังกล่าวมิได้เกิดจาก ปัจจัยด้านสติปัญญาเพียงอย่างเดียว แต่ยังสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและครอบครัวในพื้นที่

ซึ่งผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือทำงานต่างถิ่น ส่งผลให้นักเรียนขาดที่พึ่งทางใจและขาดต้นแบบในการดำเนินชีวิต เมื่อมาโรงเรียนจึงมีพฤติกรรมแยกตัว ขาดความมั่นใจ และมองครูเป็นเพียงผู้ออกคำสั่งมากกว่าผู้ให้คำปรึกษา (โรงเรียนบ้านดงตาหวัง, 2566) นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้เรียนจำนวนหนึ่งมีภูมิหลังที่ซับซ้อน ทั้งจากสภาพครอบครัวที่แตกแยก การขาดแคลนทางเศรษฐกิจ และการขาดต้นแบบที่ดีในการดำเนินชีวิต ปัจจัยเหล่านี้ได้สร้างบาดแผลทางจิตใจ (Psychological Wound) ที่แม้มองไม่เห็นด้วยตา แต่กลับเป็นอุปสรรคที่ทรงพลังที่สุดต่อการเรียนรู้ นักเรียนที่ผ่านประสบการณ์เหล่านี้ มักแสดงออกผ่านการปฏิเสธการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน การต่อต้านผู้มีอำนาจ หรือแม้แต่การยอมจำนนต่อความล้มเหลวโดยไม่พยายามต่อสู้ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นสัญญาณที่บ่งชี้ถึงความต้องการเร่งด่วนสำหรับการแก้ไขที่ตรงจุด โดยเฉพาะการสร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่นและไว้วางใจได้ระหว่างครูกับนักเรียน จากสภาพการณ์เช่นนี้ ครูผู้สอนจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาท โดยนำหลักกัลยาณมิตร 7 มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางใจ ให้ผู้เรียนรู้สึกไว้วางใจ ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญนำไปสู่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ตระหนักดีว่า การแก้ไขปัญหาวิกฤตทางการศึกษาในบริบทของโรงเรียนบ้านดงตาหวัง ไม่สามารถพึ่งพาเพียงทฤษฎีทางตะวันตกหรือการอัดฉีดทรัพยากรทางวัตถุเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม คือ หลักพุทธธรรมมาบูรณาการเข้ากับวิถีชีวิตและการเรียนรู้ของผู้เรียน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2546) ยิ่งไปกว่านั้น บริบทวัฒนธรรมของชุมชนในเขตอุบลราชธานีและพื้นที่ภาคอีสานโดยรวม ล้วนผูกพันอยู่กับหลักธรรมและวิถีพุทธอย่างลึกซึ้งมาแต่ดั้งเดิม การนำหลักธรรมที่ผู้เรียนและผู้ปกครองคุ้นเคยมาเป็นกรอบในการจัดการเรียนรู้ จึงมีเพียงสร้างความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แต่ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่ตนสืบทอดมา อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างอัตลักษณ์ที่มั่นคง (Cultural Identity) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี โดยมุ่งหวังที่จะสังเคราะห์องค์ความรู้จากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมาเป็นกระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่จำเป็นต้องได้และปฏิบัติได้จริง เพื่อปิดช่องว่างระหว่างครูกับศิษย์ ลดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และกระตุ้นให้เกิดทักษะการเรียนรู้ด้วยปัญญาอันชอบธรรม (สุเมธ แสงนันทนวล, 2560) ทั้งนี้ งานวิจัยชิ้นนี้มีได้มุ่งเพียงการทดสอบประสิทธิภาพ

ของหลักสูตรในฐานเครื่องมือจัดการชั้นเรียนเท่านั้น แต่ยังมีสะท้อนให้เห็นว่าพุทธปรัชญาการศึกษา มีศักยภาพในการตอบโจทย์ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้อย่างไร ในยุคที่ระบบการศึกษา กำลังตกอยู่ใน กับดักของการวัดผลเชิงตัวเลขและมาตรฐานสากลที่ละเลยมิติภายในของผู้เรียน และผลจากการศึกษา ในงานวิจัยนี้ จะเป็นข้อมูลพื้นฐานและนำไปสู่การสร้างรูปแบบ หรือแนวทางการพัฒนาครูต้นแบบตาม วิถีพุทธ ที่สามารถนำไปขยายผลใช้กับสถานศึกษาอื่นในบริบทใกล้เคียงกัน อันจะเป็นการยืนยันถึง คุณค่าของพุทธศาสตร์ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอบัวโพธิ์ ไร่ จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาหลักกัลยาณมิตร 7 ในพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ และนวัตกรรมของนักเรียน โรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอบัวโพธิ์ ไร่ จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอบัวโพธิ์ ไร่ จังหวัดอุบลราชธานี ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research ข้อมูลภาคสนาม (Field study) จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งได้ กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญเพื่อตอบคำถามการ วิจัย และให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังจะแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 วิธีการ ดังต่อไปนี้

1.1 การวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเพื่อใช้ในการ การวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 และข้อที่ 2 โดยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทบทวน วรรณกรรม ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ และศึกษาเนื้อหาหลักกัลยาณมิตร 7 จากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยจะเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) สํารวจข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก และ ศึกษาจาก หลักพุทธศาสนาที่ปรากฏตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้องทั่วไป

1.2 การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยตาม วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ โรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 12 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นผู้ที่ เกี่ยวข้องโดยตรงในบริบทของพื้นที่วิจัย ดังนี้ นักวิชาการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู ผู้ปกครอง และนักเรียน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ผลการตรวจสอบอยู่ที่ระดับ 1.00 หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำ เครื่องมือไปขอจริยธรรมการวิจัย ซึ่งมีผลการพิจารณาให้สจริยธรรมการวิจัย SCPHYLIB-2568/783 จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มา วิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยในส่วนของการวิจัยเอกสารจะดำเนินการตามกระบวนการ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์เนื้อความ (Textual Analysis) เพื่อทำความเข้าใจ เอกสารต่าง ๆ ได้อย่างเป็นขั้นตอนและมีการตีความและค้นหาความหมายที่เชื่อมโยงกับจุดประสงค์ของ การวิจัย ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร ในบทที่ 2 และบทที่ 3 โดยการจำแนกประเด็นแล้ววิเคราะห์แต่ละ ประเด็นนำผลการวิเคราะห์ทั้ง 2 บทมาวิเคราะห์และรวบรวมผลการวิเคราะห์

2) การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้มาจำแนก ประเด็นแล้วนำมาวิเคราะห์ในรูปแบบการบรรยาย (Descriptive Analysis) รวบรวมข้อมูลที่ได้จาก การวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนบ้าน ดงตาหวัง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มีการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับ

ทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง กระตุ้นทักษะการคิดวิเคราะห์และการสื่อสาร โดยมีกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมควบคู่กับวิชาการ ผลการวิเคราะห์พบข้อค้นพบสำคัญว่า ท่ามกลางพลวัตความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี นักเรียนในพื้นที่ห่างไกลมักประสบปัญหาด้านแรงจูงใจและความเปราะบางทางจิตใจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสมาธิและประสิทธิภาพในการศึกษาเล่าเรียน การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านดงตาหวัง จึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดเนื้อหาตามหลักสูตร แต่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ ผ่านการปรับบทบาทของครูจากผู้สอน มาเป็นผู้ชี้แนะ และผู้นำทางจริยธรรม กลไกความสำเร็จในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวัง คือการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างครูและนักเรียน โดยใช้ความเมตตาธรรมและความไว้วางใจเป็นฐานในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆสะ) ที่สำคัญในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดอย่างถูกวิธี (โยนิโสมนสิการ) และมีฉันทะในการเรียนรู้

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 หลักกัลยาณมิตร 7 ในพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า หลักกัลยาณมิตร 7 (Kalyāṇamittadhammā) ในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยองค์ประกอบของคุณสมบัติมิตรแท้หรือผู้สอนที่พึงประสงค์ 7 ประการ อันได้แก่ 1) ปิโย หมายถึง ความน่ารัก การเป็นผู้ที่ผู้อื่นเข้าใกล้แล้วสบายใจ มีความเมตตาเป็นฐาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีไม่ถือตัว การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่น ทำให้นักเรียนกล้าซักถามและเปิดใจรับความรู้ 2) ครุ หมายถึง น่าเคารพ ความมีวุฒิภาวะ มีระเบียบวินัย และมีความประพฤติที่สมกับฐานะ ครูที่เป็น ครุ คือครูที่มีความหนักแน่นในหลักการและศีลธรรม ทำให้นักเรียนเกิดความเลื่อมใสในความรู้ความสามารถและความเป็นระบบระเบียบ 3) ภาวนียो หมายถึง น่าเจริญใจ การเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมตนเองมาดีแล้ว ทั้งกาย ศีล จิต และปัญญา เป็นผู้ที่น่ายกย่องและเป็นแรงบันดาลใจ ครูที่เป็นภาวนียो จะเป็นต้นแบบให้นักเรียนอยากพัฒนาตนเองตาม 4) วตฺตา หมายถึง รู้จักพูด มีทักษะในการสื่อสาร รู้จักกาลเทศะในการพูด สามารถชี้แจงเหตุผล ให้คำปรึกษา และว่ากล่าวตักเตือนด้วยความปรารถนาดี ในเชิงการสอนคือความสามารถในการอธิบายบทเรียนให้เข้าใจง่ายและชัดเจน 5) วจนกฺขโม หมายถึง อดทนต่อถ้อยคำความเป็นผู้มีขันติสูง รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง หรือคำวิพากษ์วิจารณ์ได้โดยไม่โกรธเคือง ข้อนี้สำคัญมากสำหรับครูยุคใหม่ที่ต้องรับฟังเสียงของนักเรียน เพื่อนำมาปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น 6) คมฺภีรญจ กถิ กตฺตา หมายถึง แกล้งเรื่องล้าลึกได้ ความแตกฉานในเนื้อหาวิชาการ สามารถอธิบาย

เรื่องที่ยาก ซับซ้อน หรือประเด็นทางจริยธรรมที่ลึกซึ้งให้กลายเป็นเรื่องที่คุณเรียนเข้าใจได้ มีกระบวนการคิดที่เป็นระบบ 7) โน จงฺภูฏาเน นิโยชเย หมายถึง ไม่ชักนำไปในอัมปลมกค การมีจุดยืนทางจริยธรรมที่มั่นคง ไม่ชักจูงมิตรหรือศิษย์ไปในทางที่เสื่อมเสีย เช่น อบายมุข หรือทัศนคติที่เป็นมิฉฉาภิภูฏ แต่จะมุ่งเน้นการส่งเสริมให้นักเรียนก้าวไปในทางที่เจริญ สัมมาปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาได้ระบุว่า หลักกัลยาณมิตร 7 ทำหน้าที่เป็นปรโตโฆสะ หรือปัจจัยภายนอกที่สำคัญที่สุดในการสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยเป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดโยนิโสมนสิการ หรือกระบวนการคิดอย่างถูกวิธี อันนำไปสู่การมีสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) อีกทั้งหลักกัลยาณมิตร 7 ไม่ได้เป็นเพียงคุณสมบัติเฉพาะตัวของมิตรเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางปัญญาที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้กัลยาณมิตรมีความสำคัญในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นของพรหมจรรย์ และเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในทุกด้าน

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 3 การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวั่ง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อยกระดับทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวั่ง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี นักเรียนได้ใช้หลักกัลยาณมิตร 7 เข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มต้นจากการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ผ่านหลัก ปิโย (ความน่ารัก) และ ครุ (ความน่าเคารพ) ซึ่งเป็นการใช้เมตตาธรรมและความสม่ำเสมอในความประพฤติ เพื่อสร้างความไว้วางใจ และลดช่องว่างระหว่างครูกับศิษย์ ทำให้นักเรียนเกิดฉันทะและกล้าที่จะแสดงออกทางความคิดร่วมกับหลัก ภาวนียโย (ความน่าเจริญใจ) ที่ครูวางตัวเป็นต้นแบบของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ผู้เรียนในมิติของการพัฒนาทักษะทางปัญญา ครูได้ประยุกต์ใช้หลัก วตฺตา (ความเป็นผู้รู้จักพูด) และวจนกฺขโม (ความเป็นผู้มีมโนคติที่อดทนต่อถ้อยคำ) ในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยเน้นการชี้แจงเหตุผลและเปิดพื้นที่รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาให้กับนักเรียน ขณะที่หลัก คมภิรวจฺจ กถฺตา (การแถลงเรื่องล้าลึกได้) ถูกนำมาใช้ในการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาการที่ซับซ้อนให้กลายเป็นเรื่องที่เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นอำเภอโพธิ์ไทร และปิดท้ายด้วยหลัก โน จงฺภูฏาเน นิโยชเย (การไม่ชักนำไปในอัมปลมกค) ซึ่งครูทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการแนะแนวการดำเนินชีวิตและการใช้สื่อสารสนเทศอย่างรู้เท่าทัน เพื่อป้องกันนักเรียนจากปัจจัยเสี่ยงทางสังคม การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในโรงเรียนบ้านดงตาหวั่ง ไม่ได้เป็นเพียงทฤษฎีในคัมภีร์ แต่คือปฏิสัมพันธ์ทางปัญญาที่

ครูใช้เป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน จากผู้รับความรู้ ผู้ผู้แสวงหาความรู้ด้วยกระบวนการคิดที่ถูกต้อง ส่งผลให้ทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งในมิติวิชาการและมิติจริยธรรมตามความมุ่งหมายของพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ทักษะด้านการอ่าน การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะด้านการอ่าน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนบ้านดงตาหวังไม่ใช่แค่การสอนตามสูตรสำเร็จในตำรา แต่เป็นการใช้พลังแห่งความเมตตาและปัญญาของครูเป็นตัวขับเคลื่อน หลักธรรมทั้ง 7 ประการทำงานประสานกันเป็นระบบ โดยเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์ (ปิโย-ครู-ภาวนีโย) นำไปสู่กระบวนการถ่ายทอดที่ทรงพลัง (วตตะ-คมกิริยจ ถถ กตตะ) และประทับประคองด้วยความอดทน (วจนกขโม) จนบรรลุเป้าหมายคือการพัฒนาผู้เรียนที่สมบูรณ์ (โน จฏฐาเน นิโยชเย) ส่งผลให้นักเรียนไม่เพียงแต่มีทักษะการอ่านที่เพิ่มขึ้น แต่ยังมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ที่ระบุว่า บรรยาภาสและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม คือกัลยาณมิตรและปรโตโฆสะ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดศรัทธา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่ปัญญาที่ยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2552) และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเมืองมนต์ ศรีปัดดา ที่ศึกษาหลักกัลยาณมิตรธรรมกับการพัฒนาความฉลาดทางสังคมในสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า คุณสมบัติหรือคุณค่าที่เป็นส่วนสำคัญของกัลยาณมิตรธรรมหรือคุณลักษณะของมิตรที่ดี จะมุ่งเน้นไปที่บทบาทของมิตรประเภทครูหรือพี่เลี้ยง ประกอบด้วย (1) ปิโย คือ ความน่ารัก ที่สบายใจ และสนิท (2) ครู คือ ความน่าเคารพ ที่ทำให้เกิดความรู้สึกรับรู้อย่างดี (3) ภาวนีโย คือ ความน่าเจริญใจ ที่เกิดจากความรู้และภูมิปัญญา (4) วตตะ จ คือ การเป็นที่ปรึกษาที่ดี ที่รู้จักพูดให้ได้ผล (5) วจนกขโม คือ การฟังอย่างอดทน พร้อมรับฟังคำปรึกษา (6) คมกิริยจ ถถ กตตะ คือ การแถลงเรื่องเล่าได้ และ (7) โน จฏฐาเน นิโยชเย คือ การไม่ชักนำในทางเสื่อมเสีย (พระมหาเมืองมนต์ ศรีปัดดา, 2567)

2. การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ทักษะด้านการเขียน การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ด้านทักษะการเขียน พบว่า การเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ด้านทักษะการเขียนของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวั่ง เป็นการใช้นุชยสัมพันธ์ตามหลัก ปิโย (น่ารัก) มาสร้างสัมพันธ์ภาพเบื้องต้นให้เด็กเกิดความไว้วางใจ ครู (นำเคารพ) วางตัวเป็นแบบอย่างด้านความรู้และความประพฤติ ภาวนีโย (นำเจริญใจ) เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้เป็นที่น่าศรัทธา ซึ่งจะยกระดับสมรรถนะการเรียนรู้ด้านการเขียนและการอ่านให้เกิดขึ้นอย่างบูรณาการ เป็นการพัฒนาที่เริ่มจากใจสู่สติปัญญา และจากสติปัญญากลับมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนตามแนวทางพุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของวิจารณ์ พานิช ที่กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ครูต้องให้ความสำคัญกับคุณค่าความเป็นมนุษย์มากกว่าการสอนตามเนื้อหาเพียงอย่างเดียว ทักษะการเขียน (Writing) เป็นทักษะที่ต้องการการจดจำและแรงจูงใจสูง การที่ครูใช้หลัก ปิโย (น่ารัก) และ ครู (นำเคารพ) ในการสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย (วิจารณ์ พานิช, 2556) และยังสอดคล้องกับพระปิฎกโกศล และคณะ ได้กล่าวถึงหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 เกี่ยวกับครูเป็นกัลยาณมิตร คือ มิตรแท้ที่ดี ที่คอยช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์อย่างจริงใจโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน เป็นมิตรที่หวังดี มีสิ่งดี ๆ ให้กันด้วยความจริงใจ คุณสมบัติของกัลยาณมิตรดังกล่าว เรียวกว่า กัลยาณมิตรธรรม (พระปิฎกโกศล และคณะ, 2562)

3. การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ด้านการคำนวณ การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ทักษะด้านการคำนวณ พบว่า การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ส่งผลให้เกิดความมั่นใจในตนเอง ซึ่งจะทำให้ทักษะการเรียนรู้ด้านการคำนวณให้นักเรียนคิดอย่างเป็นระบบ เมื่อนักเรียนเข้าใจระบบตรรกะจากการคำนวณ นักเรียนจะมีทักษะการอ่านจับใจความได้ดีขึ้น และสามารถเขียนเรียบเรียงความคิดได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน กระบวนการเรียนรู้เรื่องการคิดคำนวณที่โรงเรียนบ้านดงตาหวั่ง ภายใต้หลักกัลยาณมิตร 7 คือหลัก วตฺตา (รู้จักพูด) ถูกนำมาใช้อย่างโดดเด่นในการสอนโจทย์ปัญหา ครูต้องรู้จักใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ ชี้แนะแนวทางโดยไม่เฉลยคำตอบในทันที เพื่อให้เด็กได้ฝึกคิดด้วยตนเอง และที่สำคัญที่สุดคือหลัก คมภิรณฺจ กถํ กตฺตา (อธิบายเรื่องลึกซึ้ง) คือกระบวนการที่ครูทำหน้าที่เป็นผู้ประคับประคองให้ศิษย์เดินทางสายกลางระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ ส่งผลให้นักเรียนมีทักษะการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง พร้อมเติบโตเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพและคุณธรรมตามแนวทางพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา สอดคล้องกับแนวคิดของวิจารณ์ พานิช กล่าวว่า ทักษะในศตวรรษที่ 21 (3R) โดยเฉพาะด้านการคำนวณ (Arithmetic) มักเป็นอุปสรรคสำหรับผู้เรียนหากขาดแรงจูงใจ การที่ครูใช้หลัก ปิโย (น่ารัก) และ วจนฺทฺขโม (อดทน) เข้าหา

ศิษย์ การใช้วาจาที่สุภาพและการชี้แนะอย่างใจเย็น (สอดคล้องกับหลัก วจนกฺขโม) ช่วยให้เด็กที่มีปัญหา ด้านการเรียนรู้ มีพัฒนาการด้านการเขียนและการอ่านจับใจความที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (วิจารณ์ พานิช, 2556)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอฟือไทร จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอฟือไทร จังหวัดอุบลราชธานี มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 ควบคู่การปลูกฝังคุณธรรม และการสร้างบรรยากาศแห่งความเมตตาและความไว้วางใจ เพื่อเสริมแรงจูงใจและเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. หลักกัลยาณมิตร 7 ในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยคุณสมบัติของมิตรแท้หรือครูผู้พึงประสงค์ หลักธรรมนี้ทำหน้าที่เป็นปรโตโมสะ หรือปัจจัยภายนอกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดโยนิโสมนสิการ อันนำไปสู่สัมมาทิฐิและการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาอย่างเป็นระบบ

3. การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอฟือไทร จังหวัดอุบลราชธานี ช่วยยกระดับกระบวนการเรียนรู้ ด้านการอ่าน ด้านการเขียน และด้านการคำนวณ โดยครูสร้างความไว้วางใจ เป็นแบบอย่าง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและคิดวิเคราะห์ ถ่ายทอดเนื้อหาให้เข้าใจง่าย และแนะแนวด้านจริยธรรม ส่งผลให้นักเรียนพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสมดุลทั้งด้านวิชาการและคุณธรรม

2. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักกัลยาณมิตร 7 ในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงตาหวัง อำเภอฟือไทร จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ และแนวทางสำหรับการศึกษาต่อยอด ดังนี้

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) โรงเรียนควรจัดโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูตามหลักกัลยาณมิตร 7 โดยเน้นการพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงบวก (วุดตา) และการเป็นผู้ฟังที่ดี (วจนกขโม) เพื่อให้ครูสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ ที่เข้าถึงใจผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) โรงเรียนควรสนับสนุนให้มีการบูรณาการหลักธรรมกัลยาณมิตรเข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยสร้างนโยบายห้องเรียนกัลยาณมิตร ที่เน้นการสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางความรู้เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนกล้าคิด กล้าถาม และกล้าลงมือทดลองปฏิบัติตามแนวทาง Active Learning

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสำรวจระดับการประยุกต์ใช้หลักกัลยาณมิตร 7 ของครูในเขตพื้นที่การศึกษาอื่นๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่กว้างขึ้นและสามารถนำผลวิจัยไปใช้ในระบับนโยบายที่กว้างกว่าเดิม

2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนระหว่างกลุ่มที่ครูใช้รูปแบบการสอนตามแนวทางกัลยาณมิตร 7 กับกลุ่มที่จัดการเรียนรู้แบบปกติ เพื่อยืนยันประสิทธิภาพของหลักธรรมเชิงประจักษ์

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). *สู่การศึกษาแนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.

พระปิฎกโกศล และคณะ. (2562). หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ในพระไตรปิฎกสำหรับครู. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม*, 6(9), 4199-4214.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2552). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

พระมหาเมื่องมนต์ ศรีปัดดา. (2567). หลักกัลยาณมิตรธรรมกับการพัฒนาความฉลาดทางสังคมในสถานศึกษา. *วารสารปราชญ์ประชาคม*, 2(1), 44-56.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. (2546). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล*. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย.

- โรงเรียนบ้านดงตาหวัง. (2566). รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR). อุบลราชธานี :
โรงเรียนบ้านดงตาหวัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี
เขต2.
- วิจารณ์ พานิช. (2566). การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิ
สยามกัมมาจล.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, (2564). ประกาศสำนักงานรับรอง
มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) เรื่องรายชื่อสถานศึกษาระดับ
การศึกษาขั้นพื้นฐานที่รับการประเมินคุณภาพภายนอก ระยะที่1 การประเมิน SAR และ
รายชื่อผู้ประเมินภายนอกประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564. สืบค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2568
จาก<https://www.onesqa.or.th/upload/download/202107161710342.pdf>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุเมธ แสงนิมนวล. (2560). ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
สถาบันพระปกเกล้า. นนทบุรี : ส. เจริญการพิมพ์.

การจัดการความขัดแย้งในชุมชนของจังหวัดนครศรีธรรมราช: กรณีศึกษา
ชุมชนตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช*
CONFLICT MANAGEMENT IN COMMUNITIES OF NAKHON SI THAMMARAT
PROVINCE: A CASE STUDY OF THA PRACHA SUBDISTRICT CHA-UAT
DISTRICT NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

การณย์ พรหมแก้ว¹, *นรพัชร เสาร์ทอง², วารินทร์ จันทรรัตน์³, อุทัย จันทรรัตนกานต์⁴

พระเมธีวชิราภิรต, (ธรรมรัตน์ อริยธมโม)⁵

Karan phromkaew¹, Norapat Soathongtong², Warin Jantarat³, Uthai Chantharattanakarn⁴

Phra Metheewachiraphirat (Thammarat Ariyadhammo)⁵

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย^{1,3}

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand^{1,3}

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, ประเทศไทย²

Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi, Thailand²

มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ประเทศไทย⁴

Pathumthani University, Thailand⁴

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราชโคกราช, ประเทศไทย⁵

Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus, Thailand⁵

*Corresponding Author, E-mail: norapat8357@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งในชุมชนตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) ศึกษาวิธีการจัดการความขัดแย้งในชุมชน 3) เสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนตำบลท่าประจะ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 21 คน ได้แก่ ข้าราชการ นักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาและการเชื่อมโยงกับแนวคิดการจัดการความขัดแย้งในระดับชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สาเหตุของความขัดแย้งในชุมชนตำบลท่าประจะ เกิดจากการกระจายทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงที่ดินและบริการพื้นฐาน ช่องว่างด้านข้อมูลและการสื่อสารระหว่างรัฐกับประชาชน รวมถึงนโยบายการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน 2) วิธีการจัดการความขัดแย้ง พบว่า ชุมชนใช้การประยุตต์กฎหมายและระเบียบราชการควบคู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ยภายในตำบล การจัดเวที

*Received: 26 January 2026; Revised: 4 April 2026; Accepted: 15 April 2026.

ประชาคม การสื่อสารเชิงรุก และการใช้หลักพุทธธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญในการคลี่คลายความขัดแย้งอย่างสันติ 3) แนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสม ควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างกลไกการไกล่เกลี่ยในชุมชนอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่กระบวนการวางแผนพัฒนา การสื่อสารอย่างโปร่งใส และการเยียวยาชดเชยอย่างเป็นธรรม โดยบูรณาการหลักพุทธธรรม วัฒนธรรมท้องถิ่น และกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความสมานฉันท์ ความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ภายใต้หลักธรรมาภิบาล และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของคนในชุมชนท้องถิ่น

คำสำคัญ: ความขัดแย้ง, การจัดการความขัดแย้ง, นครศรีธรรมราช, ท่าประจະ

Abstract

This research on community conflict management in Nakhon Si Thammarat Province is a qualitative study focusing on Tha Pracha Subdistrict, Cha-uat District. The objectives of this study were 1) to investigate the causes of conflicts within the community of Tha Pracha Subdistrict, Cha-uat District, Nakhon Si Thammarat Province, 2) to examine methods of community conflict management, and 3) to propose appropriate conflict management approaches suited to the local context of Tha Pracha Subdistrict. The study employed a qualitative research methodology. Data were collected through in-depth interviews with 21 key informants, including government officials, local politicians, community leaders, and political science scholars. The data were analyzed using descriptive content analysis and were interpreted in relation to theoretical frameworks of community-level conflict management.

The findings revealed that 1) the causes of community conflict stemmed from unequal resource distribution, disparities in access to land and basic public services, gaps in information and communication between the government and local residents, and development policies that were inconsistent with the community's traditional culture and way of life, 2) in terms of conflict management methods, the community applied formal laws and administrative regulations in conjunction with local wisdom, established subdistrict-level mediation committees, organized public forums, implemented proactive communication strategies, and utilized Buddhist principles and local cultural practices as key mechanisms for peaceful conflict resolution, and 3) appropriate conflict management approaches should emphasize the systematic strengthening of community-

based mediation mechanisms, promote public participation from the planning stage of development processes, ensure transparent communication, and provide fair compensation and remediation. These approaches should integrate Buddhist principles, local culture, and participatory processes in order to foster social harmony, strengthen community capacity, and achieve sustainable development in the long term, in accordance with the principles of good governance and peaceful coexistence within local communities.

Keywords: Conflict, Conflict management, Nakhon Si Thammarat, Tha Pracha

บทนำ

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีชื่อเสียงในฐานะ “เมืองแห่งการเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม” ซึ่งให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น โบราณวัตถุโบราณสถาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช รวมทั้งสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ภาษา และวิถีชีวิต (สุรพล ราชภัณฑารักษ์, 2567) การเข้าใจบริบทเหล่านี้มีความสำคัญเมื่อนำมาศึกษาการจัดการความขัดแย้งในชุมชน เพราะหลายปัจจัยทางประวัติศาสตร์และโครงสร้างเมือง ส่งผลต่อรูปแบบของความขัดแย้ง (การันย์ พรหมแก้วและคณ, 2568) มิติความทับซ้อนทางประวัติศาสตร์การเมืองที่มีมายาวนาน ยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรวมศูนย์จากส่วนกลางกับอำนาจท้องถิ่น เกิดความเสียสมดุล ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง (นรพัชร เสาธงทอง, 2568) ปัจจุบันนครศรีธรรมราชอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทย มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลนครนครศรีธรรมราช ที่มีบทบาทในการพัฒนาเมืองให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

เมื่อนำบริบทเชิงพื้นที่ของตำบลท่าประจะ มาพิจารณาร่วมกับปัจจัยทางประวัติศาสตร์และโครงสร้างเมือง อาจคาดการณ์ปัญหาความขัดแย้งบางประการได้ ดังนี้ การมีส่วนร่วมและอำนาจการตัดสินใจคนในชุมชน อาจรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมจริงจึงในการกำหนดผังเมืองหรือโครงการพัฒนา เช่น การตัดถนนการเวนคืนที่ดินหรือการใช้ที่ดินพาณิชย์ ซึ่งอาจกระทบพื้นที่อยู่อาศัยหรือที่ดินทำกิน (ยุทธศักดิ์ ดือรัมย์, 2566) การชนกันระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา หากมีโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่อยู่ใกล้โบราณสถาน วัด หรือพื้นที่อนุรักษ์ทางวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้สนับสนุนการพัฒนาและกลุ่มผู้สนับสนุนการอนุรักษ์ (ธนสาร ธรรมสอน, 2564) ผู้วิจัยจึงศึกษาเรื่องการจัดการความขัดแย้งในชุมชนของจังหวัดนครศรีธรรมราช: กรณีศึกษาชุมชนตำบลท่าประจะ เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้งและแนวทางการจัดการความขัดแย้ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาเหตุของความขัดแย้งในชุมชนตำบลท่าประจะ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาวิธีการจัดการความขัดแย้งในชุมชนตำบลท่าประจะอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งในชุมชนตำบลท่าประจะอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก 21 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ มาร่วมทำการวิเคราะห์เชื่อมโยงกับแนวคิดและความขัดแย้งในชุมชนของจังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่ศึกษาได้แก่ ชุมชนหมู่บ้านในตำบลท่าประจะ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ผู้ให้ข้อมูลหลัก 21 คน ประกอบด้วย ข้าราชการ 4 คน นักการเมือง 4 คน ผู้นำชุมชน 4 คน ประชาชน 4 คน นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ 5 คน

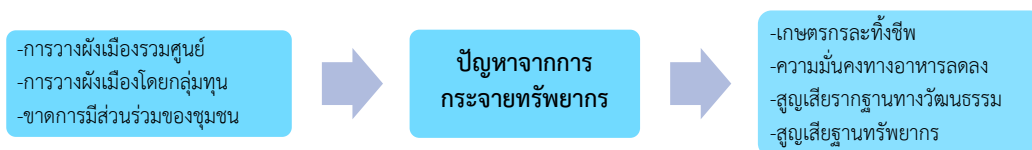
ระยะเวลาในการศึกษา มกราคม 2568-ธันวาคม 2568

ผลการวิจัย

1. สาเหตุของความขัดแย้งในชุมชนตำบลท่าประจะ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

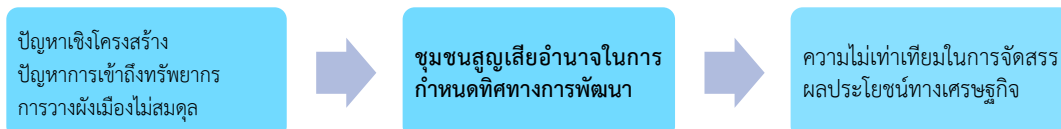
1.1 ปัญหาจากการกระจายทรัพยากรอย่างไม่เท่าเทียม

1.1.1 การใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงผังเมืองที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเกษตรกรรม การวางผังเมืองแบบรวมศูนย์ที่มุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเขตเมือง โดยไม่คำนึงถึงบริบทท้องถิ่น ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ส่งผลให้เกษตรกรจำนวนมากต้องละทิ้งอาชีพหรือเปลี่ยนอาชีพ ซึ่งกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชน (ชินวร บุญญเกียรติ, 2561) นอกจากนี้ การใช้ที่ดินและผังเมืองยังสัมพันธ์กับวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ชุมชน การละเลยวิถีเกษตรทำให้ชุมชนสูญเสียทั้งฐานทรัพยากรและรากวัฒนธรรม ขณะที่กลุ่มทุนได้รับประโยชน์จากการใช้ที่ดินเชิงพาณิชย์ ส่วนเกษตรกรเผชิญความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (ประกอบ รัตนพันธ์, 2560) ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนอ่อนแอ และวัฒนธรรมรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเสื่อมถอย (สุทัศน์ ปานจั้น, 2568) จากการสัมภาษณ์และเอกสารทางวิชาการ สามารถสรุปได้ ดังนี้

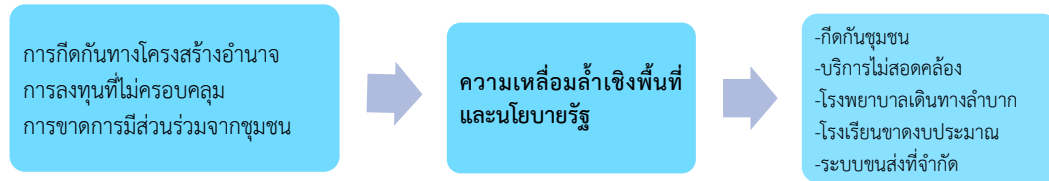
แผนภาพที่ 1.1.1 การใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงผังเมืองที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเกษตรกรรม

1.1.2 ความไม่เท่าเทียมในการจัดสรรผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำในการกระจายทรัพยากรมีรากฐานจากการจัดสรรผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม (คมศักดิ์ หอมหวาน, 2563) ซึ่งมีได้เป็นเพียงปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน การจัดสรรที่ไม่เป็นธรรมทำให้ชุมชนถูกลดบทบาทและสูญเสียอำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนา (ประกอบ รัตนพันธ์, 2560) อีกทั้งความไม่สมดุลของทรัพยากรยังก่อให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมและบั่นทอนความไว้วางใจต่อภาครัฐ (นิธย์ แก้วขุนราม, 2568) ปัญหาที่สะท้อนข้อจำกัดเชิงนโยบายที่ละเลยสิทธิของชุมชน โดยเฉพาะการเข้าถึงที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อผลประโยชน์กระจุกตัวในบางกลุ่ม ความเหลื่อมล้ำจึงทวีความรุนแรงและนำไปสู่ความขัดแย้งที่ซับซ้อน (รงค์ บุญสวยขวัญ, 2558) รวมถึงส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางสังคมและประชาธิปไตย ทั้งในด้านความแตกแยกจริยธรรม และธรรมาภิบาล (สืบบงษ์ สุขะมงคล, 2557) สรุปได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 1.1.2 ความไม่เท่าเทียมในการจัดสรรผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

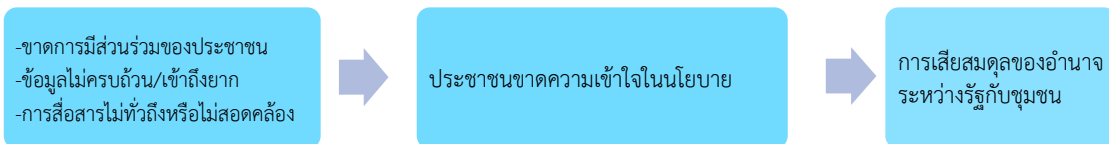
1.1.3 ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการพื้นฐานของชุมชน ปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่สัมพันธ์กับการวางผังเมืองและนโยบายพัฒนาที่มุ่งลงทุนในพื้นที่ศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง ขณะที่ชุมชนเกษตรกรรมและพื้นที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติถูกละเลย (ชินวร บุญญเกียรติ, 2561) ส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าและเกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรมในสังคม (ศรีรัตน์ ชูประจง, 2568) ความเหลื่อมล้ำดังกล่าว มีรากฐานจากโครงสร้างอำนาจและการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรและผู้มีรายได้น้อย ที่ถูกจำกัดบทบาทในการกำหนดนโยบาย ทำให้บริการพื้นฐานไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน (รงค์ บุญสวยขวัญ, 2558) ทั้งนี้ ปัญหายังสะท้อนข้อจำกัดเชิงนโยบายและการบริหารที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่เศรษฐกิจมากกว่าชนบทและพื้นที่ชายขอบ (พระมหา เอกวิน ปิยวิโร, 2568) รวมถึงการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผลให้บริการที่รัฐจัดสรร เช่น สาธารณสุข การศึกษา และคมนาคม ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ชัยชนะ เดชเดโช, 2562) สามารถสรุปได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 1.1.3 ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการพื้นฐานของชุมชน

1.2 ปัญหาจากการสื่อสารทางการเมือง

1.2.1 ช่องว่างด้านข้อมูลและการสื่อสารระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชน การสื่อสารของรัฐยังคงมีลักษณะ “บนลงล่าง” ที่เน้นการประกาศนโยบายมากกว่าการรับฟังความคิดเห็น ส่งผลให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนและลดความไว้วางใจต่อภาครัฐ (ชัยชนะ เดชเดโช, 2562) ปัญหานี้ไม่ใช่เพียงเชิงเทคนิค แต่เป็นประเด็นเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมของชุมชน (นิตย แก้วขุนราม, 2568) เมื่อประชาชนถูกกันออกจากกระบวนการข้อมูล จึงเกิดความระแวงและไม่ยอมรับนโยบาย แม้มีเจตนาเพื่อการพัฒนา (พระครูสิทธิธรรมวิธาน, 2568) ความไม่ไว้วางใจดังกล่าวยังส่งผลต่อความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างรัฐกับประชาชน หากรัฐไม่ปรับรูปแบบการสื่อสารให้เปิดรับการมีส่วนร่วม ความไม่ไว้วางใจจะยังคงอยู่ (สุทัศน์ ปานจั้น, 2568) ดังนั้น ควรส่งเสริมการสื่อสารสองทางและเปิดพื้นที่สาธารณะเพื่อจัดการความขัดแย้งอย่างเหมาะสม (พระราชวิสุทธิกวี, 2568) ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

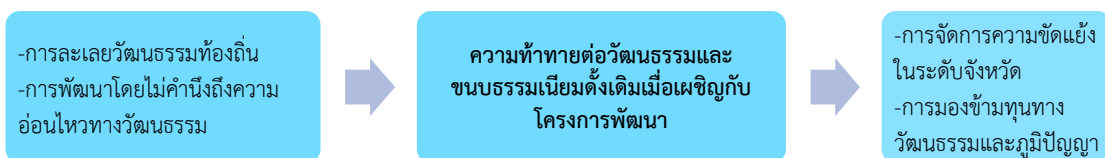

แผนภาพที่ 1.2.1 ช่องว่างด้านข้อมูลและการสื่อสารระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชน

1.3 ปัญหาจากนโยบายการพัฒนาการเมือง

1.3.1 ความท้าทายต่อวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมดั้งเดิมเมื่อเผชิญกับโครงการพัฒนาวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นเป็นทั้งมรดกทางจิตวิญญาณและกลไกสำคัญในการธำรงอัตลักษณ์และความเป็นปึกแผ่นของชุมชน อย่างไรก็ตาม โครงการพัฒนาสมัยใหม่มักมุ่งเน้นมิติทางเศรษฐกิจและละเลยมิติทางวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและการต่อต้านในหลายพื้นที่ (วิสุทธิ ทองรักขาว, 2568) การพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงความอ่อนไหวทางวัฒนธรรมถือเป็นการละเมิดสิทธิของชุมชนในการรักษาอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น และอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน โดยควรมีการประเมินผลกระทบทางวัฒนธรรมควบคู่กับด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ (ชัยชนะ เดชเดโช, 2562) นอกจากนี้ การละเลยทุนทางวัฒนธรรมทำให้ชุมชนสูญเสียความหมายและอัตลักษณ์ แม้โครงการจะสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่กลับก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม (ชินวร บุญญเกียรติ,

2561) ซึ่งสะท้อนว่าวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความผูกพันของชุมชน และการมองข้ามมิตินี้อาจนำไปสู่การสูญเสียคุณค่าและความขัดแย้งทางสังคม (ละม้าย ปานแก้ว, 2568)

แผนภาพที่ 1.3.1 ความท้าทายต่อวัฒนธรรมและชนบธรรมเนียมดั้งเดิมเมื่อเผชิญกับโครงการพัฒนา

1.3.2 ข้อจำกัดของผู้นำท้องถิ่นและกลไกการไกล่เกลี่ยในชุมชนยังไม่เข้มแข็ง เนื่องจากขาดศักยภาพและทักษะในการจัดการความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ อีกทั้งกลไกส่วนใหญ่ยังไม่เป็นทางการ ขาดความต่อเนื่องและมาตรฐาน จึงไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชนได้ (นิธิต์ แก้วขุนราม, 2568) นอกจากนี้ ผู้นำยังเผชิญข้อจำกัดด้านความเป็นกลาง อิทธิพลเครือญาติ และทรัพยากรสนับสนุน ส่งผลให้การไกล่เกลี่ยไม่มีประสิทธิภาพ (ประกอบ รัตนพันธ์, 2560) ปัญหาดังกล่าวสะท้อนการขาดระบบและมาตรฐานที่ชัดเจน ทำให้ความเชื่อมั่นของประชาชนลดลง (วิสุทธิ ทองรักขาว, 2568) และนำไปสู่ภาวะไม่ไว้วางใจระหว่างคู่ขัดแย้ง (सानนท์ ณ นคร, 2568) สรุปได้ดังนี้

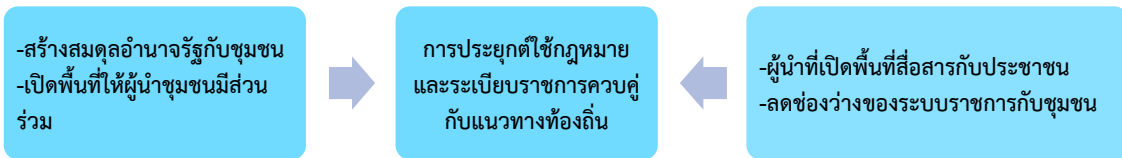

แผนภาพที่ 1.3.2 ข้อจำกัดของผู้นำท้องถิ่นและกลไกการไกล่เกลี่ยภายในชุมชนที่ไม่เข้มแข็ง

2. วิธีการจัดการความขัดแย้งในชุมชนตำบลท่าประจักษ์อำเภอชะอวดจังหวัดนครศรีธรรมราชในการจัดการความขัดแย้ง

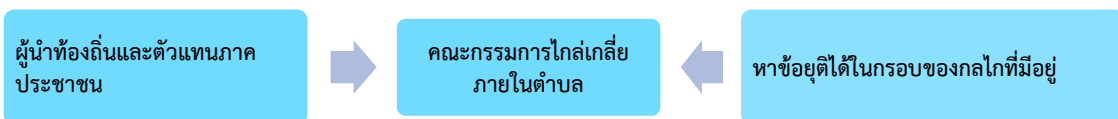
2.1 การจัดการความขัดแย้งจากปัญหาจากการกระจายทรัพยากรอย่างไม่เท่าเทียม

2.1.1 การประยุกต์ใช้กฎหมายและระเบียบราชการควบคู่กับแนวทางท้องถิ่น ช่วยสร้างสมดุลระหว่างอำนาจทางการกับภูมิปัญญาชุมชน โดยหน่วยงานรัฐควรยึดกฎหมายเป็นกรอบในการดำเนินงาน (ประกอบ รัตนพันธ์, 2560) ควบคู่กับการเปิดโอกาสให้กลไกชุมชน เช่น ผู้นำท้องถิ่นหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและไกล่เกลี่ยปัญหา เพื่อลดแรงต้านและเพิ่มการยอมรับ (พระครูสิริธรรมภาวิธ, 2568) ทั้งนี้ การใช้หลักธรรมร่วมกับกฎหมายช่วยเสริมสมดุลระหว่างอำนาจรัฐกับอำนาจทางสังคม (พระราชวิสุทธิกวี, 2568) ขณะที่กฎหมายกำหนดมาตรฐานความเป็นธรรม แนวทางท้องถิ่นช่วยให้สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรม ส่งผลให้การจัดการปัญหาและความขัดแย้งมีประสิทธิภาพและได้รับการยอมรับมากขึ้น (รงค์ บุญสวยขวัญ, 2558) สรุปได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2.1.1 การประยุกต์ใช้กฎหมายและระเบียบราชการควบคู่กับแนวทางท้องถิ่น

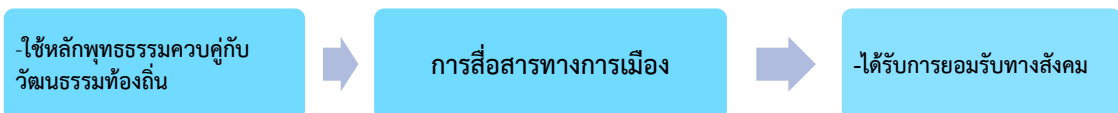
2.1.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ยภายในตำบลเป็นกลไกสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง โดยทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการเจรจาอย่างสันติ คณะกรรมการควรประกอบด้วยผู้นำท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ และตัวแทนประชาชน เพื่อให้เกิดความโปร่งใส เป็นธรรม และได้รับความไว้วางใจ (นิตย แก้วขุนราม, 2568) พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพด้านกฎหมาย การสื่อสาร และจิตวิทยาชุมชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการคลี่คลายปัญหา (ชัยชนะ เดชเดโช, 2562) กลไกคนกลางมีความสำคัญโดยเฉพาะในชุมชนชนบทที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด (सानนท์ ณ นคร, 2568) โดยเน้นบทบาท “ผู้ประสานความเข้าใจ” มากกว่าผู้ตัดสิน เพื่อลดการพึ่งพาศาลและเสริมสร้างความร่วมมืออย่างยั่งยืนในชุมชน (ชินวร บุญญเกียรติ, 2561)

แผนภาพที่ 2.1.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ยภายในตำบลเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลาง

2.2 การจัดการความขัดแย้งจากปัญหาจากการสื่อสารทางการเมือง

2.2.1 การใช้หลักพุทธธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นแนวทางสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง โดยเฉพาะในชุมชนชนบทที่ยึดโยงกับศาสนาและประเพณี การใช้กิจกรรมทางศาสนาและประเพณีเป็นพื้นที่เชื่อมความสัมพันธ์ ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและฟื้นฟูความสามัคคี (พระราชวิสุทธิกวี, 2568) ทั้งนี้ พุทธธรรมที่เน้นความเมตตาเป็นฐานคิดสำคัญในการสร้างความปรองดองในช่วงความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง (พระครูสิริธรรมาภวิรัต, 2568) จึงนับเป็นกลไกทางสังคมที่มีพลังในการเสริมสร้างความเข้าใจและความเป็นเอกภาพของชุมชน (พระมหาเอกวิน ปิยวีโร, 2568) สรุปได้ว่า

แผนภาพที่ 2.2.1 การใช้หลักพุทธธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์

2.2.2 การจัดเวทีประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน ความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย มีรากฐานจากความแตกต่างด้านอุดมการณ์และประสบการณ์ และได้พัฒนาเป็นความขัดแย้งระหว่างประชาชนที่อาจนำไปสู่ความรุนแรง (วิสุทธิ ทองรึกษา, 2568; ละม้าย ปานแก้ว, 2568) เวทีประชาคมจึงเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดง

ความคิดเห็นและสะท้อนปัญหาอย่างเท่าเทียม โปร่งใส (ชินวร บุญญเกียรติ, 2561) ซึ่งช่วยให้ผู้นำท้องถิ่นตัดสินใจได้อย่างรอบคอบและเป็นธรรม (ชัยชนะ เดชเดโช, 2562) อีกทั้งยังเสริมสร้างความเป็นเจ้าของร่วมของชุมชนและลดความขัดแย้งอย่างสันติ

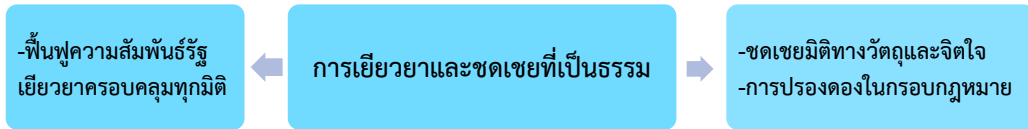
แผนภาพที่ 2.2.2 การจัดเวทีประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน

2.2.3 การสื่อสารเชิงรุกและเปิดเผยข้อมูลโครงการต่อสาธารณะ การสื่อสารเชิงรุกและการเปิดเผยข้อมูลโครงการต่อสาธารณะ เป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันและลดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชนในพื้นที่ (นิตย์ แก้วขุนราม, 2568) สื่อสารอย่างโปร่งใสและต่อเนื่องช่วยสร้างความเข้าใจร่วม ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน จนถึงการดำเนินงานจริง ถ้ารวมหลักพุทธธรรมเข้าร่วมด้วยจะเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความโปร่งใส และความเข้าใจร่วมระหว่างภาครัฐกับประชาชนในกระบวนการพัฒนา โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ประชาชนอาจขาดโอกาสเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างครบถ้วน (พระครูสิริธรรมาภิรต, 2568) กระบวนการสื่อสารเชิงรุกควรเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนโครงการ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วน สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ (ละม้าย ปานแก้ว, 2568)

แผนภาพที่ 2.2.3 การสื่อสารเชิงรุกและเปิดเผยข้อมูลโครงการต่อสาธารณะ

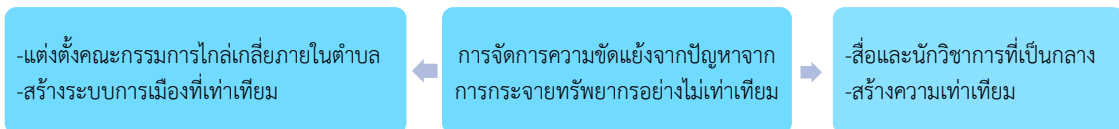
2.3 การจัดการความขัดแย้งจากนโยบายการพัฒนาการเมือง การชดเชยที่เป็นธรรม เป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการความขัดแย้ง ที่เกิดจากโครงการพัฒนาหรือการดำเนินนโยบายของรัฐในระดับพื้นที่ เพราะกระบวนการพัฒนามักส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต และจิตใจของประชาชนในชุมชน (ประกอบ รัตนพันธ์, 2568) การเยียวยาประชาชนที่เดือดร้อน ควรมุ่งเน้นทั้งการชดเชยความเสียหายทางวัตถุ เช่น รายได้หรือทรัพย์สินที่สูญเสีย และการดูแลด้านจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบ เพื่อให้เกิดความรู้สึกรัฐเห็นคุณค่าและให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย (सानนท์ ณ นคร, 2568) ควรครอบคลุมถึงมิติทางสังคมและจิตใจ เพื่อให้ผู้ได้รับผลกระทบเกิดความรู้สึกว่า ตนได้รับความเป็นธรรมและได้รับการยอมรับ ในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (นิตย์ แก้วขุนราม, 2568)

แผนภาพที่ 2.3 การจัดการความขัดแย้งจากปัญหาจากการพัฒนาการเมือง

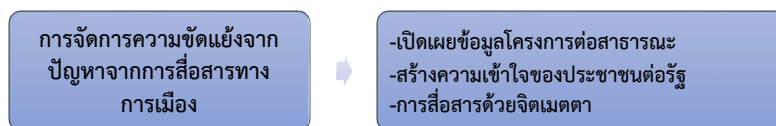
3. แนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมของชุมชนตำบลท่าประจะอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

3.1 การจัดการความขัดแย้งจากปัญหาจากการกระจายทรัพยากรอย่างไม่เท่าเทียม การแต่งตั้งคณะกรรมการใกล้เคียงภายในตำบลเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลาง เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยยึดหลักความเป็นธรรมและความโปร่งใส (ชัยชนะ เดชเดโช, 2568) ความขัดแย้งจากการกระจายทรัพยากรอย่างไม่เท่าเทียม หรือสิทธิในการเข้าถึงโครงการภาครัฐที่ไม่เป็นธรรมภายในชุมชน (วิสุทธิ ทองรึกขาว, 2568) คณะกรรมการใกล้เคียงภายในตำบลจึงควรมีที่มาจากกลุ่มบุคคลหลายฝ่ายประกอบด้วยตัวแทนภาครัฐ ตัวแทนภาคประชาชนและองค์กรอิสระ เพื่อบังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียม สรุปได้ดังนี้

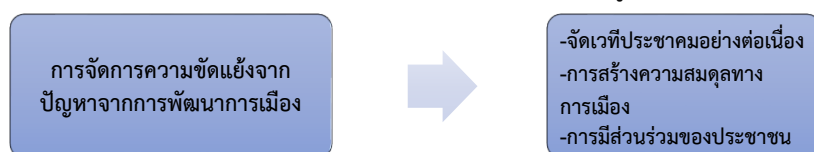
แผนภาพที่ 3.1 การจัดการความขัดแย้งจากปัญหาจากการกระจายทรัพยากรอย่างไม่เท่าเทียม

3.2 การจัดการความขัดแย้งจากปัญหาจากการสื่อสารทางการเมือง มักเกิดจากการสื่อสารที่ไม่ทั่วถึงหรือไม่โปร่งใส ระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชน การเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดความขัดแย้งทางการเมือง (สุทัต ปานจีน, 2568) การสื่อสารประเด็นการเมืองอย่างตรงไปตรงมาทำให้ประชาชนเข้าใจทิศทางการพัฒนาอย่างถูกต้องและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (พระมหาเอกวิน ปิยวิโร, 2568) การสื่อสารที่เกี่ยวกับการเมืองมีบทบาทสำคัญต่อความเข้าใจของประชาชนต่อรัฐและนโยบายสาธารณะ แต่เมื่อการสื่อสารถูกบิดเบือน จะนำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิดและความแตกแยกในสังคม (ชัยชนะ เดชเดโช, 2568) การสื่อสารด้วยจิตที่มีความคิดอันเป็นเมตตาต่อประชาชนใช้วาจาที่เป็นกัลยาณมิตร มีจิตคิดเมตตา มีการแบ่งปันข่าวสารที่มีเนื้อหาสาระผ่านช่องทางการสื่อสารที่มีความเหมาะสม (ศรีรัตน์ ชูประจง, 2568) ย่อมลดความขัดแย้งจากการสื่อสารได้

แผนภาพที่ 3.2 การจัดการความขัดแย้งจากปัญหาจากการสื่อสารทางการเมือง

3.3 การจัดการความขัดแย้งจากปัญหาจากการพัฒนาการเมือง การจัดเวทีประชาคมอย่างต่อเนื่อง ช่วยเปิดพื้นที่ให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น และเป็นเครื่องมือสำคัญในการป้องกันความขัดแย้งก่อนลุกลาม (ชินวร บุญยเกียรติ, 2568) ความขัดแย้งจากปัญหาการพัฒนาการเมือง เกิดจากความไม่สมดุลของอำนาจและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจต่อรัฐและระบบการเมือง (ชัยชนะ เดชเดโช, 2568) การกระจายทรัพยากรทางการเมืองไม่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังจำกัด (ศรีรัตน์ ชูประจง, 2568)

แผนภาพที่ 3.3 การจัดการความขัดแย้งจากปัญหาจากการพัฒนาการเมืองอภิปรายผลการวิจัย

สรุป แนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมเป้าหมายคือ การกำหนดองค์ประกอบหรือวิธีการที่จะทำให้ท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่นนั้นมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอย่างดีที่สุด

อภิปรายผล

1. สาเหตุของความขัดแย้งในชุมชนตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบไปด้วยระบบราชการที่มีการขัดแย้งกันเอง ระหว่างผู้อยู่ในระบบอุปถัมภ์และผู้อยู่นอกระบบอุปถัมภ์ และระบบการเมืองที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการกระจายทรัพยากรไปสู่ชุมชนจึงควรแก้ไขที่ระบบราชการร่วมด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของสีบวงษ์ สุขะมงคล ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2544–2555” พบว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมือง ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประชาชน การขัดกันใช้อำนาจและผลประโยชน์ของกลุ่มการเมือง (สีบวงษ์ สุขะมงคล, 2557) และสอดคล้องกับงานวิจัยของพงศกรณ์ พิลานบุตร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความขัดแย้งทางการเมืองที่ส่งผลต่อการพัฒนาทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย” พบว่า ความขัดแย้งทางการเมือง ประกอบด้วยความขัดแย้งด้านข้อมูล ด้านผลประโยชน์ ด้านโครงสร้าง ด้านความสัมพันธ์ และด้านคุณค่า (พงศกรณ์ พิลานบุตร, 2558)

2. วิธีการจัดการความขัดแย้งในชุมชนตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช คือการใช้เวทีประชาคมและการชดเชยเยียวยาอย่างเป็นธรรม เพื่อให้ประชาชนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ และชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของบุษบง ชัยเจริญวัฒน์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง สันติวิธีการจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี พบว่า การปฏิเสธการใช้ความรุนแรงอย่างสิ้นเชิง โจมตีที่ปัญหา ไม่โจมตีที่

ตัวบุคคล สร้างความสัมพันธ์อันดี ไม่มุ่งเอาชนะกัน แต่สร้างความร่วมมือกัน ตอบสนองความต้องการของทุกฝ่าย (บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของจุฑาทิพย์ สุจริตกุล วิจัยเรื่อง การบริหารความขัดแย้งในองค์กร พบว่า สิ่งสำคัญที่ทำให้การบริหารความขัดแย้งภายในองค์กรประสบความสำเร็จ และเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ ขึ้นอยู่กับผู้บริหารองค์กรเป็นสำคัญ (จุฑาทิพย์ สุจริตกุล, 2565)

3. แนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมของชุมชนตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช สร้างกลไกลดความขัดแย้ง ใช้กลไกไกล่เกลี่ยภายในชุมชน แต่งตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ยตำบล ที่ประกอบไปด้วยตัวแทนจากหลายฝ่าย เพื่อเป็นตัวกลางในการเจรจา เมื่อมีความขัดแย้งฝึกอบรม “ผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน” ในตำบลท่าประจะ เพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชน ตั้งแต่ต้นโครงการจัดเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนทุกหมู่บ้านในท่าประจะ ได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับโครงการหรือการเปลี่ยนแปลงที่อาจส่งผลกระทบ ใช้หลักธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นนำเอาหลักพุทธธรรมเช่นอภัยโอวาทการให้อภัยหรือการใช้คำสอนทางศาสนา เพื่อให้ชุมชนได้มีจุดตั้งต้นที่รับฟังซึ่งกันและกัน

แผนภาพองค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

ตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ยภายในตำบล	จัดเวทีประชาคมอย่างต่อเนื่อง
การจัดการความขัดแย้งในชุมชน ต.ท่าประจะ อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช	
การสร้างสมดุลงานการเมือง	การชดเชยที่เป็นธรรม

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

สาเหตุของความขัดแย้งในชุมชนตำบลท่าประจะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เกิดจากความขัดแย้งในระบบราชการและความขัดแย้งระบบการเมืองที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการกระจายทรัพยากรไปสู่ชุมชน ทำให้ประชากรบางส่วนสูญเสียผลประโยชน์จนกลายเป็นข้อขัดแย้ง วิธีการจัดการความขัดแย้งในชุมชนตำบลท่าประจะอำเภอชะอวดจังหวัดนครศรีธรรมราช ควรเสนอให้มีการใช้เวทีประชาคมเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐและประชาชนร่วมกับการแก้ไขความขัดแย้งของระบบราชการ และควรมีการชดเชยอย่างเป็นธรรมต่อประชาชนในกรณีที่ประชาชนสูญเสียประโยชน์จากนโยบายภาครัฐ แนวทางการจัดการความขัดแย้งในชุมชนตำบลท่าประจะอำเภอชะอวดจังหวัดนครศรีธรรมราช ควรใช้วิธีการสร้างกลไกอย่างเป็นรูปธรรมที่ใช้ลดความขัดแย้งและไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภายในชุมชน โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ยตำบล ที่ประกอบไปด้วยตัวแทนจากหลายฝ่ายที่มี

ความหลากหลายและดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งในมิติของสาเหตุความขัดแย้ง มิติของการบริหารความขัดแย้งและมิติของการสร้างกลไกในการสลายข้อขัดแย้ง

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย รัฐบาลควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยถึงปัญหาความขัดแย้งของประชาชนในแต่ละพื้นที่ เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบและกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหา

2.2 ข้อเสนอเชิงปฏิบัติ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างเป็นรูปธรรม ต้องได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากรัฐบาล อีกทั้งต้องเร่งสร้างกลไกชุมชนที่ใช้ในการสลายข้อขัดแย้ง ไม่ให้ความขัดแย้งขยายตัวออกไปในวงกว้าง

เอกสารอ้างอิง

- การันย์ พรหมแก้วและคณะ. (2568). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองระดับท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมบริหารศรัณ*, 8(1), 46–58.
- คมศักดิ์ หอมหวน. (2563). *การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยนวัตกรรมและการสร้างสรรค์ชุมชนพึ่งพาตนเองด้วยการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาชุมชน/ตำบลประสานสู่แผนพัฒนาพื้นที่ในระดับจังหวัด OnePlan*. โครงการวิจัย Flagship, A13F (6300)57). สำนักงาน PMU.
- จุฑาทิพย์ สุจริตกุล. (2565). การบริหารความขัดแย้งในองค์กร. *วารสารรัชภาคย์*, 16(48), 1-16.
- ชัยชนะ เดชเดโช. (21 ตุลาคม 2568). ความขัดแย้งทางการเมืองในนครศรีธรรมราช. (การันย์ พรหมแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)
- ชินวร บุญญเกียรติ. (2561). ผังเมืองกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนาสาร ธรรมสอน. (2564). โครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล(คทช.):กรณีศึกษาพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. *วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย*, 3(5), 20–34.
- นรพัชร เสางทอง. (2568). ไตรภูมิพระร่วงกับการเมือง. *วารสารเพชรบุรีปริทรรศน์*, 8(2), 88-103.
- นิตย แก้วขุนราม. (21 ตุลาคม 2568). ความขัดแย้งทางการเมืองในนครศรีธรรมราช. (การันย์ พรหมแก้ว, ผู้สัมภาษณ์).
- บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ. (2560). สันติวิถีการจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิถี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5(2), 1-16.
- ประกอบ รัตนพันธ์. (2560). *วัฒนธรรมกับการพัฒนา: บทเรียนจากชุมชนท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- พงศกรณ พิลาบุตร. (2558). ความขัดแย้งทางการเมืองที่ส่งผลต่อการพัฒนาทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. *วารสารศรีล้านช้างปริทรรศน์*, 1(1), 75-90.
- พระครูสิริธรรมาภิต. (25 ตุลาคม 2568). ความขัดแย้งทางการเมืองในนครศรีธรรมราช. (การันต์ พรหมแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)
- พระมหาเอกวิน ปิยวิโร (20 พฤศจิกายน 2568). ความขัดแย้งทางการเมืองในนครศรีธรรมราช. (การันต์ พรหมแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)
- พระราชวิสุทธิกวี. (15 ธันวาคม 2568). ความขัดแย้งทางการเมืองในนครศรีธรรมราช. (การันต์ พรหมแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)
- ยุทธศักดิ์ ตี๋อร่าม. (2566). รูปแบบการใกล้เคียงข้อพิพาทในชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมในชุมชนกับศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทภาคประชาชน ตำบลปากคลองบางปลากด จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(3), 115-127.
- รงค์ บุญสวยขวัญ. (2558). *การบริหารจัดการท้องถิ่นกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ละม้าย ปานแก้ว. (21 ตุลาคม 2568). ความขัดแย้งทางการเมืองในนครศรีธรรมราช. (การันต์ พรหมแก้ว, ผู้สัมภาษณ์).
- วิสุทธิ ทองรึกขาว. (25 ตุลาคม 2568). ความขัดแย้งทางการเมืองในนครศรีธรรมราช. (การันต์ พรหมแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)
- ศรียรัตน์ ชูประจง. (25 ตุลาคม 2568). ความขัดแย้งทางการเมืองในนครศรีธรรมราช. (การันต์ พรหมแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)
- सानนท์ ณ นคร. (25 ตุลาคม 2568). ความขัดแย้งทางการเมืองในนครศรีธรรมราช. (การันต์ พรหมแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)
- สีบวงษ์ สุขะมงคล. (2557). การบริหารจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2554 – 2555. *วารสารเกษมบัณฑิต*, 15(1), 39-45.
- สุทัต ปานจีน. (25 ตุลาคม 2568). ความขัดแย้งทางการเมืองในนครศรีธรรมราช. (การันต์ พรหมแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)
- สุรพล ราชภัณฑารักษ์. (2567). กีฬาพื้นบ้าน วัวชน กับการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่ภาคใต้ พ.ศ. 2540-2566. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, 14(3), 807-823.

กระบวนการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีต่อประเพณีสงกรานต์ ในจังหวัดหนองคาย*

THE PROCESS OF PERCEPTION OF THE NEW GENERATION OF YOUTH TOWARDS SONGKRAN TRADITION IN NONG KHAI PROVINCE

อนันต์ คติยะจันทร์¹, พระภาวนาวัชรมณี (เดชศักดิ์ โพธิ์ชัย)²

Anan Katiyachan¹, Phra Phavanavajamuni. (Detsak Phochai)²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย^{1,2}

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand^{1,2}

*Corresponding Author, E-mail: anan.kati@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันการรับรู้วัฒนธรรมประเพณีสงกรานต์ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ในจังหวัดหนองคาย 2) วิเคราะห์กระบวนการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีต่อประเพณีสงกรานต์เพื่อการอนุรักษ์ และ 3) ถ่ายทอดกระบวนการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีสงกรานต์ในจังหวัดหนองคาย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาภาคสนามร่วมกับแนวทางการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 รูป/คน ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ราชครูชาวบ้าน และเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมประเพณี นอกจากนี้ ยังมีการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 9 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตภาคสนาม และแบบสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและนำเสนอผลในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนคนรุ่นใหม่ในจังหวัดหนองคายมีการรับรู้ประเพณีสงกรานต์ในลักษณะผสมผสานระหว่างความเข้าใจคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การทำบุญตักบาตร การสงฆ์น้ำพระ และการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ กับมุมมองด้านความสนุกสนานจากกิจกรรมเล่นน้ำและอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ กระบวนการรับรู้ของเยาวชนเกิดจากการเรียนรู้ผ่านหลายแหล่ง ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน วัด สถานศึกษา และสื่อดิจิทัล โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีช่วยเสริมสร้างความเข้าใจทัศนคติ และความตระหนักรู้ต่อคุณค่าของประเพณี นอกจากนี้ การถ่ายทอดองค์ความรู้เกิดจากความร่วมมือของครอบครัว ชุมชน วัด สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีสงกรานต์ของท้องถิ่นให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : กระบวนการ, การรับรู้, เยาวชนคนรุ่นใหม่, ประเพณีสงกรานต์

Abstract

This research article aims to: (1) examine the current state of young people's perceptions of the Songkran cultural tradition in Nong Khai Province; (2) develop the process of perception among the younger generation toward the Songkran tradition for the purpose of cultural preservation; and (3) disseminate the perception process among young people to support the preservation of the Songkran tradition in Nong Khai Province. This study employed a qualitative research approach, utilizing field research combined with a community participatory research approach. Data were collected from 30 key informants, including monks, community leaders, local scholars, and youths involved in traditional cultural activities. In addition, focus group discussions were conducted with nine participants. The research instruments included document analysis, in-depth interviews, field observations, and focus group discussions. Data were analyzed using content analysis and presented through analytical descriptive methods.

The findings revealed that young people in Nong Khai Province perceive the Songkran tradition through a blended perspective, combining an understanding of traditional cultural values such as merit-making and almsgiving, bathing Buddha images, and paying respect to elders through the water-pouring ritual with the enjoyment associated with water-splashing activities and the influence of social media. The perception process among youths is shaped through learning from multiple sources, including families, communities, temples, educational institutions, and digital media. Participation in traditional activities helps enhance understanding, attitudes, and awareness of the cultural significance of the tradition. Furthermore, the transmission of knowledge occurs through cooperation among families, communities, temples, educational institutions, and relevant organizations. This collaborative effort encourages youth participation in preserving and continuing the local Songkran tradition in a sustainable manner.

Keywords: Process, Perception, New generation youth, Towards Songkran Tradition,

บทนำ

ประเทศไทยมีมรดกทางวัฒนธรรมและประเพณีที่หลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ สะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน ซึ่งนอกจากเป็นรากฐานของอัตลักษณ์ความ

เป็นไทยแล้ว ยังเป็นทรัพยากรสำคัญต่อการพัฒนาด้านสังคม เศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว ปัจจุบัน ประเพณีไทยหลายรายการได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ โดยเฉพาะ “ประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย” ที่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2566 ซึ่งสะท้อนถึงคุณค่าในระดับสากล (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566)

คำว่า “สงกรานต์” มาจากภาษาสันสกฤต “ส-กรานต” หมายถึง การเคลื่อนย้ายของดวงอาทิตย์ระหว่างราศี อันเป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนผ่านปีใหม่ตามคติไทย (สุเมธ เมธาวิทยากุล, 2532) ประเพณีสงกรานต์มีประวัติยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยปรากฏหลักฐานในกฎหมายเทียรบาลเกี่ยวกับพระราชพิธีเผด็จศึกและพิธีลดแจตร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนศักราชและพิธีรดน้ำ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2552) ทั้งนี้ ในอดีตไทยใช้จุลศักราช การขึ้นปีใหม่จึงหมายถึงการเปลี่ยนจุลศักราช (กระทรวงวัฒนธรรม, 2554) ส่งผลให้สงกรานต์เป็นสัญลักษณ์ของความกตัญญู ความสัมพันธ์ในครอบครัว และความเอื้ออาทรในชุมชน

ในสังคมไทย สงกรานต์มีได้เป็นเพียงเทศกาลแห่งความสนุกสนาน แต่ยังเป็นช่วงเวลาของพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น การทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระ รดน้ำดำหัว ก่อเจดีย์ทราย และการละเล่นพื้นบ้าน ซึ่งสะท้อนคุณค่าทางสังคมของชุมชน โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สัมพันธ์กับ “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ในบุญเดือนห้า (ธีระวัฒน์ แสนคำ, 2559) อย่างไรก็ตาม ภายใต้อิทธิพลของสังคมสมัยใหม่และสื่อดิจิทัล ทำให้เยาวชนมีรูปแบบการรับรู้และการมีส่วนร่วมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยให้ความสำคัญกับความบันเทิงมากกว่าความหมายเชิงวัฒนธรรม (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2564)

การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมสู่เยาวชนจึงมีความสำคัญ เนื่องจากเยาวชนเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศ การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาเยาวชนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมถึงเสริมสร้างความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมและจิตสำนึกรักท้องถิ่น (กานต์นรี สุทธิ, 2564) ทั้งนี้ การรับรู้ของบุคคลเกิดจากประสบการณ์และกระบวนการทางประสาทสัมผัส (สาวลักษณ์ ทรงสงวน, 2540) การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่การเรียนการสอนจึงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังและสืบสานวัฒนธรรม (สุพัตรา จึงตระกูล และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์, 2562) โดยจังหวัดหนองคายเป็นตัวอย่างพื้นที่ที่ยังคงสืบสานประเพณีผ่านงาน “มหาสงกรานต์อีสานหนองคาย สงกรานต์ผ้าขาวม้า สมมาหลวงพ่พระใส” ท่ามกลางบริบทโลกาภิวัตน์ การศึกษาการรับรู้ของเยาวชนต่อประเพณีจึงมีความจำเป็น เพื่อให้สามารถสืบสานวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษากระบวนการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีต่อประเพณีสงกรานต์ในจังหวัดหนองคาย โดยมุ่งศึกษาสภาพการรับรู้ในปัจจุบัน วิเคราะห์กระบวนการรับรู้ และนำเสนอแนวทางการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์แก่เยาวชน เพื่อส่งเสริม

การอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัยอย่างเหมาะสมและยั่งยืน ทั้งนี้ คำว่า “เยาวชนคนรุ่นใหม่” ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง บุคคลที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่กำลังอยู่ในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม และเป็นกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อดิจิทัลและวัฒนธรรมสมัยใหม่อย่างเด่นชัด ปัญหาการวิจัยที่สำคัญคือ แม้ว่าประเพณีสงกรานต์จะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาระดับโลก แต่เยาวชนคนรุ่นใหม่ในจังหวัดหนองคายยังขาดกระบวนการรับรู้ที่เป็นระบบ ส่งผลให้การสืบสานคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิมเสี่ยงต่อการเลือนหายไป ความสำคัญและประโยชน์ของงานวิจัยชิ้นนี้ ได้แก่ (1) ด้านองค์ความรู้ ผลการวิจัยจะนำไปสู่การพัฒนาโมเดลกระบวนการรับรู้ที่เป็นระบบและประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทชุมชนอีสาน (2) ด้านนโยบาย ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานภาครัฐและสถานศึกษาในการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการรับรู้วัฒนธรรมแก่เยาวชน และ (3) ด้านสังคม ผลการวิจัยจะช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้ของเยาวชนต่อคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเป็นรากฐานสำคัญของอัตลักษณ์ชุมชนและความยั่งยืนทางวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการรับรู้วัฒนธรรมประเพณีสงกรานต์ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ในจังหวัดหนองคาย
- 2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีต่อประเพณีสงกรานต์เพื่อการอนุรักษ์ในจังหวัดหนองคาย
- 3) เพื่อถ่ายทอดกระบวนการการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีต่อประเพณีสงกรานต์เพื่อการอนุรักษ์ในจังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีต่อประเพณีสงกรานต์ในจังหวัดหนองคาย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยภาคสนามร่วมกับแนวทางการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (Participatory Research) เพื่อศึกษากระบวนการรับรู้และการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อประเพณีสงกรานต์ในบริบทของชุมชนท้องถิ่น

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อทำความเข้าใจบริบทกระบวนการรับรู้ และบทบาทของชุมชนในการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ ทั้งนี้การวิจัยได้บูรณาการแนวทางการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วน

เกี่ยวข้องในชุมชนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสะท้อนมุมมองเกี่ยวกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

2. พื้นที่ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พื้นที่ศึกษา ได้แก่ จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการจัดกิจกรรมประเพณีสงกรานต์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยเฉพาะกิจกรรมการสรงน้ำและสรงน้ำหลวงพ่อพระใส ซึ่งเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของชุมชน โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่วิจัยเฉพาะเขตเทศบาลเมืองหนองคาย อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นพื้นที่หลักในการจัดกิจกรรมสงกรานต์สรงน้ำและสรงน้ำหลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย และบริเวณถนนมีชัย ที่เป็นศูนย์กลางของงานมหาสงกรานต์อีสานหนองคาย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 30 รูป/คน ประกอบด้วย 1) พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป 2) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน 3) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 15 คน 4) เยาวชนและผู้เกี่ยวข้องในกิจกรรมประเพณี จำนวน 15 คน

เกณฑ์การคัดเลือก (Inclusion Criteria) ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละกลุ่ม มีดังนี้ 1) พระสงฆ์ ต้องจำพรรษาอยู่ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย มีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดพิธีกรรมสงกรานต์ไม่น้อยกว่า 3 ปี 2) ผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือประธานชุมชนในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย 3) ปราชญ์ชาวบ้าน ต้องเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ด้านประเพณีสงกรานต์ไม่น้อยกว่า 10 ปี อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองหนองคาย และ 4) เยาวชน ต้องมีอายุระหว่าง 15-25 ปี กำลังศึกษาหรืออาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย และเคยเข้าร่วมกิจกรรมสงกรานต์อย่างน้อย 1 ครั้ง

นอกจากนี้ ยังมีการจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 9 รูป/คน ประกอบด้วย 1) พระสงฆ์ จำนวน 4 รูป 2) นักวิชาการ จำนวน 3 คน 3) นักวัฒนธรรม จำนวน 2 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) จากงานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์ การรับรู้ทางวัฒนธรรม และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น
2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษามุมมอง ประสบการณ์ และกระบวนการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์
3. แบบสังเกตภาคสนาม (Field Observation) เพื่อศึกษาบริบทของกิจกรรมประเพณีสงกรานต์และการมีส่วนร่วมของชุมชน
4. แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิเคราะห์บทบาทของเครือข่ายชุมชนในการสืบสานประเพณี

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย
2. ออกแบบเครื่องมือการวิจัยและกำหนดประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์
3. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในจังหวัดหนองคาย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้

ข้อมูลสำคัญ

4. สังเกตกิจกรรมและบริบทของการจัดงานประเพณีสงกรานต์ในพื้นที่ศึกษา
5. จัดการสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
6. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและจัดระบบข้อมูลเพื่อเตรียมการวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นการวิจัย จากนั้นจึงตีความและสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการรับรู้ของเยาวชนต่อประเพณีสงกรานต์ในบริบทของจังหวัดหนองคาย

6. จริยธรรมการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์ และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยแก่ผู้ให้ข้อมูลอย่างชัดเจน พร้อมทั้งรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามหลักจริยธรรมและมาตรฐานทางวิชาการ

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันการรับรู้วัฒนธรรมประเพณีสงกรานต์ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ในจังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนคนรุ่นใหม่ในจังหวัดหนองคายมีการรับรู้เกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ในลักษณะผสมผสานระหว่างความเข้าใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิมกับมุมมองของวัฒนธรรมสมัยใหม่ กล่าวคือ เยาวชนยังคงรับรู้และให้ความสำคัญต่อกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีดั้งเดิม เช่น การทำบุญตักบาตร การสงฆ์น้ำพระ และการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ซึ่งสะท้อนถึงคุณค่าทางศาสนาและความกตัญญูตกทอดมาในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม เยาวชนจำนวนมากยังรับรู้ประเพณีสงกรานต์ผ่านมิติของความสนุกสนานและกิจกรรมการเล่นน้ำ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสื่อสังคมออนไลน์และวัฒนธรรมร่วมสมัย ส่งผลให้การรับรู้ในเชิงลึกเกี่ยวกับความหมายทางวัฒนธรรมของประเพณีสงกรานต์ยังมีอยู่ในระดับจำกัด อีกทั้งการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมดั้งเดิมยังไม่สม่ำเสมอ สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเยาวชนในสังคมปัจจุบัน สำหรับสภาพการจัดประเพณีสงกรานต์ในจังหวัดหนองคาย พบว่า มีการจัด

งาน “มหาสงกรานต์อีสานหนองคาย” ในช่วงวันที่ 13-15 เมษายนของทุกปี กิจกรรมหลักได้แก่ การแห่และสงฆ์น้ำหลวงพ่พระใส วัดโพธิ์ชัย ในวันที่ 14 เมษายน วัดอื่น ๆ ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย เช่น วัดศรีคุณเมือง วัดศรีสุมงคล วัดหายโศก วัดชัยพร วัดจอมมณี เป็นต้น จัดพิธีแห่พระพุทธรูปสำคัญ หน่วยงานราชการจัดรดน้ำดำหัวผู้บริหารและประภคชนแห่ ช่องทางที่เยาวชนรับรู้ประเพณีมาจาก ครอบครัวพาไปวัด โรงเรียนจัดกิจกรรม เช่น ประภควาดภาพวัฒนธรรมประเพณีสงกรานต์ จังหวัดหนองคาย ผู้นำชุมชนประกาศผ่านหอกระจายข่าว และประภคการณ์สมัยเด็กที่เห็นชบวนแห่พระผ่านหน้าบ้าน ทั้งนี้ ยังจำเป็นต้องพัฒนาการรับรู้ในมิตินคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

รูปภาพที่ 1 กิจกรรมมหาสงกรานต์อีสานหนองคาย

2. วิเคราะห์กระบวนการการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีต่อประเพณีสงกรานต์เพื่อการอนุรักษ์ในจังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการการรับรู้ของเยาวชนต่อประเพณีสงกรานต์ เกิดจากการรับข้อมูลผ่านแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน วัด สถานศึกษา และสื่อดิจิทัล โดยแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้มีบทบาทในการถ่ายทอดทั้งความหมายทางวัฒนธรรม รูปแบบกิจกรรม และคุณค่าของประเพณีสงกรานต์ เยาวชนจะนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์และตีความร่วมกับประภคการณ์ส่วนตัวและบริบทของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง เมื่อเยาวชนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในรูปแบบพิธีกรรมดั้งเดิม เช่น การสงฆ์น้ำพระ การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และกิจกรรมสันทนาการ เช่น การเล่นน้ำสงกรานต์ จะช่วยเสริมสร้างประภคการณ์การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง ส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากขึ้นเกี่ยวกับคุณค่าของประเพณี กระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาในด้านทัศนคติ ความ

ตระหนักรู้ และการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการสืบสานประเพณีสงกรานต์ในชุมชน จากการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยสามารถพัฒนา “โมเดลกระบวนการรับรู้ประเพณีสงกรานต์ของเยาวชนคนรุ่นใหม่” ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การรับรู้ข้อมูล (Information Reception) เยาวชนรับข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ขั้นที่ 2 การประมวลผลและตีความ (Processing and Interpretation) เยาวชนนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับประสบการณ์ส่วนตัว ขั้นที่ 3 การสร้างทัศนคติและความตระหนักรู้ (Attitude Formation and Awareness) ผ่านการมีส่วนร่วมในพิธีกรรม และขั้นที่ 4 การแสดงออกและถ่ายทอด (Expression and Transmission) เยาวชนถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นต่อไป

รูปภาพที่ 2 กระบวนการรับรู้ประเพณีสงกรานต์ของเยาวชนคนรุ่นใหม่

3. การถ่ายทอดกระบวนการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีสงกรานต์ในจังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า การถ่ายทอดกระบวนการรับรู้เกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์เกิดขึ้นผ่านกระบวนการเรียนรู้หลายช่องทาง ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน วัด สถานศึกษา และสื่อดิจิทัล ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ความหมาย และคุณค่าของประเพณีสู่เยาวชน เมื่อเยาวชนได้รับข้อมูลและเข้าร่วมกิจกรรมในบริบทของชุมชน จะเกิดกระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ทำให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าทางวัฒนธรรมของประเพณีสงกรานต์มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เยาวชนเกิดทัศนคติที่ดีต่อประเพณี มีความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีสู่คนรุ่นต่อไปได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังพบว่า การมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชน เช่น วัด ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเยาวชน มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและการ

อนุรักษ์ประเพณีสงกรานต์ของจังหวัดหนองคายอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำโมเดลกระบวนการรับรู้ประเพณีสงกรานต์ของเยาวชน (4 ขั้นตอน) ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 ไปประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ผลการประเมินพบว่า โมเดลมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด การบูรณาการแหล่งเรียนรู้ 5 ช่องทางในขั้นที่ 1 มีความครอบคลุม และขั้นที่ 4 ด้านการแสดงออกและถ่ายทอดช่วยให้เยาวชนมีบทบาทเชิงรุกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ได้

อภิปรายผล

1. สภาพปัจจุบันการรับรู้วัฒนธรรมประเพณีสงกรานต์ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ในจังหวัดหนองคาย กระบวนการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีต่อประเพณีสงกรานต์สามารถอธิบายได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่เกิดจากการรับข้อมูล การตีความ และการแสดงออกผ่านพฤติกรรม โดยเยาวชนเริ่มต้นจากการรับรู้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ ครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน วัด และสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งแหล่งการเรียนรู้ดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความหมาย รูปแบบ และคุณค่าของประเพณีสงกรานต์ จากนั้นเยาวชนจะนำข้อมูลที่ได้รับมาประมวลผลร่วมกับประสบการณ์ส่วนบุคคลและบริบททางสังคมที่ตนดำรงอยู่ ส่งผลให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีในระดับที่แตกต่างกัน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของบุศย์สราลิ บุตรอามาตย์ ที่ศึกษาความตระหนักทางวัฒนธรรมผ่านการอ่านและการเขียนพรรณนา ร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 21 คน ในจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมทางศิลปะสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักทางวัฒนธรรม โดยสะท้อนออกผ่านการเขียนพรรณนา ชิ้นงานทางศิลปะ และการสนทนากลุ่ม ซึ่งสามารถจำแนกประเด็นการเรียนรู้ได้ 4 ด้าน ได้แก่ การสำรวจและการรู้จักตนเองผ่านวัฒนธรรมของตน การเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลและวัฒนธรรม การตระหนักถึงประเด็นทางสังคมและสิทธิมนุษยชนในระดับสากล และการลดอคติพร้อมทั้งเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมที่แตกต่าง (บุศย์สราลิ บุตรอามาตย์, 2564)

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุจินชมคุณ เขมาภิรโต (ฤทธิ์แคล้ว) ที่ศึกษาคุณค่าของประเพณีสงกรานต์ที่มีต่อชุมชนบ้านใหม่สุขเกษม อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งพบว่า ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์รวมของการแสดงออกทางกาย วาจา และใจ อันสะท้อนถึงคุณค่าทางศีลธรรมและความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน โดยกิจกรรมต่าง ๆ ในประเพณี เช่น การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การสรงน้ำพระ และการก่อเจดีย์ทราย ล้วนมีนัยสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมด้านความเคารพ ความกตัญญู และความสามัคคีในสังคม นอกจากนี้ ประเพณีสงกรานต์ยังถือเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและชุมชน ตลอดจนเป็นโอกาสในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ การให้อภัย และการสร้างความปรองดองในสังคม (พระครูสุจินชมคุณ เขมาภิรโต (ฤทธิ์แคล้ว), 2561)

ดังนั้น กระบวนการรับรู้ของเยาวชนต่อประเพณีสงกรานต์จึงมิได้เกิดขึ้นจากการเรียนรู้เชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่ผสมผสานระหว่างประสบการณ์ส่วนบุคคล การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม และการถ่ายทอดองค์ความรู้จากสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมให้เยาวชนเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของประเพณีในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม

2. วิเคราะห์กระบวนการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีต่อประเพณีสงกรานต์เพื่อการอนุรักษ์ในจังหวัดหนองคาย การมีส่วนร่วมของเยาวชนในกิจกรรมประเพณีสงกรานต์ทั้งในรูปแบบพิธีกรรมดั้งเดิมและกิจกรรมสันตนาการมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ซึ่งส่งผลให้การรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าและความหมายของประเพณีมีความชัดเจนและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น กระบวนการดังกล่าวช่วยหล่อหลอมให้เยาวชนเกิดทัศนคติที่ดี ความรู้สึกผูกพัน และความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อนตนเอง สังคม วัฒนธรรม และประเทศชาติ โดยลักษณะการรับรู้ของเยาวชนในปัจจุบันมีลักษณะผสมผสานระหว่างมุมมองสมัยใหม่ที่เน้นความสนุกสนานกับคุณค่าดั้งเดิมของประเพณี อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมและการสืบสานประเพณีสงกรานต์ให้คงอยู่ในสังคมไทย ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของนางลักษณ์ เพ็งดิษฐ์ ซึ่งศึกษาการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษาประเพณีแห่ธงสงกรานต์ โดยพบว่า การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกสำคัญ เนื่องจากชุมชนเป็นศูนย์กลางของการสืบสานและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม ทั้งนี้ ประเพณีแห่ธงสงกรานต์เป็นประเพณีพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานในกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมความกตัญญูต่อบุพการีและผู้ใหญ่ และเสริมสร้างความรักความสามัคคีระหว่างสมาชิกในครอบครัวและชุมชน แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความเจริญทางวัตถุจะส่งผลให้รูปแบบของกิจกรรมบางประการปรับเปลี่ยนไป เช่น การใช้วัสดุสมัยใหม่ในการตกแต่งธงหรือการลดบทบาทของการละเล่นพื้นบ้านบางประเภท แต่สาระสำคัญของประเพณียังคงได้รับการรักษาไว้ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (นางลักษณ์ เพ็งดิษฐ์, 2551)

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาชนะชัย ภูริวฑฒโก (ศรีภูมัตย) ซึ่งศึกษาคุณค่าของประเพณีการสมโภชและสงฆ์นำหลวงพ่อบุญรอดในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย โดยพบว่า ประเพณีสงกรานต์ถือเป็นประเพณีวันขึ้นปีใหม่ของไทย ที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชนและสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นไทยได้อย่างชัดเจน กิจกรรมต่าง ๆ ภายในประเพณี เช่น การสงฆ์นำพระการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ ล้วนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณค่าทางศาสนา ความกตัญญูต่อบุพการี และความเอื้ออาทรระหว่างสมาชิกในสังคม นอกจากนี้ ประเพณีการสมโภชและสงฆ์นำองค์หลวงพ่อบุญรอดยังสร้างคุณค่าต่อชุมชนในหลายมิติ ทั้งด้านความเชื่อและศาสนา การอนุรักษ์วัฒนธรรม ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ โดยกิจกรรมดังกล่าวช่วยส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ พร้อมทั้งสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดหนองคาย (พระมหาชนะชัย ภูริวิฑฒโก (ศรีภูมัตย์), 2560) ดังนั้น กระบวนการรับรู้ของเยาวชนต่อประเพณีสงกรานต์จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม การถ่ายทอดองค์ความรู้จากครอบครัวและชุมชน รวมทั้งการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีสงกรานต์ให้คงอยู่ในสังคมอย่างยั่งยืน

3. การถ่ายทอดกระบวนการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีต่อประเพณีสงกรานต์เพื่อการอนุรักษ์ในจังหวัดหนองคาย การถ่ายทอดการรับรู้ของเยาวชนต่อประเพณีสงกรานต์ในจังหวัดหนองคายเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ผ่านครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน และสื่อดิจิทัล ซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้และคุณค่าทางวัฒนธรรม เยาวชนจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับประสบการณ์ก่อนแสดงออกผ่านทัศนคติและการมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงช่วยเสริมความเข้าใจเชิงลึกและเอื้อต่อการสืบสานประเพณีอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาสอดคล้องกับพระครูวิจิตรธรรมาทร (เรียน ดิสสุวิโส) ที่ศึกษาบทบาทของวัดในการสืบสานประเพณีสงกรานต์ในเขตอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ประเพณีสงกรานต์เป็นมรดกสำคัญที่สืบทอดผ่านกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น การทำบุญ สรงน้ำพระ ก่อเจดีย์ทราย และรดน้ำดำหัว โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนี้ ยังมีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (พระครูวิจิตรธรรมาทร (เรียน ดิสสุวิโส), 2558) และสอดคล้องกับงานของสวณีย์ ภิรมย์ไกรภักดิ์ และคณะ ที่ศึกษารูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความตระหนักรู้ด้านความรับผิดชอบของเด็กด้อยโอกาสผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) พบว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้ ความรับผิดชอบ และจิตสำนึกต่อสังคมของผู้เรียน (สวณีย์ ภิรมย์ไกรภักดิ์ และคณะ, 2559) ดังนั้น การถ่ายทอดการรับรู้ของเยาวชนต่อประเพณีสงกรานต์ จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่เกิดจากความร่วมมือของครอบครัว ชุมชน วัด สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณค่าทางวัฒนธรรม และส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้รับ

กระบวนการรับรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีต่อประเพณีสงกรานต์ในจังหวัดหนองคายมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1. ด้านความรับผิดชอบ เยาวชนเกิดความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีประจำถิ่นมากยิ่งขึ้น 2. ด้านการเข้าร่วมกิจกรรม ในจังหวัดหนองคายเกิดความร่วมมือของภาคประชาชนและภาครัฐในการส่งเสริมองค์ความรู้และส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่สูง 3. ด้านการตระหนักรู้ในหน้าที่ พบว่า เยาวชนที่เป็นคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม

ประเพณีดั้งเดิม และยังช่วยกันส่งต่อไปสู่รุ่นน้องอีกด้วย และ 4. ด้านการมีส่วนร่วมในการตระหนักรู้พบว่า กิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีภายในจังหวัดหนองคายนั้น เยาวชนคนรุ่นใหม่มีส่วนร่วมในงานด้านจิตอาสา การเข้าร่วมกิจกรรม และการเป็นตัวแทนเยาวชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่สูงขึ้น

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

1) สภาพการรับรู้ของเยาวชนต่อประเพณีสงกรานต์ พบว่า เยาวชนมีการรับรู้ประเพณีสงกรานต์แบบผสมผสาน ระหว่างความเข้าใจคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การทำบุญ สรงน้ำพระ และรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ กับมุมมองด้านความสนุกสนานจากกิจกรรมเล่นน้ำและสาดสรงออนไลน์

2) กระบวนการรับรู้ของเยาวชนต่อประเพณีสงกรานต์ พบว่า เยาวชนรับรู้ประเพณีสงกรานต์ผ่านหลายแหล่ง ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน วัด สถานศึกษา และสื่อดิจิทัล โดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อการสืบสานวัฒนธรรม

3) การถ่ายทอดการรับรู้เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีสงกรานต์ พบว่า การถ่ายทอดความรู้เกิดจากความร่วมมือของครอบครัว ชุมชน วัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของประเพณีและมีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานการศึกษาควรศึกษาเปรียบเทียบหลักการพัฒนาระบบการรับรู้ในเรื่องคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

2) ภาครัฐควรศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาระบบการรับรู้ศิลปวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ที่เพิ่มมูลค่าเพิ่มภายในจังหวัดหนองคาย

2.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1) รัฐบาลควรมีนโยบายร่วมกันกับทุกกระทรวง ทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ร่วมมือกันในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ประเพณีประจำถิ่น เพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดอื่น ๆ

2) ภาครัฐควรสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำถิ่น เพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้ในการสืบสานวัฒนธรรมของนักเรียน

2.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1) ควรทำวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้ในด้านการอนุรักษ์มรดกทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่อื่น ๆ

2) ควรพัฒนาเครื่องมือการจัดการเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีในฮีตสิบสองประจำท้องถิ่นของนักเรียน โดยใช้วิธีการในการอนุรักษ์

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2564). *ประเพณีสงกรานต์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2566). “สงกรานต์ในประเทศไทย” ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขององค์การยูเนสโก. สืบค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2568 จาก <https://shorturl.asia/GFrRI>
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2554). *ประเพณีสงกรานต์*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กานต์นรี สุทธิ. (2564). การรับรู้และความสนใจของเยาวชนในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- ธีระวัฒน์ แสนคำ. (2559). *บุญเดือนห้า-สงกรานต์ ในลาวและอีสานโดนสังเขป*. ใน *พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ (บรรณาธิการ), สาดน้ำสงกรานต์ วัฒนธรรมร่วมรากเอเชีย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- นงลักษณ์ เฟื่องดิษฐ์. (2551). *การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม กรณีศึกษาแห่งสงกรานต์*. นครปฐม : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม กระทรวงวัฒนธรรม.
- บุศย์สรลี บุตรอำมตย์. (2564). ความตระหนักทางวัฒนธรรมผ่านการอ่านและการเขียนพรรณนาของนักเรียนร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและประเมินทางการศึกษา*. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พระครูวิจิตรธรรมาทร (เรียน ติสวโส). (2558). ศึกษาบทบาทวัดกับการสืบสานประเพณีสงกรานต์กรณีศึกษา วัดในเขตอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวันม่วงแหวกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 2(1), 135-142.
- พระครูสุจินเขมคุณ เขมาภิรโต (ฤทธิ์แคล้ว). (2561). ศึกษาคุณค่าประเพณีสงกรานต์ที่มีต่อชุมชนกรณีศึกษาชุมชนบ้านใหม่สุขเกษม อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2552). *พระราชพิธีสิบสองเดือน*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร.
- พระมหาชนะชัย ภูริวฑฒโก (ศรีภูมัตย์). (2560). ศึกษาประเพณีสงกรานต์ กรณีศึกษาคุณค่าของประเพณีการสมโภชและสงฆ์นำหลวงพ่อบุญที่มีต่อชุมชนในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย.

ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สวณีย์ ภิรมย์ไกรภักดิ์ และคณะ. (2559). รูปแบบการเรียนรู้ตระหนักรู้ตนเองด้านความรับผิดชอบของเด็กด้อยโอกาสโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 50 จังหวัดขอนแก่น. *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม*, 12(1), 69-79.

สาวลักษณ์ ทรงสงวน. (2540). การรับรู้บทบาทของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ศึกษาจากองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุพัตรา จิตรระกุล และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์. (2562). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนต้นทุนทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา: โฮมมูนมังเมืองขอนแก่น ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 19(1), 45

สุเมธ เมธาวิทยากุล. (2532). *สังกัปพิธีกรรม*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.-54.

การประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์นวัตกรรม
“หอยยอห่อใบชา” ของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดหนองคาย*
ASSESSMENT OF CONSUMER SATISFACTION WITH INNOVATIVE PRODUCTS
"GOLDEN APPLE SNAIL ROLL WRAPPED IN GALANGAL LEAVES" OF
COMMUNITY ENTERPRISES IN NONG KHAI PROVINCE

มัลลิกา จันทรังษี¹, ศักรินทร์ นนทพจน์², *สุภัทสร แพงพุย³

Mallika Chantarangsee¹, Sakkarin Nonthapot², Supatsorn Pangpuy³

คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ประเทศไทย^{1,2,3}

Faculty of Interdisciplinary Studies, Khon Kaen University, Thailand^{1,2,3}

*Corresponding Author, E-mail: supatsorn.pa@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์นวัตกรรมหอยยอห่อใบชา 2) เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลต่อผลิตภัณฑ์นวัตกรรมหอยยอห่อใบชา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทดลองชิมผลิตภัณฑ์หอยยอ ซึ่งจัดขึ้นในห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง ในจังหวัดอุดรธานี จัดขึ้นในวันที่ 21-23 ตุลาคม 2568 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ผ่านการทดสอบรสชาติและประเมินความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์นวัตกรรมหอยยอห่อใบชา จำนวน 100 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความพึงพอใจในการจัดเก็บข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และสถิติเชิงอนุมาน โดยใช้การทดสอบ T-test และ F-test

ผลการศึกษา พบว่า 1) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 21-40 ปี ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่ถึง 15,000 บาท 2) ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อหอยยอห่อใบชาในภาพรวมในระดับพึงพอใจมาก โดยแยกเป็นด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา และด้านการส่งเสริมการตลาด มีความพึงพอใจอยู่ในระดับพอใจมาก ขณะที่ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายอยู่ในระดับพอใจ 3) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุและระดับรายได้ต่อเดือนของครอบครัว มีความพึงพอใจต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น จึงควรมีการปรับปรุงเนื้อสัมผัสและกลิ่นของหอยยอ รวมถึงควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบที่สะดวกต่อการบริโภคและการเก็บรักษา และเหมาะสมกับกลุ่มผู้บริโภคทุกช่วงวัย

คำสำคัญ: ความพึงพอใจ, ผู้บริโภค, ผลิตภัณฑ์นวัตกรรม, หอยยอห่อใบชา, วิสาหกิจชุมชน

Abstract

The purposes of this study are to (1) study the level of consumer satisfaction toward the innovative product of steamed fish cake wrapped in galangal leaves and 2) compare personal factors affecting the innovative product of steamed fish cake wrapped in galangal leaves. This study is quantitative research. The population consisted of individuals who were interested in participating in a product tasting in a tasting activity held at a shopping mall in Udon Thani Province from 21–23 October 2024. The sample comprised 100 participants who passed the taste test and evaluated their satisfaction with the innovative product, Golden apple snail roll wrap in galangal leaves. The sample was selected using purposive sampling. The research instrument used for data collection was a customer satisfaction questionnaire. The data were analyzed using descriptive statistics and inferential statistics.

The results of the study showed that 1) the respondents were female, aged between 21 and 40 years. Most held a bachelor's degree and had an average monthly income of less than 15,000 baht. 2) The respondents reported a high level of satisfaction with the salmon wrapped in galangal leaves. In terms of products, prices, and marketing promotions. There is a high level of satisfaction at a very satisfying level. 3) Personal factors such as age and the monthly income level of the family. Satisfaction with the marketing mix (4p) is statistically significant. Hence, according to the results of the study, the texture and smell of the yew should be improved, and the product should be developed in a form that is convenient for consumption and storage, and suitable for consumers of all ages.

Keywords: Satisfaction, Consumers, Innovative Product, Steamed Fish Cake Wrapped in Galangal Leaves, Community Enterprise

บทนำ

การพัฒนาและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์เกษตรท้องถิ่น เป็นประเด็นสำคัญที่ได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง ในยุคที่เศรษฐกิจชุมชนต้องเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรง และความผันผวนของตลาดสินค้าเกษตร โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทย ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพสูง สินค้าเกษตรพื้นถิ่นจำนวนมากถูกผลิตในรูปแบบดั้งเดิม ทำให้มีรายได้ต่ำและไม่สามารถแข่งขันกับสินค้าประเภทเดียวกันที่มาจากพื้นที่อื่น หรือผลิตโดยอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ได้ กลุ่ม

วิสาหกิจชุมชนจึงจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตและเพิ่มมูลค่าของสินค้า หนึ่งในนั้นคือ หอยเชอร์รี่ทอง (Golden Apple Snail) ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่จังหวัดหนองคายอย่างแพร่หลาย แต่ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังให้เป็นผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ที่โดดเด่น แม้ว่าหอยเชอร์รี่จะถูกใช้บริโภคในหลายท้องถิ่นมานาน แต่การรับรู้ของผู้บริโภคทั่วไปยังคงจำกัดอยู่ในฐานะ “หอยพื้นบ้าน” ซึ่งมีความเป็นสินค้าเกษตรราคาต่ำ และยังมีภาพลักษณ์ปัญหาว่าหอยเชอร์รี่เป็นศัตรูพืชในการทำนา (Djeddour, D., Pratt, C., Makale, F., Rwomushana, I. & Day, R., 2021) งานวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการสร้างความรู้ใหม่ เพื่อยกระดับหอยเชอร์รี่ทองไปสู่ผลิตภัณฑ์อาหารที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ ผ่านนวัตกรรมการแปรรูปและการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ตอบโจทย์ตลาดสุขภาพและตลาดอาหารยั่งยืนในปัจจุบัน

จากข้อมูลของโครงการวิจัยพื้นฐานของคณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2568 (คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2558) ได้ทำการสำรวจความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงหอยเชอร์รี่ออร์แกนิกในจังหวัดหนองคาย พบว่า เกษตรกรมีความต้องการสูงในการแปรรูปหอยเชอร์รี่ทอง ให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์หอยในท้องตลาดทั่วไป เช่น หอยเชอร์รี่ปรุงรส หอยเชอร์รี่พร้อมรับประทาน หรือผลิตภัณฑ์อาหารสุขภาพจากหอยเชอร์รี่ทอง ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มรายได้และสร้างคุณค่าใหม่ของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน อย่างไรก็ตาม เกษตรกรจำนวนมากยังขาดองค์ความรู้ด้านการแปรรูปอาหาร การควบคุมคุณภาพ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และการตลาดผลิตภัณฑ์อาหาร ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันและโอกาสเข้าถึงตลาดผู้บริโภคที่มีความต้องการเปลี่ยนแปลงไปในยุคเศรษฐกิจฐานนวัตกรรม การสนับสนุนจากนักวิจัยและหน่วยงานด้านวิทยาศาสตร์อาหารจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อสร้างกระบวนการวิจัยและพัฒนาที่เหมาะสม นำไปสู่การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน ให้สามารถผลิตสินค้าแปรรูปจากหอยเชอร์รี่ที่มีมาตรฐาน ปลอดภัย และสามารถสร้างจุดขายด้านสุขภาพและความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นรูปธรรม

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ตลาดอาหารสุขภาพและอาหารสำหรับผู้บริโภคที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งในประเทศและต่างประเทศ สอดคล้องกับแนวโน้มผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับอาหารโปรตีนต่ำ ไขมันต่ำ วัตถุดิบออร์แกนิก และผลิตภัณฑ์ที่มีการผลิตอย่างรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันตลาดอาหารฟังก์ชัน (functional foods) และอาหารเฉพาะกลุ่ม เช่น อาหารสำหรับผู้สูงอายุ อาหารคีโต อาหารคลีน ก็ได้รับความนิยมสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่ความต้องการผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ยังไม่มีคู่แข่งชัดเจน หอยเชอร์รี่ทองจึงเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาสินค้าอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูงและมีต้นทุนวัตถุดิบต่ำ จากข้อมูลเบื้องต้นพบว่าหอยเชอร์รี่ทองมีปริมาณโปรตีนและไขมันต่ำกว่าเนื้อสัตว์หลายชนิด (Petcharat, T., Sae-Leaw, T., Benjakul, S., Indriani, S., Pongsetkul, J., Quan, T. H., et al., 2024) ทั้งยังสามารถปรุงรสหรือแปรรูปได้หลากหลายรูปแบบ ขณะเดียวกันที่สังเกตว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร นั่นคือใบชา ที่เหลือทิ้งจากการจำหน่ายชาสดจำนวนมาก แต่กลุ่มเกษตรกรกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะพื้นที่ริมแม่น้ำโขง ได้มีการนำไปห่อปลาอย่างไฟ ซึ่งช่วยลด

กลิ่นคาวและมีรสชาติที่ตึ๋น ด้วยเหตุนี้ หากมีการนำใบขามาทดแทนบรรจุภัณฑ์พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว เพิ่มความโดดเด่นและมูลค่าเชิงสิ่งแวดล้อม ทำให้สินค้าสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ที่ให้ความสำคัญกับการลดขยะและความยั่งยืนมากขึ้น ผลิตภัณฑ์ “หอยเชอรี่ห่อใบขาม” หรือ “Galangal Leaf Wrapped Golden Cherry” จึงเป็นนวัตกรรมอาหารใหม่ภายใต้โครงการนี้ จึงถือเป็นตัวอย่างที่สะท้อนถึงการบูรณาการระหว่างนวัตกรรมอาหาร การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเพิ่มรายได้แก่เกษตรกรในชุมชน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การแปรรูปหอยเชอรี่เป็นผลิตภัณฑ์หอยเชอรี่ห่อใบขาม

หอยเชอรี่สีทองในพื้นที่จังหวัดหนองคายนั้น หากพิจารณาถึงลักษณะเด่นว่าโดยมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อาหารเชิงคุณภาพ แต่ข้อมูลวิชาการด้านความต้องการของผู้บริโภค การรับรู้ต่อผลิตภัณฑ์จากหอยเชอรี่ และความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ใหม่ยังคงมีจำกัด โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาด้วยนวัตกรรมการแปรรูปใหม่ งานวิจัยด้านการประเมินทัศนคติผู้บริโภค จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยระบุว่าผลิตภัณฑ์มีคุณลักษณะที่ตอบโจทย์ตลาดมากน้อยเพียงใด การทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างสำหรับหอยเชอรี่ห่อใบขาม ในงานวิจัยจึงเป็นส่วนสำคัญเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับระดับความพึงพอใจ โดยเฉพาะความพึงพอใจทางการตลาด ที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจบริโภคผลิตภัณฑ์ดังกล่าว (ภาพที่ 2) โดยผลที่ได้จากการทดสอบจะช่วยเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาสูตร ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ วางกลยุทธ์ทางการตลาด และสร้างตำแหน่งทางการตลาด (market positioning) ที่ชัดเจนให้กับผลิตภัณฑ์หอยเชอรี่สีทองในอนาคต

ภาพที่ 2 ผลิตภัณฑ์หอยยอห่อใบชาและการทดสอบทางการตลาด

จากที่กล่าวมาข้างต้น งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญทั้งในเชิงเศรษฐกิจชุมชน เชิงการตลาดในนวัตกรรมอาหาร โดยมุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสามารถสร้างรายได้เพิ่มแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงหอยเชอรี่ในจังหวัดหนองคาย ข้อมูลที่ได้จากการประเมินพฤติกรรมผู้บริโภค จะถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการกำหนดกลยุทธ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และแนวทางการพัฒนาต่อยอดในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของโครงการ ได้แก่ (1) การสร้างนวัตกรรมอาหารสุขภาพท้องถิ่นจากหอยเชอรี่สีทอง และ (2) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อลดการใช้พลาสติก ผลลัพธ์ที่คาดหวังคือการสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่สามารถต่อยอดสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ภายในชุมชน และเป็นตัวอย่างการวิจัยที่สร้างผลกระทบเชิงบวกอย่างยั่งยืนต่อเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์นวัตกรรมหอยยอห่อใบชา
2. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลต่อผลิตภัณฑ์นวัตกรรมหอยยอห่อใบชา

วิธีการดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) แบบภาคตัดขวาง (cross-sectional study) ที่ผสมผสานการทดลองชิม จากนั้นทำการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริโภคผ่านแบบสอบถามเชิงมาตราส่วน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความพึงพอใจเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด ต่อหอยยอห่อใบชาของผู้บริโภคที่สนใจทดลองชิมและซื้อผลิตภัณฑ์ “หอยยอห่อใบชา” ซึ่งพัฒนาจากหอยเชอรี่สีทอง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population)

ผู้ที่สนใจทดลองชิมผลิตภัณฑ์หอยยอห่อใบชา ซึ่งเข้าร่วมกิจกรรมทดลองชิมที่จัดขึ้นในห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ที่จัดขึ้นในวันที่ 21-23 ตุลาคม 2568

ขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample size)

ด้วยข้อจำกัดด้านระยะเวลาของกิจกรรมจำนวน 3 วัน ในการวิจัยครั้งนี้จึงกำหนดขนาดของตัวอย่างจำนวน 100 คน (กลุ่มตัวอย่างเจาะจง / purposive sampling) โดยกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมทั้งหมด ได้มาจากกิจกรรมทดลองชิมและทำการซื้อผลิตภัณฑ์หอยยอห่อใบชา โดยผู้วิจัยคัดเลือกผู้เข้าร่วมที่ตอบเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้ คือ

1. อายุ 18 ปีขึ้นไป
2. ไม่มีอาการแพ้อาหาร หรือ แพ้ส่วนประกอบที่ใช้ในผลิตภัณฑ์
3. มีความเต็มใจที่จะทดลองชิมและตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง
4. สามารถสื่อสารภาษาไทยได้อย่างเพียงพอสำหรับการตอบแบบสอบถาม

ทั้งนี้ ผู้ที่ร่วมตอบแบบสอบถามต้องทำการให้ความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษร (informed consent) จากนั้นจะสุ่มโดยใช้วิธีเจาะจง (purposive sampling) เนื่องจากวัตถุประสงค์คือการประเมินความพึงพอใจจากกลุ่มที่ตัดสินใจชิมและเลือกซื้อสินค้า โดยต้องทำการทดสอบรสชาติจริงก่อนการเลือกซื้อ (consumers who are willing to taste) จนได้จำนวนที่ต้องการ โดยกำหนดวันละ 30-35 ตัวอย่างต่อวัน

เครื่องมือวิจัย

ใช้แบบสอบถามความพึงพอใจเป็นเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล โดยก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูล จะทำการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) ขอความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการตลาด และผู้เชี่ยวชาญด้าน sensory จำนวน 3-5 ท่าน เพื่อคำนวณค่า Item-Objective Congruence (IOC) โดยผลที่ยอมรับค่าประเมินที่ได้คือ > 0.80 จากนั้น ได้นำเครื่องมือไปการทดสอบนำร่อง (Pilot test) กับกลุ่มตัวอย่างเล็ก ๆ ณ ตลาดท่าเสด็จ จังหวัดหนองคายจำนวน 20 ตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของการวิเคราะห์ข้อคำถามรายข้อ (Item Analysis) และประเมินความเชื่อมั่น (Reliability) คำนวณค่า Cronbach's alpha สำหรับชุดข้อคำถามที่เป็นแบบ likert Scale โดยอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับค่าได้นั้น (Cronbach's alpha = 0.82) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอยู่ในเกณฑ์ที่น่าเชื่อถือได้ สำหรับแบบสอบถามนั้นได้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 4 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา และระดับรายได้

ส่วนที่ 2 ระดับพึงพอใจเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด (4Ps) จำนวน 4 ส่วน รวม 14 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในส่วนที่ 1 ด้วยค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) จากนั้นนำมาแปลความหมาย ดังนี้

ค่าคะแนน 1.00 - 2.00	แปลว่า ไม่พอใจมาก
ค่าคะแนน 2.01 - 3.00	แปลว่า ไม่พอใจ
ค่าคะแนน 3.01 - 4.00	แปลว่า พอใจ
ค่าคะแนน 4.01 - 5.00	แปลว่า พอใจมาก

2) การวิเคราะห์สถิติอนุมานโดยเปรียบเทียบ (Comparative tests)

ใช้สถิติ t-test (independent samples t-test) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนนความพึงพอใจเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดระหว่างเพศหญิงและเพศชาย

ใช้การวิเคราะห์ ANOVA เมื่อต้องการเปรียบเทียบคะแนนความพึงพอใจเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดระหว่างกลุ่มมากกว่า 2 กลุ่ม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา และระดับรายได้

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป จากการเก็บข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามผู้ที่สนใจทดลองชิมผลิตภัณฑ์หอยยอ 100 คน จากการเข้าร่วมกิจกรรมทดลองชิมที่จัดขึ้นในห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่งในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 68 มีอายุระหว่าง 21-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 38 ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 78 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ไม่ถึง 15,000 บาท จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 43 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	32	32.00
หญิง	68	68.00
รวม	100	100.00
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	32	32.00

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
21-40 ปี	38	38.00
41-60 ปี	17	17.00
60 ปีขึ้นไป	13	13.00
รวม	100	100.00
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	3	3.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	2	2.00
มัธยมศึกษาตอนต้น/ปวช.	11	11.00
อนุปริญญา/ปวส.	0	0.00
ปริญญาตรี	78	78.00
สูงกว่าปริญญาตรี	6	6.00
รวม	100	100.00
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ไม่ถึง 15,000 บาท	43	43.00
15,000-30,000 บาท	22	22.00
30,001-45,000 บาท	23	23.00
มากกว่า 50,000 บาท	12	12.00
รวม	100	100.00

ที่มา: ผู้วิจัย, 2569

2. ความพึงพอใจด้านปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด (4p) ต่อผลิตภัณฑ์หอยยอห่อใบชา ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้คำถามในรูปแบบ Likert Rating Scale ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับ สามารถสรุปคะแนนเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่ออธิบายระดับความสำคัญของตัวชี้วัดระดับความพึงพอใจด้านปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด (4p) ต่อหอยยอห่อใบชา ดังตารางที่ 2 ซึ่งพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามผู้ที่สนใจทดลองชิมผลิตภัณฑ์หอยยอห่อใบชา มีระดับความพึงพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมทดลองชิมที่จัดขึ้นในห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี ในระดับพอใจมาก ทั้งในด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา และด้านการส่งเสริมการตลาด

ตารางที่ 2 ตารางระดับความพึงพอใจด้านปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาด (4p) ต่อหอยยอห่อใบชา

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	การแปลค่า ระดับความ พึงพอใจ
ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์			
1. รูปลักษณ์มีความน่ารับประทาน	4.36	0.76	พอใจมาก
2. กลิ่น รสชาติ และเนื้อสัมผัสเข้ากันดี	4.10	0.76	พอใจมาก
3. หอยยอมีความสดใหม่ สะอาด	4.31	0.71	พอใจมาก
4. บรรจุภัณฑ์มีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	4.51	0.54	พอใจมาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.32	0.56	พอใจมาก
ปัจจัยด้านราคา			
1. ราคามีความเหมาะสมกับคุณภาพสินค้า	4.37	0.56	พอใจมาก
2. ราคามีความเหมาะสมกับปริมาณสินค้า	4.28	0.62	พอใจมาก
3. ราคามีความเหมาะสมเมื่อเทียบกับสินค้าประเภทเดียวกัน	4.47	0.64	พอใจมาก
4. ประโยชน์ที่ได้รับมีความคุ้มค่ากับเงินที่เสียไป	4.49	0.61	พอใจมาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.40	0.53	พอใจมาก
ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย			
1. หอยยอห่อใบชาสามารถหาซื้อได้ในตลาดสดหรือร้านอาหารท้องถิ่น	3.77	1.20	พอใจ
2. หอยยอห่อใบชาสามารถหาซื้อได้ในช่องทางออนไลน์ เช่น Facebook, Lineman, grabfood เป็นต้น	3.66	1.17	พอใจ
3. การจัดแสดงสินค้าช่วยดึงดูดความสนใจในการเลือกซื้อหอยยอห่อใบชา	4.33	0.77	พอใจมาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.92	0.95	พอใจ
ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด			
1. ข้อมูลทางโภชนาการของหอยยอห่อใบชาส่งเสริมให้ท่านตัดสินใจซื้อสินค้า	4.40	0.64	พอใจมาก
2. ท่านยินดีที่จะแนะนำผลิตภัณฑ์แก่เพื่อนหรือครอบครัวหลังจากลองชิมสินค้า	4.11	0.94	พอใจมาก

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	การแปลค่า ระดับความ พึงพอใจ
3. การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ มีความน่าสนใจ	4.37	0.76	พอใจมาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.29	0.66	พอใจมาก
เฉลี่ยรวมทั้งหมด	4.23	0.57	พอใจมาก

ที่มา: ผู้วิจัย, 2569

3. ผลการเปรียบเทียบข้อมูลทั่วไปกับความพึงพอใจปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (4p) หอยยอห่อใบชา จากตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบข้อมูลทั่วไปกับความพึงพอใจปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (4p) ต่อผลิตภัณฑ์หอยยอห่อใบชา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามผู้ที่สนใจทดลองชิมผลิตภัณฑ์หอยยอที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (4p) ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อายุที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ปัจจัยด้านราคา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ระดับรายได้ต่อเดือนของครอบครัวที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนปัจจัยด้านราคา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (4p) หอยยอห่อใบชา

ตัวแปรส่วนบุคคล	ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด	ค่าสถิติ t	ค่าสถิติ f	การแปลผล
เพศ	ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์	0.866		ไม่แตกต่างกัน
	ปัจจัยด้านราคา	1.368		ไม่แตกต่างกัน
	ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	0.126		ไม่แตกต่างกัน
	ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด	0.197		ไม่แตกต่างกัน
อายุ	ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์		5.910*	แตกต่างกัน
	ปัจจัยด้านราคา		1.406	ไม่แตกต่างกัน

ตัวแปรส่วนบุคคล	ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด	ค่าสถิติ t	ค่าสถิติ f	การแปลผล
ระดับการศึกษา	ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย		3.619*	แตกต่างกัน
	ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด		3.360*	แตกต่างกัน
	ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์	1.671		ไม่แตกต่างกัน
	ปัจจัยด้านราคา	0.445		ไม่แตกต่างกัน
	ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	0.447		ไม่แตกต่างกัน
	ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด	0.762		ไม่แตกต่างกัน
ระดับรายได้ต่อเดือนของครอบครัว	ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์	2.653*		แตกต่างกัน
	ปัจจัยด้านราคา	4.205		ไม่แตกต่างกัน
	ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	6.608*		แตกต่างกัน
	ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด	4.856*		แตกต่างกัน

ที่มา: ผู้วิจัย, 2569

หมายเหตุ: * หมายถึง มีความเชื่อมั่น ณ ระดับ 95%

อภิปรายผล

จากการวิจัย พบว่า ระดับความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามที่สนใจทดลองชิมผลิตภัณฑ์หอยยอที่จัดขึ้นในห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี อยู่ในระดับพอใจมาก ซึ่งผลการเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคล ที่มีผลต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (4p) หอยยอห่อใบชา สามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ ดังนี้

1) ด้านเพศ พบว่า เพศที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ ในบริบทของผู้บริโภคปัจจุบัน เพศไม่ได้เป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพและอาหารทางเลือก เนื่องจากทั้งเพศชายและเพศหญิง ต่างให้ความสำคัญกับคุณค่าทางโภชนาการ ความปลอดภัยของอาหาร และความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Petcharat, T. et al. และ Gupta A. & Khanal P. ซึ่งชี้ให้เห็นว่า หอยยอเป็นแหล่งอาหารโปรตีนคุณภาพสูง ไขมันต่ำ ซึ่งผู้บริโภคทั้งสองเพศต่างเปิดรับข้อมูลด้านสุขภาพในรูปแบบเดียวกัน รวมถึงด้านจิตสำนึกในผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมผู้บริโภคยินดีที่จะซื้อมากกว่าความแตกต่างทางเพศ (Petcharat, T., Sae-Leaw, T., Benjakul, S., Indriani, S., Pongsetkul, J., Quan, T. H., et al., 2024; Go, D. H., & Yi, S., 2025)

2) ด้านอายุ พบว่า อายุที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ ในแต่ละช่วงอายุมีพฤติกรรมการบริโภคอาหาร การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และทัศนคติต่ออาหารเพื่อสุขภาพที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pathak et al. พบว่า เนื้อหอยนั้นอุดมไปด้วยกรดอะมิโนที่จำเป็นและแร่ธาตุหลายชนิด จึงกลายเป็นอาหารโปรตีนทางเลือก ซึ่งกลุ่มผู้บริโภคที่มีความตระหนักด้านสุขภาพจะให้คุณค่าทางโภชนาการของอาหารเป็นหลัก (Pathak, C. R., Luitel, H., Pakhrin, W. T., Syahrulawal, L., Sadaula, G. P., Bhandari, D. R., et al., 2025) และจากข้อมูลทั่วไป ดังตารางที่ 1 ชี้ให้เห็นว่า วัยรุ่นตั้งแต่อายุ 21 ปีขึ้นไป ไปมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับคุณค่าทางอาหารและผลต่อสุขภาพมากขึ้น

3) ด้านระดับการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อความคิดเห็นต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ ปัจจุบันผู้บริโภคทุกระดับการศึกษาสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านอาหาร สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างสะดวกผ่านช่องทางต่าง ๆ ส่งผลให้มีการพิจารณาคุณภาพของผลิตภัณฑ์อย่างรอบด้านมากขึ้น สอดคล้องกับ Xhakollari et al. พบว่า ผู้บริโภคมีการตอบสนองต่อฉลากรับรองความยั่งยืนแตกต่างกัน ตามลักษณะของผู้บริโภค (Xhakollari, V., Kaliji, S. A., Cerjak, M., Kovačić, D., Mulazzani, L., & Camanzi, L., 2023) อีกทั้ง Ketelsen, Janssen & Hamm ที่ระบุว่า การรับรู้คุณค่าของบรรจุภัณฑ์สีเขียว ขึ้นอยู่กับความเข้าใจของผู้บริโภคต่อข้อมูลที่สื่อสารบนฉลากเป็นสำคัญ (Ketelsen, M., Janssen, M., & Hamm, U., 2020)

4) ด้านระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว พบว่า ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัวที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ ผู้บริโภคที่มีระดับรายได้แตกต่างกันมีความสามารถในการใช้จ่าย และพิจารณาซื้อสินค้าแตกต่างกัน โดยกลุ่มที่มีรายได้ปานกลาง และรายได้สูงมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับคุณภาพของคุณภาพผลิตภัณฑ์มากกว่าราคาสินค้า และในกลุ่มผู้บริโภครายได้ต่ำ มีแนวโน้มให้ความสำคัญกับความคุ้มค่า และราคาที่เหมาะสม ซึ่งสะท้อนความแตกต่างด้านกำลังซื้อและการรับรู้ต่อสินค้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ Xhakollari et al. และ Go & Yi. ที่พบว่า ผู้บริโภคกลุ่มที่มีกำลังซื้อมีความยินดีที่จะจ่ายกับสินค้าที่ได้รับใบรับรองความยั่งยืน ขณะที่ผู้บริโภครายได้ต่ำอาจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์หอยยอ เนื่องจากเป็นอาหารที่มีโปรตีนคุณภาพสูง และให้พลังงานแก่ร่างกายสูง (Xhakollari, V., Kaliji, S. A., Cerjak, M., Kovačić, D., Mulazzani, L., & Camanzi, L., 2023; Go, D. H., & Yi, S., 2025) ดังงานวิจัยของ Petcharat et al. และ Pathak et al. (Pathak, C. R., Luitel, H., Pakhrin, W. T., Syahrulawal, L., Sadaula, G. P., Bhandari, D. R., et al., 2025; Pathak, C. R., Luitel, H., Pakhrin, W. T., Syahrulawal, L., Sadaula, G. P., Bhandari, D. R., et al., 2025)

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

(1) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 21–40 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 15,000 บาท ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจต่อปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (4P) โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านผลิตภัณฑ์ ราคา และการส่งเสริมการตลาด อยู่ในระดับมาก ขณะที่ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายอยู่ในระดับพอใจ

(2) ผลการเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศและระดับการศึกษาไม่ส่งผลต่อความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ขณะที่อายุและรายได้มีผลต่อความพึงพอใจในด้านผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านราคาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

- (1) ควรมีการปรับปรุงเนื้อสัมผัส ความเค็ม ความเข้มข้นของรสชาติ กลิ่นของหอยยอ
- (2) ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบที่สะดวกต่อการบริโภคและการเก็บรักษา และเหมาะสมกับกลุ่มผู้บริโภคทุกช่วงวัย โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องการอาหารที่มีรสชาติอ่อน

2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- (1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมประมง สำนักงานพัฒนาชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนด้านความรู้ เทคโนโลยีการแปรรูป และมาตรฐานความปลอดภัยอาหาร
- (2) ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงและแปรรูปหอยเชอร์รี่สีทอง การอบรมด้านการแปรรูปอาหาร และการขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือมาตรฐาน ออย.

3) ข้อจำกัดในการวิจัย

- (1) การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จำกัด จึงอาจไม่สะท้อนความคิดเห็นของผู้บริโภคหลายกลุ่ม การศึกษาครั้งต่อไปควรขยายพื้นที่ศึกษาและเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง
- (2) ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยจำกัดอยู่เฉพาะปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (4p) ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด ซึ่งอาจยังไม่ครอบคลุมปัจจัยด้านอื่น ๆ เช่น ด้านบุคลากร กระบวนการ และองค์ประกอบทางกายภาพ ที่อาจมีผลต่อการตัดสินใจซื้อ

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้ ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนหน่วยขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อสังคมประจำพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา และคณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง

- คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2558). *รายงานวิจัยทุนวิจัยเชิงสำรวจ คณะสหวิทยาการ. ขอนแก่น : คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.*
- Djeddour, D., Pratt, C., Makale, F., Rwomushana, I. & Day, R. (2021). The apple snail, *Pomacea canaliculata*: an evidence note on invasiveness and potential economic impacts for East Africa. *CABI Working Paper*, 21, 77.
- Go, D. H., & Yi, S. (2025). Assessing consumer valuation of sustainability certification in seafood products: Insight from a discrete choice experiment of Korean blue food market. *Foods*, 14(16), 2821.
- Gupta A. & Khanal P. (2024). The potential of snails as a source of food and feed. *Journal of Agriculture and Food*, 18, 101330.
- Ketelsen, M., Janssen, M., & Hamm, U. (2020). Consumers' response to environmentally friendly food packaging: A systematic review. *Journal of Cleaner Production*, 254, 120123.
- Pathak, C. R., Luitel, H., Pakhrin, W. T., Syahrulawal, L., Sadaula, G. P., Bhandari, D. R., et al. (2025). Nutritional potential of the giant African land snail (*Achatina fulica*) as a sustainable protein source for food and feed. *Journal of Agriculture and Food Research*, 23, 102179.
- Petcharat, T., Sae-Leaw, T., Benjakul, S., Indriani, S., Pongsetkul, J., Quan, T. H., et al. (2024). A comparison of the chemical compositions and nutrient values of the Sanim and Srithong varieties of the farmed golden apple snails. *Pomacea canaliculata*. *Future Food*, 10, 100422.
- Khakollari, V., Kaliji, S. A., Cerjak, M., Kovačić, D., Mulazzani, L., & Camanzi, L. (2023). Consumer preferences and willingness to pay for clams with sustainability certification in Mediterranean countries. *Sustainability*, 15(15), 11953.

ผลกระทบและการปรับตัวในธุรกิจบริการของนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว ภายหลังจากการเปิดให้บริการรถไฟระหว่างไทย-ลาว-จีน*

IMPACTS AND ADAPTATION ON THE SERVICE BUSINESSES IN VIENTIANE
CAPITAL OF LAO PEOPLE'S DEMOCRATIC REPUBLIC, AFTER THE OPENING
OF THAILAND-LAOS-CHINA RAILWAY

ธนอมศิลป์ จันคนากิตกุล¹, ดารณี แสงนิล², รักชนก แสงภักดีจิต³, รัฐการ บัวศรี⁴,

Lengsack Bounthalath⁵, *ศักรินทร์ นนทพจน์⁶

Thanomsilp Jankanakittikul¹, Daranee Saengnil², Rakchanok Saengpakdeejit³, Rathakarn Buasri⁴,

Lengsack Bounthalath⁵, Sakkarin Nonthapot⁶

คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ประเทศไทย^{1,2,3,4,6}

Faculty of Interdisciplinary Studies, Khon Kaen University, Thailand^{1,2,3,4,6}

คณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว, สปป.ลาว⁵

Faculty of Law and Political Science, National University of Laos, Lao PDR⁵

*Corresponding Author, E-mail: sakkho@kku.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลกระทบจากการเปิดให้บริการรถไฟไทย-ลาว-จีน ที่มีต่อธุรกิจบริการ 2) ศึกษาการปรับตัวของภาคธุรกิจบริการ ได้แก่ ร้านอาหาร โรงแรม นวดสปา ร้านบันเทิง ในพื้นที่ 4 เขต ของนครหลวงเวียงจันทน์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 14 คน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) ภายหลังจากการเปิดให้บริการรถไฟไทย-ลาว-จีน ทำให้ธุรกิจเหล่านั้นมีจำนวนผู้ประกอบการเพิ่มขึ้น และมีการแข่งขันในตลาดเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ ข้อบังคับ และแนวปฏิบัติของภาครัฐ และการเปลี่ยนแปลงสถานะเศรษฐกิจ 2) การปรับตัวในธุรกิจร้านอาหารและสถานบันเทิงมุ่งเน้นไปที่กลยุทธ์การสร้างความแตกต่างด้านเอกลักษณ์ คุณภาพอาหาร และการแสดงดนตรีเพื่อดึงดูดลูกค้า สำหรับกลยุทธ์การปรับตัวของโรงแรมและสปา มักเน้นด้านความแตกต่างในคุณภาพ เช่นเดียวกับธุรกิจธุรกิจร้านอาหารและสถานบันเทิง และยังพบกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับการขยายตลาดไปยังกลุ่มรายได้ระดับอื่นในธุรกิจโรงแรมและร้านบันเทิง ขณะที่ธุรกิจโรงแรมเน้นกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเอกลักษณ์ บรรยากาศสำหรับผู้รับบริการ ประสบการณ์ที่ผู้บริโภคจะได้รับ นอกจากนี้ธุรกิจนวดสปามุ่งเน้นการรักษามาตรฐานการให้บริการและการ

*Received: 19 January 2026; Revised: 24 March 2026; Accepted: 24 March 2026.

ใช้แรงงานที่มีทักษะฝีมือเพื่อสร้างความพึงพอใจสูงสุด โดยหัวใจสำคัญของการปรับตัวคือการเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคยุคใหม่และการกำหนดตำแหน่งทางการตลาดเหมาะสม ดังนั้น ผู้ประกอบการควรสร้างความเข้าใจถึงพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน และนำมาเป็นพื้นฐานในการวางกลยุทธ์การตลาดในสถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอน

คำสำคัญ: ธุรกิจบริการ, การจัดการธุรกิจบริการ, รถไฟระหว่างประเทศ, ไทย, ลาว, จีน

Abstract

The purposes of this study are to study 1) the impact of the opening of the Thailand-Laos-China railway service on the service business and 2) the adaptation of the service sector, including restaurants, hotels, spa & massage, and entertainment business in 4 districts of Vientiane. This research is qualitative research. Data were collected from 14 respondents through a semi-structured interview and analyzed data with content analysis.

The results of the study showed that: 1) After the opening of the Thailand-Laos-China railway, the number of consumers in these businesses has increased, and the competition in the market has also increased. In addition, these have led to changes in government rules, regulations, and practices, and changes in economic conditions. 2) Adaptation in the restaurant and entertainment business focuses on strategies for differentiation, enhancing food quality, and improving musical performances to attract customers. For hotels and spas, adaptation strategies often focus on quality differentiation, consistent with the broader restaurant and entertainment business. Strategies involving expansion into additional revenue streams are also observed in the hotel and entertainment sectors. Meanwhile, the hotel industry places particular emphasis on creating a unique identity, atmosphere, and memorable guest experiences. Furthermore, the spa and massage business emphasizes maintaining high service standards and employing skilled labor to maximize customer satisfaction. The key to adaptation lies in understanding modern consumer behavior and identifying appropriate market positioning. Therefore, entrepreneurs should understand the changing behavior of consumers in today's era and use it as a basis for planning marketing strategies in uncertain situations.

Keyword: Service Business, Service Business Management, International Railway, Thai, Lao, Chinese

บทนำ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ได้มีนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจที่สำคัญในปี 1986 ภายใต้กลไกเศรษฐกิจใหม่ โดยเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนจากศูนย์กลาง ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของลัทธิคอมมิวนิสต์ มาสู่ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ตามค่านิยมประชาธิปไตย โดยนับได้ว่าเป็นการประยุกต์ลักษณะบางประการของแนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้สำหรับการพัฒนาประเทศ (Bank of Lao PDR, 2021) ซึ่ง สปป.ลาว ได้มีนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากประเทศในชื่อ “เปิดประตูสู่ตลาดโลก” อันเป็นเงื่อนไขที่จะช่วยให้การพัฒนาเศรษฐกิจจะสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้นในอนาคต โดยหนึ่งในนั้นคือนโยบายเส้นทางรถไฟเชื่อมโยงจากเมืองคุนหมิงใต้ในมณฑลยูนนานของจีนมายังนครหลวงเวียงจันทน์ และเส้นทางรถไฟจากนครหลวงเวียงจันทน์ไปยังกรุงเทพมหานคร ของประเทศไทย

บนเส้นทางการพัฒนาของ สปป.ลาว ธุรกิจบริการภายใน สปป.ลาว ภายหลังการเปิดให้บริการเส้นทางการคมนาคมด้วยรถไฟ ทั้งจากคุนหมิงมายังนครหลวงเวียงจันทน์ และเส้นทางจากนครหลวงเวียงจันทน์ไปยังกรุงเทพมหานคร (Insurverse, 2568) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนครหลวงเวียงจันทน์ ธุรกิจบริการ เป็นภาคธุรกิจที่น่าจับตามอง เนื่องจาก สปป.ลาว เป็นประเทศที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์ และสามารถกระจายผลประโยชน์อันเกิดจากการท่องเที่ยวไปยังภาคธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ง่าย (Asia News Network, 2025) ดังนั้น การเดินทางด้วยรถไฟแม้จะมีความสะดวกสบาย แต่การเดินทางบนเส้นทางดังกล่าวนี้ต้องใช้เวลานาน ซึ่งผู้เดินทางอาจต้องเผชิญกับความเหนื่อยล้า จึงกลายเป็นโอกาสของภาคธุรกิจบริการในการสนองตอบความต้องการที่จะผ่อนคลายก่อนที่จะเริ่มเดินทางต่อ หรือ เริ่มดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์ หรือ การทำกิจกรรมในพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งในลักษณะของการพักผ่อน อาหาร การทำสปา นวดผ่อนคลาย รวมถึงการฟุ้งฝัน

เมื่อพิจารณาสถานการณ์ในกลุ่มธุรกิจบริการใน สปป.ลาว นั้น ภายหลังจากการเปิดให้บริการรถไฟลาว – จีน พบว่า นับจากปี 2565 ธุรกิจโรงแรมและที่พักมีแนวโน้มเติบโตมากขึ้นตามการขยายตัวในภาคการท่องเที่ยวที่ฟื้นตัวจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 (ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในลาว, 2565) ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้มีธุรกิจโรงแรมและที่พักส่วนใหญ่ถูกสร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนการให้บริการด้านการท่องเที่ยว ดังเห็นได้จากการเข้ามาลงทุนในธุรกิจโรงแรมระดับ 5 ดาวหลาย เช่น โรงแรมแลนด์มาร์ค ซึ่งเป็นโรงแรมแห่งหนึ่งที่สูงที่สุดในนครหลวงเวียงจันทน์ หรือ AMARI เวียงจันทน์ เป็นต้น โดยรวมเงินลงทุนทั้งหมดสูงถึง 4 ล้านล้านกีบ (Department of International Trade Promotion, 2568)

จากกระแสนิยมการเดินทางด้วยรถไฟระหว่างประเทศ ทำให้การเดินทางด้วยรถไฟระหว่างประเทศสามารถนำมาซึ่งโอกาสของธุรกิจบริการในนครหลวงเวียงจันทน์เช่นกัน แต่ช่วงเวลาภายหลังการเปิดให้บริการกลับมีการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ มากมาย (Reuters, 2025) ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบโดยตรงจากการเปิดให้บริการรถไฟไทย-ลาว-จีน ผลกระทบที่สืบเนื่องจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 หรือสงครามระหว่างรัสเซีย-ยูเครน ซึ่งกระตุ้นให้ภาคธุรกิจบริการเหล่านั้นต้องเผชิญกับความท้าทาย และจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในพื้นที่เมืองจังหวัดชายแดน ธุรกิจบริการนั้นได้มีความเชื่อมโยงและเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้า การลงทุน การค้าชายแดน การท่องเที่ยว และการบริการ (ธนวัตร วัฒนละอันทน์ และศักรินทร์ นนทพจน์, 2568)

การศึกษาในครั้งนี้ จึงมุ่งพิจารณาผลกระทบในธุรกิจบริการของนครหลวงเวียงจันทน์ ตลอดจนวิธีการปรับตัวของภาคธุรกิจบริการ อันประกอบด้วย ธุรกิจร้านอาหาร ร้านบันเทิง โรงแรม และนวดสปา ภายหลังการเปิดให้บริการรถไฟระหว่างไทย-ลาว-จีน ในขอบเขตพื้นที่ตัวเมือง 4 เขต ของนครหลวงเวียงจันทน์ เพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการ และสร้างกลยุทธ์ที่เหมาะสมให้กับสภาพปัญหาตัวจริงที่เกิดขึ้น เพื่อผลลัพธ์ที่ดีในการก้าวไปสู่ความสำเร็จของธุรกิจบริการในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบในธุรกิจบริการของนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ภายหลังจากการเปิดให้บริการรถไฟระหว่างไทย-ลาว-จีน
2. เพื่อศึกษาวิธีการปรับตัวของธุรกิจ ประกอบด้วย ธุรกิจร้านอาหาร ร้านบันเทิง โรงแรม และร้านนวดสปา ในขอบเขต 4 ตัวเมืองในของนครหลวงเวียงจันทน์

ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธุรกิจบริการ เป็นองค์กรซึ่งประกอบด้วย บุคคล หรือ ทีมงาน ที่มีความเชี่ยวชาญในการดำเนินการใด ๆ ที่จะสามารถร่วมกันทำงานให้สำเร็จ เพื่อประโยชน์ของลูกค้า ซึ่งเป็นข้อแตกต่างที่สำคัญจากธุรกิจที่ผลิตหรือจำหน่ายสินค้า จากคำอธิบายดังกล่าว จะเห็นว่า สำคัญสำคัญของธุรกิจบริการ คือ การกระทำของผู้ให้บริการ เพื่อสามารถบรรลุความต้องการของผู้บริโภค โดยไม่ได้มุ่งเน้นสินค้าเป็นสำคัญ จึงทำให้ธุรกิจบริการสามารถจำแนกประเภทได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น การบริการท่องเที่ยว ความบันเทิง การบริการสุขภาพ และบริการอื่น ๆ

จากการทบทวนการศึกษาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของธุรกิจบริการในสถานการณ์ที่ไม่ปกติ (Dube, K., Nhamo, G., & Chikodzi, D., 2021) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดขึ้นก่อนการเปิดให้บริการรถไฟไทย-ลาว-จีน และยังคงมีอิทธิพลอันเนื่องมาจากมาตรการต่าง ๆ ของภาครัฐ รวมถึงพฤติกรรมบางอย่างของผู้บริโภคในช่วงแรกของการเปิด

ให้บริการรถไฟระหว่างประเทศเหล่านี้มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลง โดยสำหรับผลกระทบดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมบริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ร้านอาหารที่ใช้แพลตฟอร์ม Open Table ซึ่งได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภค โดยไม่ยินยอมรับประทานอาหารในร้านดังเช่นเคย อันเนื่องมาจากมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม การจำกัดการเคลื่อนไหว รวมถึงมาตรการ Lockdown ของรัฐบาลทั่วโลก ซึ่งนิยมใช้เพื่อลดความเสี่ยงในการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส (ยุทธนา เศรษฐบุรพาโมทย์, 2563)

ทั้งนี้ ผลการศึกษาของปาริชาติ คุณปลื้ม ได้แสดงให้เห็นถึงแนวทางการปรับตัวของธุรกิจหลังยุค COVID – 19 เมื่อผู้บริโภคมีพฤติกรรมซึ่งนิยมซื้อของออนไลน์เพิ่มขึ้น รวมถึงนิยมการใช้เทคโนโลยีในการสั่งซื้อสินค้าต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความนิยมในการสั่งอาหารออนไลน์ผ่านบริการจัดส่งถึงบ้าน (Delivery) ซึ่งทำให้มีผู้ประกอบการนิยมทำธุรกิจอาหารมากขึ้น (ปาริชาติ คุณปลื้ม, 2563) สำหรับการปรับตัวของกลุ่มธุรกิจที่อยู่อาศัย (Jones, K., 2020) พบว่า ผู้ประกอบการต้องคำนึงถึงการสร้างห้องทำงาน เพื่อรองรับการทำงานที่บ้านหรือการเรียนออนไลน์ของสมาชิกครอบครัว และอาจจะประยุกต์เป็นสตูดิโอหรือฉากหลัง ร่วมกับการใช้งานโปรแกรมต่าง ๆ ทั้งสำหรับการถ่ายทอดสด (Live) เพื่อขายสินค้าหรือการนำเสนอเนื้อหา (Content) เพื่อตอบสนองพฤติกรรมของลูกค้าที่นิยมซื้อสินค้าตกแต่งบ้านในระบบออนไลน์มากขึ้น และสำหรับสถานการณ์ของกลุ่มธุรกิจที่พักและโรงแรม พบว่า กลุ่มธุรกิจดังกล่าวนี้ เป็นกลุ่มธุรกิจที่ได้รับผลกระทบมาก อันเนื่องมาจากจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่ลดลงด้วยอุปสรรคในด้านการเดินทาง

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์อิทธิพลของการเปิดให้บริการรถไฟจีน - ลาว - ไทย อันนำมาซึ่งจำนวนนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศจำนวนมาก ต่อภาคธุรกิจบริการใน สปป.ลาว การศึกษาในครั้งนี้ จึงมุ่งพิจารณาภาคธุรกิจบริการที่สำคัญ ใน สปป.ลาว ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ ธุรกิจร้านอาหาร ร้านบันเทิง โรงแรม และร้านนวดสปา ซึ่งเป็นธุรกิจบริการที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่เหนื่อยล้าจากการเดินทางที่ยาวนานบนรถไฟได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภทการวิจัยเชิงพรรณนาเชิงปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology type of Description Research) เพื่อศึกษาผลกระทบของธุรกิจบริการในนครหลวงเวียงจันทน์ ประกอบด้วย ธุรกิจร้านอาหาร ร้านบันเทิง โรงแรม และร้านนวดสปา มีขอบเขตการศึกษาในเขต 4 ตัวเมืองหลักของนครหลวงเวียงจันทน์ ประกอบด้วย 3 เมืองชั้นใน (เขตเมืองหลวง) ได้แก่ จันทะบูลี (เขตศูนย์กลางเมืองเก่า) ไชยเสถา (เขตเมืองขยาย) สีสัตตะนา (เขตที่อยู่อาศัยและสถานทูต) จากเมืองชั้นในทั้งหมด 4 เมือง และ 1 เมืองชั้นนอก (เขตปริมณฑล) ได้แก่ ไชยธานี (เขตอุตสาหกรรม) จากเมืองชั้นนอก ทั้งหมด 5 เมือง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ประกอบการเหล่านั้น ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้

ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญครบถ้วนจนกระทั่งข้อมูลเพียงพอ (Sufficient of data) จึงจะหยุดการสัมภาษณ์ ก่อนที่จะนำผลการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดมา วิเคราะห์ สรุป อภิปรายผลต่อไป (Nonthapot, Sakkarin and Sirimat, Sukanya, 2020)

กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การพิจารณาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants: KIs) สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ จะมีการกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง เมื่อกำหนดให้กลุ่มเป้าหมาย (Target Group) คือ ผู้ประกอบการหรือผู้จัดการของธุรกิจร้านอาหาร ร้านบันเทิง โรงแรม และร้านนวดสปา ซึ่งดำเนินกิจการในเขต 4 ตัวเมืองของนครหลวงเวียงจันทน์ มีเกณฑ์การพิจารณาผู้ให้ข้อมูลสำคัญลักษณะดังปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและเกณฑ์การพิจารณาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มเป้าหมาย	จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์	เกณฑ์การพิจารณา	
		ลักษณะเฉพาะ	เหตุผล
ร้านอาหาร	3 คน	มีประสบการณ์มากกว่า 10 ปี	ต้องการผู้มีประสบการณ์ในธุรกิจนี้
	2 คน	เพิ่งมาลงทุน 1 - 2 ปี	ฟังจะได้สัมผัสการทำธุรกิจนี้ และนำมาเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้มีประสบการณ์ก่อนจะมีการเปิดให้บริการรถไฟจีน - ลาว และ ไทย - ลาว
โรงแรม	2 คน	มีประสบการณ์มากกว่า 10 ปี	ต้องการผู้มีประสบการณ์ในธุรกิจนี้
	2 คน	เพิ่งมาลงทุน 1-2 ปี	ฟังจะได้สัมผัสการทำธุรกิจนี้ และนำมาเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้มีประสบการณ์ก่อนจะมีการเปิดให้บริการรถไฟจีน - ลาว และ ไทย - ลาว
สปา	2 คน	มีประสบการณ์มากกว่า 10 ปี	ต้องการผู้มีประสบการณ์ในธุรกิจนี้
	1 คน	เพิ่งมาลงทุน 1 - 2 ปี	ฟังจะได้สัมผัสการทำธุรกิจนี้ และนำมาเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้มีประสบการณ์ก่อนจะมีการเปิดให้บริการรถไฟจีน - ลาว และ ไทย - ลาว
บันเทิง	1 คน	มีประสบการณ์มากกว่า 10 ปี	ต้องการผู้มีประสบการณ์ในธุรกิจนี้
	1 คน	เพิ่งมาลงทุน 1 - 2 ปี	ฟังจะได้สัมผัสการทำธุรกิจนี้ และนำมาเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้มีประสบการณ์ก่อนจะมีการเปิดให้บริการรถไฟจีน - ลาว และ ไทย - ลาว

เครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ จะมีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามที่ให้เลือกเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับธุรกิจของตน

ส่วนที่ 2 การเลือกวิธีปรับตัวให้เหมาะสมกับธุรกิจของตน เป็นคำถามเกี่ยวกับ 1) การเลือกรูปแบบการให้บริการ 2) การตลาด 3) การปรับโครงสร้างพนักงาน 4) การนำมาใช้มาตรการป้องกันความปลอดภัย และ 5) อื่น ๆ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสัมภาษณ์จะถูกนำไปตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity Index = CVI) โดยขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งพบว่า แบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ มีความตรงตามเนื้อหา รายข้อ และความตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ มีค่า $0.95 > 0.80$ (Waltz, C. F., Strickland, O. L., & Lenz, E. R., 2005) เมื่อผู้วิจัยได้สร้างแนวทางการสัมภาษณ์ และทำการทดสอบแนวทางการสัมภาษณ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว จะนำแนวทางการสัมภาษณ์ดังกล่าวไปสอบถามผู้ประกอบการและทำการซักถามตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้ โดยเมื่อการสัมภาษณ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ ก่อนจะนำมาวิเคราะห์หาค่า และประมวลผลโดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแง่ต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริง ทั้งในเชิงเหตุและผลซึ่งการวิเคราะห์จะออกมาในลักษณะของการพรรณานำไปสู่คำตอบในการศึกษา และสรุปตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

1. ผลกระทบต่อธุรกิจบริการของนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ภายหลังจากการเปิดให้บริการรถไฟระหว่างไทย-ลาว-จีน

จากข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมด้วยการสัมภาษณ์ พบว่า การเปิดให้บริการรถไฟระหว่างไทย - ลาว - จีน ได้ส่งผลกระทบต่อภาคธุรกิจบริการในพื้นที่ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1.1 แนวโน้มผู้บริโภค

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจบริการนั้นสามารถสรุปได้ว่า การเปิดให้บริการรถไฟไทย - ลาว - จีน ทำให้การเดินทางระหว่างทั้ง 3 ประเทศ มีความสะดวกมากขึ้น และเป็นโอกาสสำคัญของ สปป.ลาว ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้เข้ามาในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานีรถไฟคำชะหวาดหรือสถานีปลายทาง สำหรับการเดินทางด้วยรถไฟจากประเทศไทยมายัง สปป.ลาว และสถานีรถไฟลาว - จีน ซึ่งเป็นสถานีต้นทางสำหรับการเดินทางด้วยรถไฟความเร็วสูงจาก สปป.ลาว ไปยังประเทศจีน ที่ปลายทางสถานีรถไฟคุนหมิงใต้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในลาว ที่ชี้ว่า ภายหลังจากการเปิดให้บริการรถไฟจีน - ลาว ในช่วงระยะเวลาประมาณ 9 เดือนแรกของปี 2565 มีนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวในลาวกว่า 1,681,000 คน ส่งผลให้ภาคบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการขนส่งเกิดการขยายตัวเพิ่มขึ้น (ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในลาว, 2565; เติลนิวิธ, 2568)

ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านให้ความเห็นว่า นอกเหนือจากผลกระทบโดยตรงของการเปิดให้บริการรถไฟไทย - ลาว - จีน ที่มีต่อจำนวนนักท่องเที่ยวแล้ว การอ่อนตัวลงของค่าเงินกีบ ที่เกิดขึ้นในช่วงหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ซึ่งเป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกันกับการเปิดให้บริการรถไฟระหว่าง 3 ประเทศ เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสนับสนุนซึ่งทำให้การเดินทางมาท่องเที่ยวหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ในลาว

เป็นที่น่าสนใจมากขึ้น อันนำมาซึ่งโอกาสในการเปิดตลาดใหม่ ๆ ของภาคธุรกิจบริการใน สปป.ลาว ดังคำกล่าวที่ว่า “รถไฟความเร็วสูงนี้ ดีมากเลยนะ ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเดินทางมาเวียงจันทน์เรื่อย ๆ เป็นโอกาสทองมาก”

1.2 สถานการณ์การแข่งขันของธุรกิจบริการ

จากการดำเนินโครงการรถไฟลาว - จีน ได้ทำให้เกิดชุมชนชาวจีนซึ่งเดินทางเข้ามามีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการก่อสร้างโครงการรถไฟลาว - จีน ทั้งก่อนและหลังโครงการสำเร็จ และทำให้มีโครงการก่อสร้างอื่น ๆ ตามมา การเข้ามาทำงานของแรงงานชาวจีนเหล่านั้น ทำให้เกิดธุรกิจต่าง ๆ ที่รองรับความต้องการของแรงงาน และผู้ประกอบการชาวจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ร้านอาหารจีน และธุรกิจบริการอื่น ๆ จำนวนมาก ดังคำกล่าวที่ว่า “คนจีน คนลาวเข้ามาเยอะหลังจากโควิดหมดไป แต่ผู้ประกอบการชาวจีน ชาวไทย ชาวเวียดนาม ก็เข้ามาลงทุนเยอะเช่นกัน”

1.3 กลยุทธ์การแข่งขัน

การเปิดให้บริการรถไฟไทย - ลาว ผลกระทบที่มีต่อสถานการณ์การแข่งขันของธุรกิจบริการกลับไม่ปรากฏเด่นชัด ในแง่กลยุทธ์การแข่งขัน เนื่องจากกลุ่มลูกค้าที่เดินทางท่องเที่ยวระหว่างไทย - ลาว เป็นกลุ่มลูกค้าเดิมที่เดินทางมายัง สปป.ลาว อยู่ก่อนแล้ว ผู้ประกอบการจึงนิยมยังคงใช้กลยุทธ์เดิมในการดึงดูดลูกค้าที่มีจำนวนมากขึ้น อันเป็นผลจากการเปิดให้บริการรถไฟไทย - ลาว ดังคำกล่าวที่ว่า “ช่วงนี้ต้องใช้นโยบายเดิมๆ รักษาลูกค้าที่เคยมาใช้บริการให้ได้ก่อน เดียวเขาจะมีการแนะนำต่อกันเอง”

1.4 การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ ข้อบังคับ และแนวปฏิบัติของภาครัฐ

ในช่วงเวลาที่ได้เริ่มให้มีการเปิดให้บริการรถไฟไทย - ลาว - จีน สปป.ลาว ได้มีการปฏิรูประบบการเอกสาร การยื่นแบบภาษี และการจัดการภาครัฐ โดยได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศ เข้ามาใช้ในการจัดการเพื่อให้อัดคล่องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ทำให้ผู้ประกอบการจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ ข้อบังคับ และแนวปฏิบัติของภาครัฐ เหล่านั้นด้วยเช่นกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “ที่ลาวนะกฎต้องเป็นกฎ เจ้าหน้าที่เขาบอกยื่นเอกสารอะไร หรือขอความร่วมมืออะไรก็จำเป็นต้องทำตามเขานั้นแหละ”

1.5 การเปลี่ยนแปลงของสถานะเศรษฐกิจ

ผู้ประกอบการธุรกิจบริการต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส Covid-19 ภาวะสงครามรัสเซีย - ยูเครน รวมถึงผลกระทบจากสงครามทางการค้า ซึ่งทำให้ สปป.ลาว เกิดปัญหาเงินเฟ้อ เนื่องจากการอ่อนค่าลงของอัตราแลกเปลี่ยน อย่างไรก็ตาม ผลกระทบดังกล่าว ได้ทำให้ สปป.ลาว กลายเป็นประเทศที่มีราคาการท่องเที่ยวที่ถูกลงในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจในการเดินทางด้วยรถไฟไทย-ลาว-จีน มายังสปป.ลาว อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวก็ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน จากความพยายามในการปรับตัวของแรงงาน ซึ่งเลือกที่จะไปทำงานต่างประเทศเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่มากกว่าใน สปป.ลาว

2. การปรับตัวของธุรกิจบริการต่าง ๆ ในนครหลวงเวียงจันทน์

ในช่วงหลังจากการเปิดให้บริการรถไฟไทย-ลาว-จีน ได้มีสถานการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ในส่วนนี้จะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์และการปรับตัวของธุรกิจบริการ จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจบริการ ได้แก่ ร้านอาหาร โรงแรม สปา และธุรกิจบันเทิง ในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์ ดังนี้

2.1 การปรับตัวของธุรกิจร้านอาหาร

ธุรกิจร้านอาหารใน สปป.ลาว เป็นธุรกิจที่มีความหลากหลาย และตอบสนองความต้องการของกลุ่มลูกค้าที่แตกต่างกัน เนื่องจากอาหารใน สปป.ลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนครหลวงเวียงจันทน์ ได้รับอิทธิพลมาจากอาหารที่มาจากอาหารหลายเชื้อชาติ ไม่ว่าจะเป็น ลาว ไทย ฝรั่งเศส เวียดนาม จีน ฯลฯ ผ่านเรื่องราวมากมายในประวัติศาสตร์ และได้กลมกลืนเข้าสู่วิถีชีวิตของชาวลาว อย่างไม่อาจปฏิเสธได้ ด้วยเหตุนี้การมีรถไฟไทย - ลาว - จีน จึงเป็นโอกาสสำหรับธุรกิจร้านอาหารจีนในการขยายตลาด เพื่อสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว และแรงงานชาวจีนเหล่านั้นเพิ่มขึ้น ทำให้ในเขตพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์ มีร้านอาหารจีนเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เหตุการณ์ดังกล่าว ยังได้ขยายการรับรู้เกี่ยวกับอาหารจีนที่ขายใน สปป.ลาว ไปยังนักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งเดินทางมาท่องเที่ยวใน สปป.ลาว ในช่วงเวลาดังกล่าวด้วยเช่นเดียวกัน ทว่า อาหารซึ่งมีที่มาจากพื้นที่อื่น ๆ ก็ยังคงได้รับความนิยมจากกลุ่มลูกค้าเดิม

ในด้านการแข่งขัน ธุรกิจร้านอาหารในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์มักนิยมใช้กลยุทธ์การสร้าง ความแตกต่างของทั้งในแง่ของผลิตภัณฑ์อาหาร และการให้บริการ โดยมุ่งเน้นที่ความเป็นเอกลักษณ์ ทำให้กลุ่มลูกค้าในตลาดจึงมักจะถูกแบ่งแยกออกตามความต้องการเฉพาะของตน ทั้งในกลุ่มอาหารลาว อาหารไทย อาหารจีน อาหารเวียดนาม อาหารยุโรป รวมถึงบรรยากาศ และสไตล์เฉพาะตัวของแต่ละร้าน ดังคำกล่าวที่ว่า “ความเป็นเอกลักษณ์ของอาหาร ยังไงเขาติดใจรสชาติอาหารของเรา การให้บริการของร้านเรายังไงเขาก็มาอีก”

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการบางรายยังได้นำเอาประเด็นด้านคุณภาพของการให้บริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การคัดสรรวัตถุดิบ และองค์ประกอบอื่น ๆ ในการให้บริการ เพื่อให้ผู้บริโภคได้สัมผัสถึงความมีระดับ และสามารถสร้างความประทับใจจากการให้บริการได้ ในขณะที่กลุ่มร้านอาหารริมทางบางส่วน ก็มักนิยมใช้กลยุทธ์ทางด้านราคา และความสะดวกในการเข้าถึง โดยมีการจ้างงานจากแรงงานชาวลาว และอาจมีแรงงานต่างชาติในร้านอาหารบางแห่งตามลักษณะงาน ประเภท และสไตล์ของร้าน

2.2 การปรับตัวของธุรกิจโรงแรม

เมื่อมีการเปิดให้บริการรถไฟความไทย - ลาว - จีน ทำให้การคมนาคมระหว่าง 3 ประเทศ เป็นไปได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้น และนครหลวงเวียงจันทน์ เป็นพื้นที่เชื่อมต่อที่สำคัญของเส้นทางการคมนาคมสายนี้ ทำให้มีโอกาที่จะสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมในพื้นที่ ทั้งนี้ ธุรกิจโรงแรมในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์ ได้เลือกที่จะใช้กลยุทธ์ที่แตกต่างกันสำหรับการปรับตัวให้

เหมาะสมกับตลาด โดยธุรกิจโรงแรมที่มีศักยภาพสูงบางแห่ง ได้ใช้กลยุทธ์ในการขยายตลาด ในขณะที่ธุรกิจโรงแรมบางแห่งกลับเลือกใช้กลยุทธ์อื่น เช่น การให้บริการโดยเน้นคุณภาพ และตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคเฉพาะกลุ่ม โดยอาศัยเอกลักษณ์ และการสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายให้กับผู้บริโภค ซึ่งมักจะทำให้เกิดการประชาสัมพันธ์แบบปากต่อปาก และการรีวิวลงในสังคมออนไลน์ด้วยตัวผู้บริโภคเอง ดังคำกล่าวที่ว่า “ธุรกิจโรงแรมของเราพยายามที่จะเลือกลูกค้าให้ถูกกลุ่มเป้าหมาย เราพยายามสร้างเอกลักษณ์ของโรงแรมให้มากที่สุด เช่น เราเปิดให้เชคอินได้ตลอด สามารถดื่มเครื่องดื่มที่เคาเตอร์ได้ตลอด 24 ชั่วโมง”

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับของ สปป.ลาวนั้น พบว่าภาคธุรกิจโรงแรมใน สปป.ลาว ไม่จำเป็นต้องมีการปรับตัวมากนัก

2.3 การปรับตัวของธุรกิจสปา

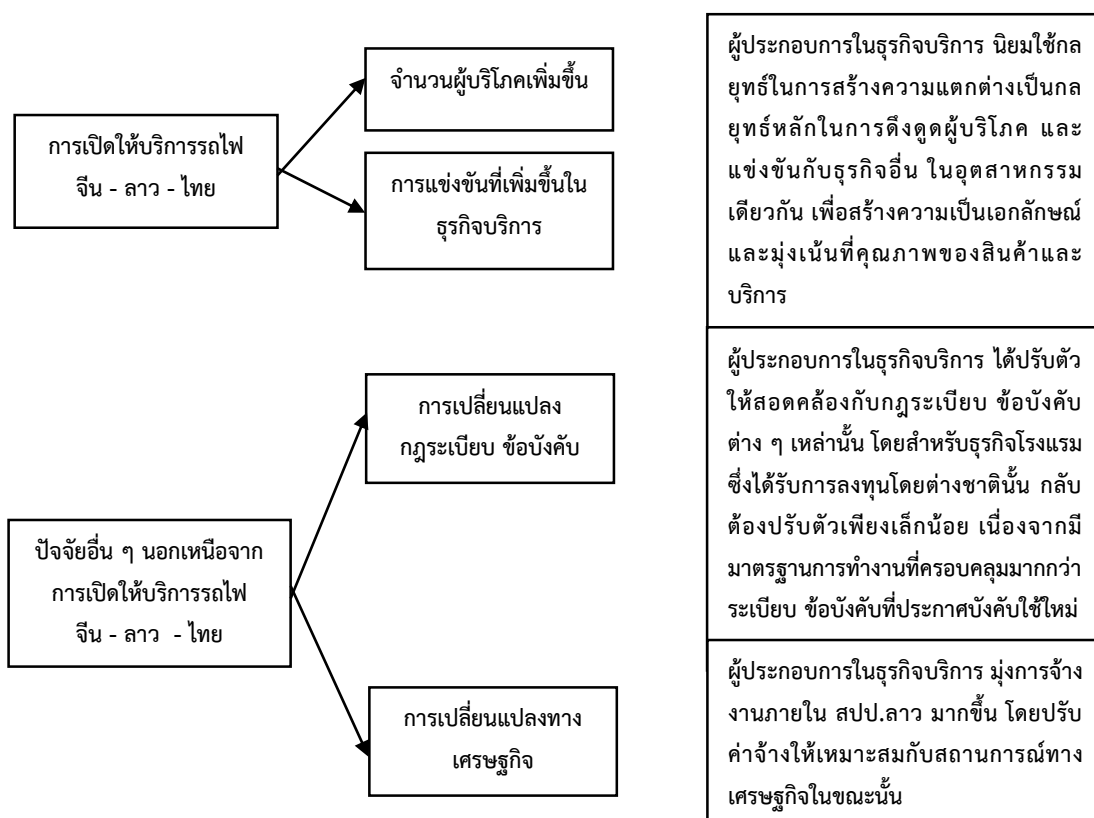
การนวดเพื่อสุขภาพ นวดผ่อนคลาย สปา รวมถึงการเสริมความงามในลักษณะเดียวกัน เป็นหนึ่งในบริการที่ได้รับความนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลงทุนที่มาจากกาขยายธุรกิจจากประเทศไทยมาเปิดให้บริการที่นครหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งบางส่วนได้นำแรงงานชาวไทยมาเป็นพนักงานนวดในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อผู้บริโภคในมาตรฐานการให้บริการ โดยกลยุทธ์สำคัญของธุรกิจนวดสปาในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์ คือ การมุ่งเน้นที่คุณภาพบริการและการใส่ใจลูกค้า เพื่อกระตุ้นให้เกิดการกลับมาใช้บริการซ้ำ โดยสัดส่วนการจ้างงานระหว่างแรงงานต่างชาติและแรงงานชาวลาวในธุรกิจนวดสปามักแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละสถานบริการ โดยอาจขึ้นอยู่กับทักษะในการให้บริการของแรงงานเป็นสำคัญ ดังคำกล่าวที่ว่า “ประสบการณ์หมอนวดสำคัญมากเลย บางที่เขาไม่มาอีก บางคนชอบบอกว่า นวดที่ไทยทำไม่นวดดีกว่านี้ เราเลยต้องให้หมอนวดจากไทยเขามาสอนเพิ่มเติมอยู่บ่อยครั้ง”

2.4 การปรับตัวของธุรกิจบันเทิง

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการธุรกิจบันเทิง พบว่า การแข่งขันในตลาดของธุรกิจบันเทิง เช่น ร้านนั่งดื่มเหล้า หรือ บาร์ ในนครหลวงเวียงจันทน์นั้นค่อนข้างสูง และมีการสนองตอบความต้องการของลูกค้าแต่ละกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งหนึ่งในกลยุทธ์ที่นิยมนำมาใช้คือ กลยุทธ์ในการสร้างความแตกต่าง ด้วยคุณภาพของการบริการ การสร้างบรรยากาศที่มีความพิเศษ และคุณภาพของนักดนตรี/วงดนตรี ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ดึงดูดลูกค้าให้เข้ามาใช้บริการที่ได้ผลเป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้ประกอบการยังมักจะคำนึงถึงการออกแบบประสบการณ์ที่ให้ผู้รับบริการได้สัมผัสถึงความพิเศษ เพื่อสร้างความประทับใจ และช่วยกระตุ้นให้ผู้รับบริการกลับมาอีกครั้ง รวมถึงกลายเป็นผู้ช่วยประชาสัมพันธ์ร้านให้กับผู้อื่นที่รู้จักด้วยความสมัครใจ โดยในบางแห่ง ได้มุ่งเป้าหมายการให้บริการไปยังบุคคลผู้มีชื่อเสียงโดยเฉพาะ เพื่อหวังผลกระทบในด้านการรับรู้ของบุคคลโดยทั่วไปเป็นการเฉพาะดังคำกล่าวที่ว่า “ร้านก็อื่นก็ทำเหมือนกัน เราต้องพยายามคัคนักดนตรีที่ดี ตรง concept ของร้าน สามารถ entertain ลูกค้าได้ อีกอย่างการตกแต่งร้านของเราต้องมีสไตล์ไม่เหมือนร้านอื่น ๆ”

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาประเด็นด้านการลงทุน พบว่า โดยทั่วไปธุรกิจบันเทิงในนครหลวงเวียงจันทน์ มีทั้งการลงทุนโดยชาวลาว และสถานประกอบการที่เกิดจากการร่วมลงทุนระหว่างนักลงทุนชาวลาวและชาวต่างชาติ เนื่องจากข้อกำหนดทางด้านกฎหมายที่จำเป็นจะต้องมีคนชาวลาวร่วมลงทุนด้วย โดยมุ่งเน้นไปที่การจ้างงานแรงงานชาวลาวเป็นหลัก ยกเว้นนักร้อง นักดนตรี ซึ่งในบางโอกาสก็มีการจ้างงานศิลปินชาวต่างชาติในการทำการแสดงภายในร้านด้วยเช่นกัน

จากผลการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการในธุรกิจบริการของนครหลวงเวียงจันทน์ สามารถสรุปผลกระทบจากการเปิดให้บริการรถไฟจีน - ลาว ไทย รวมถึงผลกระทบจากปัจจัยอื่น ๆ และการปรับตัวของผู้ประกอบการในธุรกิจบริการได้ ในลักษณะของแผนภาพได้ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 สรุปผลกระทบจากการเปิดให้บริการรถไฟจีน-ลาว-ไทย

อภิปรายผล

การเปิดให้บริการรถไฟไทย-ลาว-จีน ถือเป็นก้าวสำคัญที่เกิดขึ้นภายหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทั่วโลก นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ยังเกิดขึ้นท่ามกลางบริบทของความท้าทายทางภูมิรัฐศาสตร์และเศรษฐกิจระดับโลก ซึ่งแม้ผลการศึกษาของ Dube, K., Nhamo, G., & Chikodzi,

D., 2021 ได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของ Covid-19 ต่อธุรกิจร้านอาหาร (Dube, K., Nhamo, G., & Chikodzi, D., 2021) แต่เมื่อสถานการณ์เหล่านั้นควบคุมได้ ประกอบกับการเปิดให้บริการรถไฟไทย-ลาว-จีน ก็ทำให้ธุรกิจมีการขยายจำนวนมากขึ้น การเดินทางที่สะดวกมากขึ้น และยังทำให้กลายเป็นผลดีต่อธุรกิจโรงแรม นวด สปา และร้านบันเทิง ในลักษณะเดียวกันด้วย

เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ย่อมดึงดูดการลงทุนในธุรกิจเหล่านั้นเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ทำให้ธุรกิจบริการในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์มีมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งการปรับตัวของธุรกิจบริการในพื้นที่เหล่านั้นนิยมใช้กลยุทธ์หลักในการสร้างความแตกต่างในสายตาของผู้บริโภค ไม่ว่าจะเป็นการสร้างการรับรู้ถึงคุณภาพการให้บริการ การสร้างประสบการณ์ที่พิเศษ เป็นต้น

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การเปิดให้บริการรถไฟไทย-ลาว-จีน ส่งผลกระทบเชิงบวกโดยตรงต่อภาคธุรกิจบริการในนครหลวงเวียงจันทน์ โดยช่วยเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและผู้บริโภคอย่างเห็นได้ชัด แต่ในขณะเดียวกันก็นำมาซึ่งการแข่งขันที่รุนแรงขึ้นจากการเข้ามาของนักลงทุนต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีนที่เข้ามาขยายฐานธุรกิจในพื้นที่ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการยังต้องปรับตัวภายใต้ความท้าทายจากปัจจัยภายนอก เช่น ภาวะเงินเฟ้อ ค่าของเงินกีบ และการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบภาครัฐที่นำเทคโนโลยีมาใช้มากขึ้น

สำหรับการปรับตัว ธุรกิจร้านอาหารและสถานบันเทิงมุ่งเน้นกลยุทธ์การสร้าง ความแตกต่างด้านเอกลักษณ์และคุณภาพอาหาร ธุรกิจโรงแรมให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศและประสบการณ์ที่พิเศษแก่ผู้เข้าพัก พร้อมทั้งขยายตลาดไปยังกลุ่มลูกค้าที่มีระดับรายได้หลากหลายขึ้น ขณะที่ธุรกิจนวดสปาเน้นการรักษามาตรฐานการให้บริการและการใช้แรงงานที่มีทักษะฝีมือเพื่อสร้างความพึงพอใจสูงสุด และการกำหนดตำแหน่งทางการตลาดที่ชัดเจน เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืน และสำหรับธุรกิจร้านบันเทิงนั้น ผู้ประกอบการมักนิยมใช้กลยุทธ์ในการสร้างความแตกต่างในการรับรู้ของผู้บริโภค

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ผู้ประกอบการหน้าใหม่สามารถเข้าสู่ตลาดได้ หากมีการวางแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจนและสร้างความแตกต่าง โดยเฉพาะการนำเสนอประสบการณ์บริการที่ตอบโจทย์เฉพาะกลุ่ม เช่น การท่องเที่ยวแบบส่วนตัว (Private Tour)

2.2 ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการศึกษาผู้บริโภคอย่างรอบด้าน ทั้งพฤติกรรม ค่านิยมไลฟ์สไตล์ รายได้ และแรงจูงใจ เนื่องจากตลาดรถไฟไทย-ลาว-จีนมีความหลากหลาย การเข้าใจลูกค้าอย่างลึกซึ้งจะช่วยพัฒนาบริการและกำหนดกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ผู้ประกอบการควรกำหนดตำแหน่งทางการตลาดที่ชัดเจน โดยสร้างความแตกต่าง เช่น การยกระดับคุณภาพบริการและการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น ระบบจองออนไลน์ โซเชียลมีเดีย และริ้วแบบเรียลไทม์ เพื่อเสริมภาพลักษณ์ สร้างความภักดีของลูกค้า และเพิ่มโอกาสทางการตลาดในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง ศักยภาพการฟื้นฟูและกลยุทธ์พัฒนาธุรกิจที่ยั่งยืนของร้านอาหารและที่พักริมแม่น้ำโขง: กรณีศึกษาอำเภอเมืองหนองคาย (ไทย) และเมืองหาดซายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ (ลาว) โดยได้รับสนับสนุนงบประมาณโครงการจาก “กองทุนวิจัย นวัตกรรมและบริการวิชาการ คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น”

เอกสารอ้างอิง

- เดลินิวส์. (2568). 7 เดือน รถไฟไทย-ลาว ผู้โดยสารคึกคัก เกินเป้า 2 แสนคน/ปี ข้ามแดนต่ำไม่รวมจุดตรวจคนเข้าเมือง. สืบค้นเมื่อ 23 ตุลาคม 2568 จาก <https://www.dailynews.co.th/news/4514800/>
- ธนวัตร วัจฉละอนันท์ และศักรินทร์ นนทพจน์. (2568). การเปรียบเทียบผลกระทบทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงรายและหนองคายภายใต้แผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี (พ.ศ. 2566–2570). *ศึกษิตาลัย*, 6(3), 113–128.
- ปาริชาติ คุณปลื้ม. (2563). การปรับตัวของธุรกิจหลังยุค COVID – 19. *วารสารการเมือง การบริหาร กฎหมาย*, 12(2), 98–110.
- ยุทธนา เศรษฐฐปรโมทย์. (2563). เศรษฐกิจติดโควิด: แนวโน้มเศรษฐกิจไทยปี 2563 – 2564. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2563 จาก <https://www.posttoday.com/finance->
- ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในลาว. (2565). รถไฟลาว-จีน การคมนาคมที่ช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจลาว *Thai Business Information Center in LAO PDR*. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568 จาก <https://thaibizlaos.com/lao/news/detail.php?cate=news-highlight&id=22563>
- Asia News Network. (2025). *Rail network ‘a game changer for Laos, region looks set to reap benefits’*. Retrieved from <https://asianews.network/rail-network-a-game-changer-for-laos-region-looks-set-to-reap-benefits/>
- Bank of Lao PDR. (2021). *Financial Report 2020*. Retrieved from <https://www.bol.gov.la/>
- Department of International Trade Promotion. (2568). รถไฟลาว-จีน หนุนเศรษฐกิจ สปป.ลาว โต. สืบค้นเมื่อ 23 ตุลาคม 2568 จาก <https://www.ditp.go.th/post/157009>

- Dube, K., Nhamo, G., & Chikodzi, D. (2021). COVID-19 pandemic and prospects for recovery of the global aviation industry. *Journal of Air Transport Management*, 92, 102022. . doi:<https://doi.org/10.1016/j.jairtraman.2021.102022>
- Insurverse. (2568). ข้อมูลรถไฟลาว-จีน: วิธีซื้อตั๋วและการเดินทาง. สืบค้นเมื่อ 23 ตุลาคม 2568 จาก <https://insurverse.co.th/lifestyle/laos-china-train-info/>.
- Jones, K. (2020). *The pandemic economy: What are shoppers buying online during COVID-19*. Retrieved from <https://www.visualcapitalist.com/shoppers->
- Nonthapot, Sakkarin and Sirimat, Sukanya. (2020). The Risk Factors Affecting People After the Border Conflict Between Thailand and Cambodia at The Baan Phum Sarol Village, Kantharalak District, Sisaket Province, Thailand. *Palarch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 17(10), 780-792.
- Reuters. (2025). *Thailand expects high-speed rail link to China to operate by 2030*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/thailand-expects-high-speed-rail-link-china-operate-2030-2025-01-29/>.
- Waltz, C. F., Strickland, O. L., & Lenz, E. R. (2005). *Measurement in nursing and health research*. Springer Publishing Company.

การผลิตธัญอีสานเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์
และเศรษฐกิจปลอดภัยในจังหวัดหนองคาย*

THE PRODUCTION OF ISAN TUNG TO ENHANCE COMMUNITY ECONOMY
APPROACHES TO CREATIVE ECONOMY AND SAFE ECONOMY
IN NONG KHAI PROVINCE

เจษฎา มุลยาพอ¹, พระครูพิพัฒน์จันทรังษี², ศศิธร บุตรดี³

Jesada Munyapho¹, PhrakhruphiphatJantharangsee², Sasithorn Bootdee³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย^{1,2,3}

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nongkhai Campus, Thailand^{1,2,3}

*Corresponding author, E-mail: Jesada.Mun@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐานของการผลิตธัญอีสานและผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดหนองคาย 2) พัฒนาระบบการผลิตธัญอีสานตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และ 3) เสนอรูปแบบการผลิตธัญอีสานที่ปลอดภัยและยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจปลอดภัย การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสม โดยผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษาได้แก่ ตำบลคำบงหวาน จังหวัดหนองคาย กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณจำนวน 300 คน กำหนดขนาดตัวอย่างด้วยสูตร Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 คน คัดเลือกแบบเจาะจงประกอบด้วยผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้ผลิตธัญ และผู้มีความรู้ด้านวัฒนธรรม เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าความถี่และร้อยละ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ธัญอีสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ความเชื่อ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ใช้ในงานบุญประเพณี เช่น บุญผะเหวด บุญมหาชาติ และฮีตสิบสอง การผลิตส่วนใหญ่ดำเนินการโดยกลุ่มสตรีและผู้สูงอายุ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญาและสร้างรายได้เสริมให้ครัวเรือน การพัฒนาระบบการผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ช่วยเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ โดยผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมกับการออกแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ขณะเดียวกันรูปแบบการผลิตที่เหมาะสมควรยึดหลักเศรษฐกิจปลอดภัย โดยใช้วัสดุธรรมชาติและกระบวนการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนควรดำเนินการผ่าน 5 ฐาน ได้แก่ ฐานการเงิน

*Received: 19 January 2026; Revised: 12 April 2026; Accepted: 15 April 2026.

อาชีพ ทรัพยากร สวัสดิการ และเครือข่าย เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ชุมชนอีสาน, เศรษฐกิจสร้างสรรค์, เศรษฐกิจปลอดภัย, เศรษฐกิจชุมชน, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

This research article aims to: 1. examine the baseline conditions of *Isan Tung* (traditional Northeastern Thai banners) production and its impacts on the community economy in Nong Khai Province; 2. develop a production process for *Isan Tung* based on the creative economy approach; and 3. propose a safe and sustainable production model for *Isan Tung* in accordance with the safe economy framework. This study employed a mixed-methods research design, integrating both quantitative and qualitative approaches. The study area was Khai Bok Wan Subdistrict, Nong Khai Province. The quantitative sample consisted of 300 participants, with the sample size determined using Taro Yamane's formula at a 95% confidence level and a margin of error of 0.05, selected through simple random sampling. Data were collected using questionnaires. In addition, 25 key informants were purposively selected, including community leaders, local scholars, *Tung* producers, and cultural experts, and data were collected through in-depth interviews. Quantitative data were analyzed using frequency and percentage, while qualitative data were analyzed through content analysis.

The findings revealed that *Isan Tung* represents local wisdom closely linked to ways of life, beliefs, and Buddhist rituals. It is commonly used in traditional merit-making festivals such as Bun Phawet, Bun Mahachat, and the Heet *Sib Song* (Twelve Traditions). Production is primarily carried out by women and the elderly, who play a crucial role in preserving local wisdom and generating supplementary household income. The development of the production process based on the creative economy concept enhances product value by integrating traditional knowledge with designs that align with market demands. At the same time, an appropriate production model should adhere to the principles of a safe economy by utilizing natural materials and environmentally friendly processes. Furthermore, strengthening the community economy should be pursued through five foundational dimensions: finance, occupation, resources, welfare,

and networks, in order to achieve economic resilience alongside the sustainable preservation of local wisdom.

Keywords: Isan Tung, Creative Economy, Safe Economy, Community Economy, Local Wisdom

บทนำ

การพัฒนาประเทศในปัจจุบัน มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดแนวทางตามยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580 ซึ่งกำหนดเป้าหมายสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และสร้างความยั่งยืนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) แนวทางดังกล่าวให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (Grassroots Economy) ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ผ่านการใช้ทรัพยากร วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนอย่างยั่งยืน การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก มีความสัมพันธ์กับแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม ซึ่งมุ่งเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร การพัฒนาอาชีพ และการสร้างรายได้จากทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนผ่านฐานสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ฐานระบบการเงินและทุน ฐานการพัฒนาอาชีพและรายได้ ฐานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ฐานการสร้างสวัสดิการชุมชน และฐานการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนและเพิ่มศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของประชาชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2563)

ในบริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยการพัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้ดั้งเดิมให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แนวคิดดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนเท่านั้น แต่ยังช่วยอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ในสังคมร่วมสมัย ทั้งนี้ (UNCTAD, 2008) ได้นิยามเศรษฐกิจสร้างสรรค์ว่าเป็นวงจรของการสร้างสรรค์ การผลิต และการจัดจำหน่ายสินค้าและบริการที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์และทุนทางปัญญาเป็นปัจจัยหลัก โดยมีแกนสำคัญอยู่ที่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมอันสามารถสร้างรายได้และการจ้างงานได้ ควบคู่กับแนวคิดเศรษฐกิจปลอดภัย (Safe Economy) ซึ่งมุ่งเน้นกระบวนการผลิตที่ปลอดภัยต่อผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติจากท้องถิ่น ลดการพึ่งพาสารเคมีอันตราย และสร้างมาตรฐานความปลอดภัยในกระบวนการผลิต (ประสิทธิ์ คล่องงาน, 2564) นอกจากนี้

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ยังเป็นแนวทางสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้าชุมชนในตลาดทั้งระดับประเทศและระดับสากล (นรินทร์ สังข์รักษา, 2559)

อุ้งอีสานไม่เพียงแต่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของชุมชนกับพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง โดยปรากฏในพิธีกรรมสำคัญหลายประการ เช่น งานบุญผะเหวด งานบุญมหาชาติ และประเพณีฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของชาวอีสานที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ในบริบทดังกล่าว อุ้งทำหน้าที่เป็นทั้งเครื่องสักการะทางศาสนา เครื่องหมายแสดงสถานที่ประกอบพิธีกรรม และสื่อกลางในการสื่อสารความเชื่อทางจิตวิญญาณของชุมชน อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างชัดเจน (ประทีปใจ สุวรรณธาดา, 2561) นอกจากนี้บทบาทด้านศาสนาและวัฒนธรรมแล้ว อุ้งอีสานยังสามารถพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้ เนื่องจากกระบวนการผลิตอุ้งเป็นงานหัตถกรรมที่อาศัยทักษะ ความประณีต และภูมิปัญญาของช่างฝีมือในท้องถิ่น โดยเฉพาะอุ้งยมแง่มุมซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของอุ้งที่มีความโดดเด่น ทั้งในด้านความงดงามและความหมายเชิงสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา เช่น การสื่อถึงอริยสัจ 4 และมรรคมีองค์ 8 ซึ่งสะท้อนหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง แม้ว่าอุ้งอีสานจะมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ แต่ในปัจจุบันยังพบว่า การผลิตอุ้งในหลายพื้นที่ยังประสบปัญหาหลายประการ เช่น การขาดการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด การขาดการสนับสนุนด้านวัตถุดิบและเทคโนโลยีการผลิต ตลอดจนการขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ ส่งผลให้ภูมิปัญญาการผลิตอุ้ง มีแนวโน้มลดบทบาทลงในสังคมร่วมสมัย นอกจากนี้ ผู้ผลิตอุ้งส่วนใหญ่ยังเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเฉพาะสตรีในชุมชน ซึ่งแม้จะมีทักษะและประสบการณ์ในการผลิต แต่ยังขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด และการเชื่อมโยงเครือข่ายทางเศรษฐกิจ

จังหวัดหนองคาย โดยเฉพาะชุมชนตำบลค่ายบกหวาน มีการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตอุ้งอีสานมาอย่างยาวนาน โดยกลุ่มผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นกลุ่มสตรีและผู้สูงอายุที่รวมตัวเป็นกลุ่มอาชีพหัตถกรรมชุมชน มีการผลิตอุ้งหลายชนิด ได้แก่ อุ้งราว อุ้งไชย อุ้งสิบสองราศี อุ้งเจดีย์ทราย และอุ้งยมแง่มุม ซึ่งล้วนมีความสำคัญและสัมพันธ์กับประเพณีฮีตสิบสอง พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องการอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ ชุมชนมีความต้องการพัฒนารูปแบบลวดลายของอุ้งให้ทันสมัย เพิ่มช่องทางการตลาด และสร้างรายได้ที่มั่นคงยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ทำให้การผลิตอุ้งในรูปแบบดั้งเดิมเริ่มลดลง ในกรณีนี้ แนวคิดเศรษฐกิจปลอดภัย (Safe Economy) หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมการผลิตที่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ ลดการใช้สารเคมีอันตราย และสร้างมาตรฐานความปลอดภัยตลอดกระบวนการผลิต (ประสิทธิ์ คล่องงาน, 2564)

ดังนั้น การวิจัยเรื่อง “การผลิตธัญอีสานเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเศรษฐกิจปลอดภัยในจังหวัดหนองคาย” จึงมุ่งศึกษาสภาพการผลิตธัญอีสานและผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชน พัฒนาแนวทางการผลิตธัญตามหลักเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเสนอรูปแบบการผลิตธัญที่ปลอดภัยและยั่งยืน จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยร่วมกับชุมชนตำบลคำยบกหวาน จึงต้องการศึกษาและตอบคำถามว่า จะพัฒนากระบวนการผลิตธัญอีสานอย่างไรให้สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ควบคู่กับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ยกกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ผลิตธัญ และเป็นต้นแบบสำหรับชุมชนอื่นในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐานของการผลิตธัญอีสานและผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดหนองคาย
2. เพื่อพัฒนากระบวนการผลิตธัญอีสานตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์
3. เพื่อเสนอรูปแบบการผลิตธัญอีสานที่ปลอดภัยและยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจปลอดภัยในจังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ (Action Research)

2. พื้นที่วิจัย พื้นที่ในการวิจัยคือ ตำบลคำยบกหวาน จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตธัญอีสานและยังคงมีการนำธัญมาใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรคือ ประชาชนในพื้นที่ตำบลคำยบกหวานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตธัญอีสาน จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่ามีประชากรที่เกี่ยวข้องทั้งสิ้น 1,254 คน กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณจำนวน 300 คน ซึ่งได้มาจากการคำนวณโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (Yamane, T., 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อน 0.05 จากประชากรทั้งหมด 1,254 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 304 คน และผู้วิจัยกำหนดจำนวน 300 คน เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ โดยดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) การวิจัยเชิงคุณภาพคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 25 คน ด้วยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling)

ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้ผลิตจริง และผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมในพื้นที่

4. เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) สำหรับกลุ่มตัวอย่าง 300 คน และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 คน ประกอบด้วย ประชาชนท้องถิ่นผู้มีประสบการณ์ผลิตจริงมากกว่า 10 ปี จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชนและกรรมการหมู่บ้าน 5 คน ผู้ผลิตจริงสมาชิกกลุ่มอาชีพ 8 คน ผู้รู้ด้านประเพณี 4 คน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 คน เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยขั้นตอนการหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ (1) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ค่า IOC ≥ 0.60 (2) Try-out กับกลุ่มใกล้เคียง 30 คน (3) ตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha ≥ 0.70)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นบูรณาการผลทั้งสองส่วนเพื่อพัฒนาแนวทางการผลิตจริงอีสานที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐานของการผลิตจริงอีสานและผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชน จากการศึกษาพบว่า รุ่งอีสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรุ่งถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในพิธีกรรมทางศาสนาและงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบุญผะเหวด งานบุญมหาชาติ และประเพณีฮีตสิบสองชุมชนตำบลค่ายบกหวานเป็นชุมชนหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์ชุมชนได้แก่ เครื่องจักสานแปรรูป ทอผ้าพื้นเมือง แปรรูปเครื่องตีสมุนไพรร นอกจากนี้นั้ยังมีหัตถกรรมประดิษฐ์ โดยเฉพาะการผลิตจริงเพื่อใช้ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และงานประเพณีต่าง ๆ ปัจจุบันชุมชนมีความต้องการพัฒนาตลาดและรูปแบบรุ่งให้หลากหลายยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นจุดเชื่อมโยงสำคัญนำไปสู่การพัฒนาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ในด้านรูปแบบของรุ่ง พบว่า รุ่งอีสานมีหลายประเภท ได้แก่ รุ่งราว รุ่งไชย รุ่งสิบสองราศี รุ่งเจดีย์ทราย รุ่งไส้หมู และรุ่งโยแมงมุม ซึ่งแต่ละประเภทมีลักษณะและความหมายที่แตกต่างกันตามคติความเชื่อของชุมชน โดยเฉพาะรุ่งโยแมงมุม ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีความสำคัญในพิธีกรรมทางศาสนา เนื่องจากมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 และมรรคมีองค์ 8

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 300 คน ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการผลิตจริงอีสาน โดยใช้การวิเคราะห์ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 215 คน คิดเป็นร้อยละ 71.63 ขณะที่เพศชายมีจำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 28.37 แสดงให้เห็นว่าการผลิตจริง

อีสานในชุมชนส่วนใหญ่ดำเนินการโดยกลุ่มสตรีในชุมชน ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตธงอีสาน

ด้านอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 51–60 ปี จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 27.67 รองลงมาคือช่วงอายุ 41–50 ปี จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 24.00 แสดงให้เห็นว่าผู้ผลิตธงส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยกลางคนและผู้สูงอายุ

ด้านระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ระดับประถมศึกษา จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 37.33 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา 96 คน คิดเป็นร้อยละ 32.00

ส่วนประสบการณ์ในการผลิตธงอีสาน พบว่า ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ 5–10 ปี จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 28.67 รองลงมาคือ 11–15 ปี จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 26.33 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนมีประสบการณ์ในการผลิตธงอีสานอย่างต่อเนื่องและมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในระยะยาว ทั้งนี้ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด สรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=300)

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
หญิง	215	71.63
ชาย	85	28.37
อายุ (2 อันดับแรก)		
51–60 ปี	83	27.67
41–50 ปี	72	24.00
ระดับการศึกษา (2 อันดับแรก)		
ประถมศึกษา	112	37.33
มัธยมศึกษา	96	32.00
ประสบการณ์ผลิตธง (2 อันดับแรก)		
5–10 ปี	86	28.67
11–15 ปี	79	26.33

ที่มา: ผู้วิจัย, 2568

1.2 ผลการวิเคราะห์องค์ความรู้และการผลิตธงอีสาน ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชน จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน อย่างไรก็ตาม มีแบบสอบถามที่ตอบครบถ้วนสมบูรณ์จำนวน 282 คน คิดเป็นร้อยละ 94.00 โดยแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์และถูกคัดออกมีจำนวน 18 ฉบับ เนื่องจากตอบไม่ครบทุกข้อ พบว่า โดยภาพรวมประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.20$, S.D. = 0.33) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การเสนอรูปแบบการผลิตธงตามหลักเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

เชิงสร้างสรรค์ ($\bar{x} = 4.22$) รองลงมาคือ การพัฒนากระบวนการผลิต ($\bar{x} = 4.21$) และด้านองค์ความรู้ ($\bar{x} = 4.16$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการเสนอรูปแบบการผลิตธัญอีสานตามหลักเศรษฐกิจชุมชนฐานรากเชิงสร้างสรรค์ที่มั่นคงและยั่งยืน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.22$, S.D. = 0.35) รองลงมาคือ การพัฒนากระบวนการผลิตธัญอีสานตามหลักเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ($\bar{x} = 4.21$, S.D. = 0.34) และ ด้านองค์ความรู้และพัฒนการผลิตธัญอีสานของชุมชน ($\bar{x} = 4.16$, S.D. = 0.29) ซึ่งทุกด้านอยู่ในระดับ มาก

เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกประเด็นมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากถึงมากที่สุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การผลิตธัญอีสานอาศัยความละเอียดและความประณีต มีค่าเฉลี่ย 4.32 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.69 แสดงให้เห็นว่า การผลิตธัญอีสานเป็นงานหัตถกรรมที่ต้องอาศัยความชำนาญและประสบการณ์สูง และถือเป็นองค์ความรู้สำคัญของชุมชนที่ควรได้รับการอนุรักษ์และถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป

2. ผลการพัฒนากระบวนการผลิตธัญอีสานตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนากระบวนการผลิตธัญอีสานตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์สามารถดำเนินการได้โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ โดยกระบวนการพัฒนามี 4 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การระดมสมอง (Brainstorming) ผู้วิจัยและชุมชนร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และโอกาสของการผลิตธัญอีสาน พร้อมสำรวจความต้องการของตลาดและกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย ขั้นตอนที่ 2 การผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมกับการออกแบบสมัยใหม่ ช่างฝีมือและนักออกแบบร่วมกันทดลองนำลวดลายดั้งเดิมมาประยุกต์ให้มีความร่วมสมัย โดยยังคงรักษาสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไว้อย่างครบถ้วน ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาลวดลายและรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ได้แก่ การพัฒนาถุงเป็นของที่ระลึก ของตกแต่งบ้าน และผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ที่สามารถจำหน่ายได้ในตลาดที่หลากหลาย และขั้นตอนที่ 4 การสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ (Prototype) เพื่อทดสอบกับกลุ่มผู้บริโภคและปรับปรุงก่อนผลิตจริง

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การผลิตธัญอีสานมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของชุมชน เนื่องจากสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับครัวเรือน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลงานบุญและประเพณี เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 3 กล่าวว่า “การทำธัญเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่สามารถทำงานหัตถกรรมได้ที่บ้าน และสามารถนำไปจำหน่ายในงานบุญหรือให้กับวัดในพื้นที่ ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 3, 2567) ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 7 กล่าวว่า “ธัญไม่ใช่แค่ของประดับในงานบุญ แต่ยังเป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนวัฒนธรรมของชุมชน และสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้ ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 7, 2567)

การพัฒนาการผลิตธัญอีสานควรมุ่งเน้นการออกแบบลวดลายใหม่ ๆ ที่ยังคงสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน แต่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดในปัจจุบัน ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 12 กล่าวว่า “การทำธัญในปัจจุบันควรมีการพัฒนาแบบให้มีความทันสมัยมากขึ้น เช่น การ

นำไปใช้เป็นของตกแต่งบ้านหรือของที่ระลึก เพื่อให้สามารถจำหน่ายได้ในตลาดที่กว้างขึ้น” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 12, 2567)

การผลิตสูงในชุมชนยังประสบปัญหาหลายประการ เช่น การขาดการสนับสนุนด้านวัตถุดิบ การขาดการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ และการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ ซึ่งอาจส่งผลต่อการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตสูงในอนาคต การพัฒนากระบวนการผลิตสูงอีสาน จึงควรส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชนในการผลิตและจำหน่ายสินค้า เพื่อสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจและเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของผลิตภัณฑ์ชุมชน

3. ผลการเสนอรูปแบบการผลิตสูงอีสานที่ปลอดภัยและยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการผลิตสูงอีสานที่เหมาะสมสำหรับการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน ควรยึดหลักเศรษฐกิจปลอดภัย (Safe Economy) โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

จากการวิจัย ผู้วิจัยได้เสนอรูปแบบการผลิตสูงอีสานที่ประกอบด้วย 5 ฐานสำคัญ ได้แก่ 1) ฐานระบบการเงิน 2) ฐานอาชีพ 3) ฐานทรัพยากร 4) ฐานสวัสดิการ 5) ฐานเครือข่าย รูปแบบดังกล่าวมุ่งเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน โดยการพัฒนาศักยภาพของผู้ผลิต การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน

รายละเอียดของแต่ละฐาน มีดังนี้

ฐานที่ 1 ฐานระบบการเงิน หมายถึง การจัดตั้งกองทุนชุมชนและกลไกสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการผลิตสูงอีสาน เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

ฐานที่ 2 ฐานอาชีพ หมายถึง การรวมกลุ่มอาชีพผู้ผลิตสูงในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน พัฒนาทักษะการออกแบบลวดลาย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อสร้างรายได้ที่มั่นคงและต่อเนื่อง

ฐานที่ 3 ฐานทรัพยากร หมายถึง การส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติจากท้องถิ่น เช่น ด้ายฝ้าย สี ย้อมธรรมชาติ เพื่อลดต้นทุนการผลิตและรักษาเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์

ฐานที่ 4 ฐานสวัสดิการ หมายถึง การจัดระบบดูแลสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน สำหรับสมาชิกกลุ่ม รวมถึงการสร้างเสริมความมั่นคงทางรายได้ผ่านระบบการออมและสวัสดิการชุมชน

ฐานที่ 5 ฐานเครือข่าย หมายถึง การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน ในการพัฒนาการผลิต การตลาด และการส่งเสริมผลิตภัณฑ์สูงอีสานให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การนำแนวคิดเศรษฐกิจปลอดภัยมาใช้ในการผลิตสูงอีสานช่วยให้ผลิตภัณฑ์มีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค ผู้ให้

สัมภาษณ์ลำดับที่ 18 กล่าวว่า “การใช้วัสดุจากธรรมชาติในการทำธง เช่น เส้นด้ายหรือวัสดุจากท้องถิ่น ทำให้ผลิตภัณฑ์มีความปลอดภัยและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 18, 2567)

กล่าวได้ว่า การพัฒนาการผลิตธงอีสานตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเศรษฐกิจปลอดภัย สามารถช่วยเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนในชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น อีกทั้งยังช่วยอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตธงให้คงอยู่ในสังคมต่อไปอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

1. การศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐานของการผลิตธงอีสานและผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ธงอีสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ความเชื่อ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยธงถูกนำมาใช้ในงานบุญประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานบุญผะเหวด งานบุญมหาชาติ และประเพณีฮีตสิบสอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาของชุมชนและบทบาทของธงในฐานะสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของสังคมอีสาน ข้อค้นพบนี้มีความโดดเด่นเนื่องจากได้ใช้ข้อมูลประวัติศาสตร์เชิงพื้นที่ของชุมชนค่ายบกหวานเป็นฐานในการอธิบาย โดยพบว่าการใช้ธงในพิธีกรรมสะท้อนระบบความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย และการสื่อสารระหว่างคนเป็นกับดวงวิญญาณบรรพบุรุษตามคติในพระพุทธศาสนาแบบท้องถิ่น ซึ่งผสมผสานกับความเชื่อผีสารตามวิถีชาวอีสานโบราณ สภาพสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมตัวทำบุญ ล้วนเป็นปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ทำให้ธงยังคงบทบาทสำคัญในชุมชนจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นข้อค้นพบที่น่าสนใจและสนับสนุนความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนนี้ ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของประทีปใจ สุวรรณธาดา ที่อธิบายว่า ธงอีสานเป็นสัญลักษณ์ที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน โดยถูกใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาและงานบุญประเพณีต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงความเป็นสิริมงคลและการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ อีกทั้งยังเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อและคติทางพระพุทธศาสนาในสังคมอีสาน (ประทีปใจ สุวรรณธาดา, 2561)

ผลการวิจัยยังพบว่า การผลิตธงอีสานในชุมชนตำบลค่ายบกหวาน จังหวัดหนองคาย ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยกลุ่มสตรีและผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น โดยการผลิตธงไม่เพียงแต่เป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นอาชีพเสริมที่ช่วยสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของหทัยชนก คะตะสมบุญณ์ ที่กล่าวว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนควรให้ความสำคัญกับการใช้ทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการสร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน (หทัยชนก คะตะสมบุญณ์, 2562)

2. การพัฒนากระบวนการผลิตฐานอีสานตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนากระบวนการผลิตฐานอีสานตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สามารถทำได้โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ และขยายโอกาสทางการตลาดให้กับสินค้าชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของนรินทร์ สังข์รักษา ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยการประยุกต์องค์ความรู้ดั้งเดิมร่วมกับแนวคิดสมัยใหม่ เพื่อสร้างสินค้าและบริการที่มีเอกลักษณ์และสามารถแข่งขันในตลาดได้ การพัฒนาการผลิตฐานอีสานควรให้ความสำคัญกับการออกแบบลวดลายและรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดในปัจจุบัน เช่น การพัฒนาฐานให้เป็นของที่ระลึก ของตกแต่งบ้าน หรือผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์และสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน (นรินทร์ สังข์รักษา, 2559)

3. การเสนอรูปแบบการผลิตฐานอีสานที่ปลอดภัยและยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการผลิตฐานอีสานที่เหมาะสมต่อการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนควรยึดหลัก เศรษฐกิจปลอดภัย (Safe Economy) โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น การลดการใช้สารเคมีที่เป็นอันตราย และการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์และสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค สอดคล้องกับแนวคิดของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของชุมชนและการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

การวิจัยได้เสนอรูปแบบการผลิตฐานอีสานที่ประกอบด้วย 5 ฐานสำคัญ ได้แก่ ฐานระบบการเงิน ฐานอาชีพ ฐานทรัพยากร ฐานสวัสดิการ และฐานเครือข่าย ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน โดยการส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชน การพัฒนาศักยภาพของผู้ผลิต และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาการผลิตฐานอีสานเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเศรษฐกิจปลอดภัยในจังหวัดหนองคาย ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาการผลิตฐานอีสานที่เชื่อมโยง ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ฐานอีสานเป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีแล้ว ยังสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สร้างอาชีพและรายได้เสริมให้กับครัวเรือน โดยเฉพาะกลุ่มสตรีและผู้สูงอายุที่เป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาการผลิตฐาน

2. การพัฒนาฐานอีสานตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ โดยการประยุกต์ภูมิปัญญาดั้งเดิมร่วมกับการออกแบบผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ เช่น การพัฒนาเป็นของที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ตกแต่ง ซึ่งช่วยขยายโอกาสทางการตลาดและเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

3. การผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจปลอดภัย เน้นการใช้วัสดุธรรมชาติจากท้องถิ่น ลดการใช้สารเคมี และส่งเสริมกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับทั้งผลิตภัณฑ์และเศรษฐกิจชุมชน

จากการสังเคราะห์ผลการวิจัย สามารถพัฒนาเป็น รูปแบบการผลิตฐานอีสานเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน ที่ประกอบด้วย 5 ฐานสำคัญ ได้แก่

- 1. ฐานระบบการเงิน** การสนับสนุนทุนและกองทุนชุมชนเพื่อพัฒนาการผลิต
- 2. ฐานอาชีพ** การรวมกลุ่มอาชีพเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตและสร้างรายได้

3. **ฐานทรัพยากร** การใช้วัสดุและทรัพยากรท้องถิ่นอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน

4. **ฐานสวัสดิการ** การสร้างระบบดูแลและความมั่นคงให้กับสมาชิกในชุมชน

5. **ฐานเครือข่าย** การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน

องค์ความรู้ดังกล่าวสะท้อนว่า การพัฒนาการผลิตฐานควรดำเนินควบคู่ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชนและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน.

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ฐานอีสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ความเชื่อ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชน การผลิตฐานส่วนใหญ่ดำเนินการโดยกลุ่มสตรีและผู้สูงอายุ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างรายได้เสริม การพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ ขณะที่การผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจปลอดภัยควรเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติและกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนควรดำเนินการผ่าน 5 ฐาน ได้แก่ ฐานระบบการเงิน ฐานอาชีพ ฐานทรัพยากร ฐานสวัสดิการ และฐานเครือข่าย

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ฐานอีสานให้เป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม โดยสนับสนุนการพัฒนารูปแบบ การออกแบบลวดลาย และการสร้างมูลค่าเพิ่ม
- 2) ส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบกลุ่มอาชีพหรือวิสาหกิจชุมชน และสนับสนุนการใช้วัสดุธรรมชาติตามแนวทางเศรษฐกิจปลอดภัย
- 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน เพื่อพัฒนาการผลิต การตลาด และการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ฐานอีสานให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

2.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 1) ส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตฐานจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ และจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพผู้ผลิตด้านการออกแบบ บรรจุภัณฑ์ และการตลาด
- 2) ส่งเสริมการนำฐานอีสานไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และศึกษาการพัฒนาการตลาดออนไลน์เพื่อขยายโอกาสทางการจำหน่าย

เอกสารอ้างอิง

- นรินทร์ สังข์รักษา. (2559). *การจัดการความรู้และภูมิปัญญา*. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประทับใจ สุวรรณธาดา. (2561). *ธงอีสาน*. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท.
- ประสิทธิ์ คล่องงาน. (2564). *เศรษฐกิจปลอดภัย: แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม*. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580*. เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก หน้า 7 (13 ตุลาคม 2561).
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2563). *รายงานผลการปฏิบัติงาน ปีงบประมาณ 2563*. (1 ตุลาคม 2562 – 30 กันยายน 2563) .
- หทัยชนก คะตะสมบูรณ์. (2562). การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่จังหวัดชัยนาท. *บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์*, 7(2), 57-70.
- UNCTAD. (2008). *Creative economy report 2008: The challenge of assessing the creative economy: Towards informed policy-making*. New York and Geneva : United Nations.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis (3rd ed.)*. Harper & Row.

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้
ตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558*

LEGAL MEASURES REGARDING DEBT COLLECTION ACCORDING
TO THE DEBT COLLECTION ACT BE. 2558

สังเวียน เทพผา

Sungwian Theppha

มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ประเทศไทย

Pathumthani University, Thailand

E-mail: sungwain.t@ptu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ 2) ศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ 3) วิเคราะห์มาตรการตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 และ 4) เสนอแนวทางพัฒนามาตรการทางกฎหมายให้เหมาะสมกับบริบทประเทศไทย การวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัยเอกสารจากพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 กฎหมายหนี้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คำพิพากษาศาลฎีกา ตำราบทความวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า การทวงถามหนี้เป็นความสัมพันธ์ทางกฎหมายแพ่งระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ ตามหลักกฎหมายว่าด้วยหนี้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามสัญญา แต่การใช้สิทธิดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายและต้องไม่ละเมิดสิทธิของลูกหนี้ พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ได้กำหนดมาตรการสำคัญ ได้แก่ การควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจทวงถามหนี้ การกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีการและช่วงเวลาในการติดต่อทวงถามหนี้ และการกำหนดข้อห้ามเกี่ยวกับการคุกคาม ข่มขู่ หรือหลอกลวงลูกหนี้ เพื่อคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของลูกหนี้ จากการศึกษาพบว่า การบังคับใช้กฎหมายยังมีข้อจำกัด เช่น การรับรู้สิทธิของลูกหนี้ที่ยังไม่ทั่วถึง การกำกับดูแลผู้ประกอบการธุรกิจทวงถามหนี้ที่ยังไม่เข้มงวด และการทวงถามหนี้

*Received: 28 February 2026; Revised: 12 April 2026; Accepted: 19 April 2026.

ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น ควรพัฒนาหลักการบังคับใช้กฎหมาย ส่งเสริมความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน และกำกับดูแลผู้ประกอบการธุรกิจทวงถามหนี้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิของเจ้าหนี้และการคุ้มครองลูกหนี้ในสังคมไทย

คำสำคัญ: การทวงถามหนี้, มาตรการทางกฎหมาย, การทวงหนี้ออนไลน์

Abstract

This research article aims to: 1. examine legal concepts, principles, and theories related to debt collection; 2. study legal measures governing debt collection; 3. analyze the measures under the Debt Collection Act B.E. 2558 (2015); and 4. propose guidelines for improving legal measures to suit the Thai context. This study adopts a qualitative research approach, employing documentary research methods. The sources include the Debt Collection Act B.E. 2558 (2015), provisions on obligations under the Civil and Commercial Code, Supreme Court judgments, textbooks, academic articles, and related documents from both domestic and international sources. Data were analyzed using descriptive analysis.

The findings indicate that debt collection constitutes a civil legal relationship between creditors and debtors under the law of obligations as stipulated in the Civil and Commercial Code. Creditors have the right to demand repayment from debtors in accordance with contractual agreements; however, the exercise of such rights must be within the framework of the law and must not infringe upon the rights of debtors. The Debt Collection Act B.E. 2558 (2015) establishes key measures, including the regulation of debt collection businesses, the specification of rules regarding methods and timing of debt collection contact, and the prohibition of harassment, intimidation, or deception of debtors, in order to protect the rights and human dignity of debtors. The study further reveals certain limitations in law enforcement, such as insufficient awareness of debtor rights, inadequate regulatory oversight of debt collection businesses, and the increasing use of electronic media for debt collection. Therefore, it is recommended that

enforcement mechanisms be strengthened, public legal awareness be enhanced, and regulatory supervision of debt collection businesses be made more effective, in order to achieve a balance between creditors' rights and debtor protection within Thai society.

Keywords: Debt collection, legal measures, Online debt collection

บทนำ

“ผู้ทวงถามหนี้” หมายความว่า เจ้าหนี้ซึ่งเป็นผู้ให้สินเชื่อ ผู้ประกอบธุรกิจตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค ผู้จัดให้มีการเล่นการพนันเป็นปกติธุระตามกฎหมายว่าด้วยการพนัน และเจ้าหนี้อื่นซึ่งมีสิทธิรับชำระหนี้อันเกิดจากการกระทำที่เป็นทางการค้าปกติ หรือเป็นปกติธุระของเจ้าหนี้ ทั้งนี้ ไม่ว่าหนี้ดังกล่าวจะชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม และให้หมายความรวมถึงผู้รับมอบอำนาจจากเจ้าหนี้ดังกล่าว ผู้รับมอบอำนาจช่วงในการทวงถามหนี้ ผู้ประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ และผู้รับมอบอำนาจจากผู้ประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ด้วย

“ลูกหนี้” หมายความว่า ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา และให้หมายความรวมถึงผู้ค้ำประกันซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาด้วย (ราชกิจจานุเบกษา, 2558)

สำหรับรูปแบบและวิธีการทวงหนี้ของเจ้าหนี้นั้น ในปัจจุบันจะพบว่า เจ้าหนี้มีวิธีการทวงหนี้ที่หลากหลายรูปแบบมาก ไม่ว่าจะเป็นการโทรศัพท์ข่มขู่ ใช้วาจาหยาบคาย ด่าทอ กดดันให้ลูกหนี้เกิดความหวาดกลัว การทำร้ายร่างกาย การทวงถามหนี้ไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับลูกหนี้ เช่น พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา หรือ การทวงหนี้โดยฝากข้อความไว้กับบุคคลผู้รับโทรศัพท์ในที่ทำงาน การส่งโทรสารไปที่ทำงานเพื่อประจานลูกหนี้โดยตั้งใจให้คนรับเห็น หรือการทวงหนี้ในเวลาที่ไม่เหมาะสม ทวงหนี้วันละหลาย ๆ ครั้ง ซึ่งอาจเป็นการข่มขู่ คุกคามลูกหนี้ หรือส่งจดหมายไปที่บ้านจากบริษัทรับทวงหนี้หรือตัวแทน และการขู่จะอายัดเงินเดือน หรือจะถูกดำเนินคดีอย่างร้ายแรง (อริยพร โพธิ์ใส, 2565)

นอกจากนี้ เจ้าหนี้บางรายยังมีพฤติกรรมทวงหนี้โดยแสดงอำนาจหรืออิทธิพล ด้วยการข่มขู่หวังผลให้ลูกหนี้รายอื่นหวาดกลัว มีการใช้กำลังทำร้ายลูกหนี้หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง การบังคับชำระหนี้ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี การแอบอ้างเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่งกายเลียนแบบเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือการใช้ จ้าง วาน เจ้าหน้าที่รัฐให้ช่วยติดตามทวงหนี้ หลอกลวงลูกหนี้โดยอ้างข้อความอันเป็นเท็จ ตลอดจนการปลอมแปลงเอกสาร จัดทำเอกสารเท็จ หรือแม้กระทั่งการทำเอกสารเลียนแบบ

หมายศาล หรือใช้สัญญาปลอมในการติดตามทวงหนี้ เพื่อให้ลูกหนี้หลงเชื่อและหวาดกลัว หรือกรณีเจ้าหนี้หลอกลวงให้ลูกหนี้ทำสัญญาล่วงหน้าที่ย้อนหลัง ซึ่งรูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ เป็นวิธีการทวงหนี้ที่ไม่เหมาะสม สร้างความเดือดร้อน รำคาญแก่ลูกหนี้ และบางครั้งอาจเกิดความไม่ปลอดภัยแก่ลูกหนี้และบุคคลในครอบครัวได้ ซึ่งลูกหนี้หลายคนเมื่อถูกกดดัน หรือทวงหนี้ด้วยวิธีเหล่านี้ ก็จะเกิดความเครียด ความกังวล เกรงว่าตนเองหรือบุคคลในครอบครัวจะถูกทำร้ายหรือไม่ปลอดภัย จนไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ และบางคนถึงกับคิดสั้นฆ่าตัวตายเพื่อหนีปัญหานี้สิน แม้ในทางกฎหมายนั้น เมื่อลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิฟ้องร้อง ทางศาลเพื่อเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้พร้อมดอกเบี้ยได้ แต่การฟ้องร้องดำเนินคดี อาจมีความล่าช้า เสียเวลา และมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูง หรือเจ้าหนี้บางราย (ศิริรัตน์ โจน์วรพ, 2558)

แม้ในทางกฎหมายนั้น เมื่อลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิฟ้องร้องคดีต่อศาลเพื่อเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้พร้อมดอกเบี้ยได้ แต่การฟ้องร้องดำเนินคดีอาจมีความล่าช้า เสียเวลา และมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูง หรือเจ้าหนี้บางรายอาจมีการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ทำให้การเรียกดอกเบี้ยนั้นไม่ชอบ ด้วยกฎหมายหรือตกเป็นโมฆะ หากมีการฟ้องคดีไปก็ไม่สามารถเรียกให้ลูกหนี้ชำระดอกเบี้ยได้ จึงทำให้เจ้าหนี้หันไปใช้วิธีการทวงหนี้ในรูปแบบที่ไม่เหมาะสม ขัดต่อความสงบเรียบร้อย โดยวิธีการจ้างนักทวงหนี้ทั้งแบบรายบุคคลหรือสำนักงานกฎหมาย เพื่อติดตามทวงหนี้แทน ซึ่งการทวงหนี้ในลักษณะเช่นนี้ จะมีค่าจ้างมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับจำนวนหนี้ที่ทวงได้ ดังนั้น จึงเป็นต้นเหตุให้นักทวงหนี้ทั้งหลายต้องใช้ทุกวิถีทางในการทวงหนี้สารพัดรูปแบบ ทั้งวิธีที่ถูกต้องตามกฎหมาย และวิธีที่ไม่ถูกต้องเพื่อบีบบังคับ ลูกหนี้ให้ชำระหนี้แก่ตน จนกลายเป็นการสร้าง ความเดือดร้อน รำคาญหรือไม่เป็นธรรม แก่ลูกหนี้ได้ (อริยพร โพธิ์ใส, 2565)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า แม้ประเทศไทยได้ตราพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 เพื่อกำหนดกรอบและมาตรการควบคุมพฤติกรรมของผู้ทวงถามหนี้ อันมุ่งคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของลูกหนี้ แต่ในทางปฏิบัติยังปรากฏข้อเท็จจริงว่าการทวงถามหนี้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบการคุกคามผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ การเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลของลูกหนี้ในสื่อสังคมออนไลน์ การใช้ถ้อยคำข่มขู่เกินสมควร หรือการดำเนินการในลักษณะที่แฝงเร้นเพื่อหลีกเลี่ยงข้อจำกัดของกฎหมาย

นอกจากนี้ ยังพบประเด็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติบางประการ การบังคับใช้กฎหมายที่ยังขาดประสิทธิภาพ การรับรู้สิทธิของลูกหนี้ที่ยังไม่ทั่วถึง ตลอดจน

บทลงโทษที่อาจไม่เพียงพอในการยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของผู้ทวงถามหนี้ อีกทั้งในบริบทเศรษฐกิจปัจจุบันที่ประชาชนมีภาระหนี้สินเพิ่มสูงขึ้น การทวงถามหนี้จึงได้เป็นเพียงประเด็นข้อพิพาททางแพ่งระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้เท่านั้น หากแต่เป็นปัญหาสังคมที่กระทบต่อศักดิ์ศรี สิทธิในความเป็นส่วนตัว และความมั่นคงทางจิตใจของประชาชนในวงกว้าง

ดังนั้น จึงเกิดคำถามสำคัญว่า มาตรการทางกฎหมายที่บัญญัติไว้ตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 มีความเพียงพอและเหมาะสมต่อการคุ้มครองลูกหนี้และกำกับดูแลผู้ทวงถามหนี้หรือไม่ เพียงใด อีกทั้งแนวคิดและหลักการทางกฎหมายที่เป็นฐานรองรับมาตรการดังกล่าวสอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบททางสังคมปัจจุบันหรือไม่ และควรมีการปรับปรุงแก้ไขในประเด็นใดบ้าง ด้วยเหตุนี้ การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ วิเคราะห์บทบัญญัติและการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 อย่างเป็นระบบ ตลอดจนเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เพื่อให้การทวงถามหนี้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย เป็นธรรม และเคารพสิทธิของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย อันจะนำไปสู่การสร้างสมดุลระหว่างสิทธิของเจ้าหนี้กับการคุ้มครองลูกหนี้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้
- 2) เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้
- 3) เพื่อวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ ตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558
- 4) เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขที่เหมาะสมกับประเทศไทยในการแก้ไขมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ ตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการค้นคว้าพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 รวมไปถึง

ข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแนวคิด ทฤษฎี ข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ บทความในวารสาร ตำราต่าง ๆ ทั้งของต่างประเทศ และของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการทวงถามหนี้

ผลการวิจัย

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ สามารถจำแนกผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ จากการศึกษาพบว่า การทวงถามหนี้เป็นกระบวนการที่เจ้าหนี้หรือผู้ได้รับมอบหมายดำเนินการ เพื่อติดตามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามสัญญา ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางกฎหมายแพ่งระหว่างเอกชนตามหลักกฎหมายว่าด้วยหนี้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยหนี้ถือเป็นนิติสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดหน้าที่ของลูกหนี้ในการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ และเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าว กฎหมายแพ่งจึงเป็นกฎหมายที่รับรองและคุ้มครองสิทธิของบุคคล พร้อมทั้งกำหนดหน้าที่ของบุคคลในความสัมพันธ์ทางกฎหมายดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง ประชาชนมักประสบอุปสรรคในการเข้าถึงความเป็นธรรม เมื่อเปรียบเทียบกับคดีอาญาซึ่งเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชน และรัฐให้ความสำคัญโดยกำหนดหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่น การจัดหาทนายความให้เพื่อคุ้มครองสิทธิในกระบวนการพิจารณาคดี (คณิต ณ นคร, 2552) ในขณะที่คดีแพ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเอกชน แม้ว่าผลของคดีจะเป็นเพียงการชำระหนี้เป็นเงิน การส่งมอบทรัพย์สิน หรือการกระทำหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ได้กระทบต่อชีวิต ร่างกาย หรือเสรีภาพของบุคคลโดยตรงเหมือนคดีอาญา แต่ข้อพิพาททางแพ่งอาจส่งผลกระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลอย่างมีนัยสำคัญ สมยศ เชื้อไทย), 2560)

ในสังคมประชาธิปไตย หลักความเสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการได้มาซึ่งความยุติธรรม โดยประชาชนทุกคนควรสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายได้อย่างเท่าเทียมกัน แต่ในทางปฏิบัติพบว่า ประชาชนจำนวนไม่น้อยที่ไม่รู้กฎหมาย หรือมีความรู้ทางกฎหมายไม่เพียงพอ รวมทั้งขาดแคลนทรัพยากรทางเศรษฐกิจ จึงอาจตกอยู่ในสถานะเสียเปรียบต่อบุคคลหรือองค์กรที่มีอำนาจต่อรองสูงกว่า ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และความรู้ทางกฎหมาย (ธานินทร์ กรวิเชียร, 2506)

นอกจากนี้ การดำเนินคดีแพ่งก็มีค่าใช้จ่าย เช่น ค่าธรรมเนียมศาล ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี และค่าทนายความ ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการตัดสินใจใช้สิทธิทางศาลของประชาชน ดังนั้น การเข้าถึงคำปรึกษาทางกฎหมายจากทนายความ จึงมีความสำคัญทั้งในช่วงก่อนการฟ้องคดีและหลังจากเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดี เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิทางกฎหมายได้อย่างถูกต้องและได้รับความเป็นธรรม (คณิต ณ นคร, 2552)

ในทางปฏิบัติ ก่อนการตราพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 การทวงถามหนี้ในประเทศไทยยังขาดกฎหมายเฉพาะในการกำกับดูแล ส่งผลให้เกิดการทวงถามหนี้ที่ไม่เหมาะสมต่อสิทธิของลูกหนี้ เช่น การข่มขู่ คุกคาม การเปิดเผยข้อมูลหนี้ต่อบุคคลภายนอก หรือการใช้ถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงของลูกหนี้ ดังนั้น การกระทำความผิดดังกล่าวอาจเข้าข่ายเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและเป็นการกระทำความผิดตามกฎหมายแพ่ง (จิตติ ดิงศรัทย์, 2555) การกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อควบคุมการทวงถามหนี้และคุ้มครองสิทธิของลูกหนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิของเจ้าหนี้ในการเรียกร้องชำระหนี้ และสิทธิของลูกหนี้ในการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมภายใต้กระบวนการยุติธรรม

2. ผลการศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ หลักการทวงถามหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิทวงหนี้ทั้งนี้ในระบบและนอกระบบ แต่จะสามารถทวงหนี้ได้วันละ 1 ครั้งเท่านั้น ในช่วงเวลา วันจันทร์-วันศุกร์ เวลา 08.00-20.00 น. และวันเสาร์-อาทิตย์ 08.00-18.00 น. หากทวงเกินวันละ 1 ครั้ง มีโทษปรับสูงสุด 1 แสนบาท การทวงหนี้ผ่านโซเชียลมีเดีย เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก หรือโปรแกรมแชตต่าง ๆ ถ้าลูกหนี้เปิดอ่านข้อความจึงถือเป็นการทวงหนี้ แต่ถ้าลูกหนี้ไม่เปิดอ่านก็ไม่ถือเป็นการทวงหนี้ ส่วนการทวงหนี้ผ่านโทรศัพท์ ถ้าหากเจ้าหนี้โทรไปแล้วลูกหนี้รับสาย มีการพูดคุยทวงถามหนี้กันอย่างชัดเจน จึงจะถือเป็นการทวงหนี้ แต่ถ้าหากลูกหนี้ไม่รับสาย หรือรับแต่วางสายก่อนทวงถาม ก็ไม่ถือเป็นการทวงหนี้

3. ผลการวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ.2558 จากการศึกษาพบว่า ประเทศไทยได้ตราพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการควบคุมการทวงถามหนี้ไว้เป็นการเฉพาะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิของลูกหนี้ และกำหนดมาตรฐานในการประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ให้เป็นธรรม รวมทั้งป้องกันการกระทำที่ไม่เหมาะสมหรือการคุกคามลูกหนี้ซึ่งเคยเกิดขึ้นในทางปฏิบัติ (ราชกิจจานุเบกษา, 2558) ทั้งนี้ มาตรการทางกฎหมายดังกล่าวมีลักษณะสอดคล้องกับแนวทางการกำกับดูแลการทวงถาม

หนี้ของต่างประเทศ เช่น Fair Debt Collection Practices Act (FDCPA) ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งกำหนดข้อห้ามในการคุกคามลูกหนี้ การติดต่อในเวลาที่ไม่เหมาะสม และการเปิดเผยข้อมูลหนี้ต่อบุคคลอื่น (Federal Trade Commission, 2563)

จากการวิเคราะห์บทบัญญัติของพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 สามารถสรุปมาตรการสำคัญได้ ดังนี้

3.1 การควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจทวงถามหนี้ พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 กำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจทวงถามหนี้ ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ โดยผู้ประกอบการธุรกิจทวงถามหนี้ ต้องจดทะเบียนต่อหน่วยงานที่มีอำนาจตามมาตรา 5 เช่น กรมการปกครอง หรือในกรณีที่เป็นทนายความหรือสำนักงานทนายความให้จดทะเบียนต่อสภาทนายความ ทั้งนี้ เพื่อให้รัฐสามารถควบคุมและกำกับดูแลการประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ กฎหมายยังได้กำหนดข้อห้ามเกี่ยวกับบุคคลที่ไม่สามารถประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ได้ โดยมาตรา 14 บัญญัติห้ามเจ้าหน้าที่ของรัฐประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ หรือทวงถามหนี้ซึ่งมีชื่อของตน เว้นแต่เป็นหนี้ของบุคคลในครอบครัว เช่น สามี ภรรยา บุพการี หรือผู้สืบสันดาน ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบและลดความเสี่ยงต่อการแสวงหาประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่

3.2 มาตรการคุ้มครองสิทธิของลูกหนี้และวิธีการทวงถามหนี้ พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีการทวงถามหนี้ไว้ในมาตรา 8 และมาตรา 9 เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิของลูกหนี้และกำหนดแนวทางการทวงถามหนี้ที่เหมาะสม

ประการแรก กฎหมายกำหนดข้อจำกัดในการติดต่อบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ลูกหนี้ โดยห้ามผู้ทวงถามหนี้ติดต่อบุคคลอื่นเพื่อเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นหนี้ของลูกหนี้ เว้นแต่เป็นการสอบถามหรือยืนยันข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ติดต่อของลูกหนี้ หรือเป็นบุคคลที่ลูกหนี้ได้ระบุไว้เพื่อการทวงถามหนี้ ทั้งนี้ เพื่อคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลและป้องกันการทำให้ลูกหนี้เสียชื่อเสียง (ราชกิจจานุเบกษา, 2558)

ประการที่สอง กฎหมายได้กำหนดช่วงเวลาและสถานที่ในการติดต่อ อย่างชัดเจน โดยกำหนดให้ผู้ทวงถามหนี้สามารถติดต่อกับลูกหนี้ได้ในวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ระหว่างเวลา 08.00–20.00 น. และในวันหยุดราชการระหว่างเวลา 08.00–18.00 น. และต้องติดต่อตามสถานที่ที่ลูกหนี้ได้แจ้งไว้ เพื่อป้องกันการรบกวนหรือคุกคามลูกหนี้เกินสมควร

นอกจากนี้ หากผู้ทวงถามหนี้เป็นผู้รับมอบอำนาจจากเจ้าหนี้ในการทวงถามหรือรับชำระหนี้ ผู้ทวงถามหนี้ต้องแจ้งชื่อ สังกัด หรือหน่วยงานที่ตนสังกัด รวมทั้งแสดงหลักฐานการมอบอำนาจให้แก่

ลูกหนี้ทราบ ทั้งนี้ หากลูกหนี้ได้ชำระหนี้โดยสุจริตต่อผู้ทวงถามหนี้ ให้ถือว่าเป็นการชำระหนี้ที่ชอบด้วยกฎหมายตาม มาตรา 10

3.3 ข้อห้ามในการทวงถามหนี้ พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ได้กำหนดข้อห้ามเกี่ยวกับพฤติกรรมทวงถามหนี้ที่ไม่เป็นธรรมไว้ในมาตรา 11 มาตรา 12 และมาตรา 13 เพื่อคุ้มครองลูกหนี้จากการถูกคุกคามหรือถูกหลอกลวงในการทวงถามหนี้

ประการแรก ห้ามผู้ทวงถามหนี้ใช้ความรุนแรง ช่มชู้ ดูหมิ่น หรือกระทำการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อร่างกาย ชื่อเสียง หรือทรัพย์สินของลูกหนี้ รวมทั้งห้ามเปิดเผยข้อมูลความเป็นหนี้แก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้อง (มาตรา 11)

ประการที่สอง ห้ามผู้ทวงถามหนี้แสดงข้อความ เครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ที่ทำให้เข้าใจว่าการทวงถามหนี้เป็นคำสั่งของศาล หน่วยงานของรัฐ หรือสำนักงานทนายความ รวมทั้งห้ามแสดงข้อความที่ทำให้ลูกหนี้เข้าใจว่าจะถูกดำเนินคดี ยึดหรืออายัดทรัพย์สิน หรืออายัดเงินเดือนโดยไม่มีอำนาจตามกฎหมาย (มาตรา 12)

ประการที่สาม กฎหมายยังห้ามการกระทำที่ไม่เป็นธรรม เช่น การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด หรือการจูงใจให้ลูกหนี้ออกเช็คทั้งที่รู้ว่าลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ (มาตรา 13)

ดังนั้น พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 จึงถือเป็นกลไกทางกฎหมายที่สำคัญในการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ในประเทศไทย โดยมีบทบาทในการสร้างสมดุลระหว่างสิทธิของเจ้าหนี้ในการติดตามทวงถามหนี้ และสิทธิของลูกหนี้ในการได้รับความคุ้มครองจากการทวงถามหนี้ที่ไม่เป็นธรรม

4. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ของประเทศไทย

จากการศึกษาวิเคราะห์พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 และแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง พบว่า แม้ว่ากฎหมายดังกล่าวจะมีบทบัญญัติเพื่อควบคุมการทวงถามหนี้และคุ้มครองสิทธิของลูกหนี้แล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติยังมีประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาและปรับปรุงเพื่อให้มาตรการทางกฎหมายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและสามารถคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้อย่างแท้จริง

ประการแรก รัฐควรเพิ่มบทบาทในการให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่ลูกหนี้ที่ถูกทวงถามหนี้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากในทางปฏิบัติ ลูกหนี้จำนวนมากยังไม่ทราบสิทธิของตนตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 และมีขาดแคลนทุนทรัพย์ในการจ้างทนายความเพื่อปกป้องสิทธิของตน การสนับสนุนบริการให้คำปรึกษาทางกฎหมายหรือการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อย จึงเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความเสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลัก Access to Justice ที่ได้รับการยอมรับในระบบกฎหมายสากล (Cappelletti, M., & Garth, B., 1978)

ประการที่สอง ควรมีการพัฒนากลไกการกำกับดูแลผู้ประกอบการธุรกิจทวงถามหนี้ให้มีความเข้มงวดและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการตรวจสอบพฤติกรรมกรรมการทวงถามหนี้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรศัพท์หรือสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐควรมีระบบติดตามตรวจสอบผู้ประกอบการธุรกิจทวงถามหนี้ที่จดทะเบียนไว้อย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่เพียงการรอรับเรื่องร้องเรียนจากประชาชนเท่านั้น เพื่อให้บทบัญญัติตามมาตรา 5 และมาตรา 11 ของพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 มีสภาพบังคับใช้ที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

ประการที่สาม รัฐควรส่งเสริมความรู้ด้านสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายแพ่งแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจสิทธิของตนในการถูกทวงถามหนี้ และสามารถปกป้องสิทธิของตนได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ความไม่รู้กฎหมายเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ลูกหนี้จำนวนมาก ตกอยู่ในสถานะเสียเปรียบหรือถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ทวงถามหนี้ การเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมาย จึงเป็นแนวทางสำคัญในการลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำในสังคม และสร้างความเสมอภาคตามหลักสิทธิมนุษยชน

ประการที่สี่ ควรส่งเสริมการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เกี่ยวกับหนี้ก่อนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในศาล เนื่องจากการไกล่เกลี่ยสามารถช่วยลดภาระของศาล ลดค่าใช้จ่ายของคู่กรณี และเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน โดยแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการบริหารคดีของศาลยุติธรรมไทย ที่สนับสนุนการระงับข้อพิพาททางเลือุก่อนเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดี

ดังนั้น การพัฒนามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ของประเทศไทย ควรมุ่งเน้นทั้งด้านการกำกับดูแลผู้ประกอบการธุรกิจทวงถามหนี้ การคุ้มครองสิทธิของลูกหนี้ การส่งเสริมความรู้ทาง

กฎหมายแก่ประชาชน และการสนับสนุนกลไกระงับข้อพิพาททางเลือก เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างสิทธิของเจ้าหนี้และการคุ้มครองสิทธิของลูกหนี้ในสังคมอย่างเป็นธรรม

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ ตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 สามารถนำผลการศึกษามาอภิปรายได้ ดังต่อไปนี้

ประการแรก การตราพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการทวงถามหนี้ รวมทั้งเพื่อควบคุมพฤติกรรมของผู้ประกอบธุรกิจทวงถามหนี้มิให้มีการกระทำที่เป็นการคุกคาม ข่มขู่ หรือสร้างความเดือดร้อนรำคาญแก่ลูกหนี้ อันเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของลูกหนี้ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิของเจ้าหนี้ในการเรียกร้องชำระหนี้ และสิทธิของลูกหนี้ในการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (ราชกิจจานุเบกษา, 2558) ผลการวิจัยสอดคล้องกับหลักกฎหมายแพ่งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ ซึ่งกำหนดให้เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามนิติสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นแต่การใช้สิทธิดังกล่าว ต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย และต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น สมยศ เชื้อไทย, 2560) กล่าวคือ แม้เจ้าหนี้จะมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ แต่การใช้สิทธิของเจ้าหนี้ ต้องเป็นไปโดยสุจริตและไม่เป็นการละเมิดสิทธิของลูกหนี้ หากมีการกระทำที่เป็นการคุกคาม หรือสร้างความเสียหายแก่ลูกหนี้ การกระทำความผิดอาจเข้าข่ายเป็นการกระทำละเมิดตามกฎหมายแพ่งได้ (จิตติ ติงศัททีย, 2555) และสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในระบบกฎหมายสมัยใหม่ ซึ่งให้ความสำคัญกับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยรัฐมีหน้าที่ในการกำหนดมาตรการทางกฎหมาย เพื่อป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจทางเศรษฐกิจในลักษณะที่เอาเปรียบบุคคลอื่น (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2558)

ประการที่สอง จากผลการศึกษาพบว่า แม้พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 จะกำหนดมาตรการควบคุมการทวงถามหนี้ไว้อย่างชัดเจนแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่า การทวงถามหนี้บางกรณียังคงมีลักษณะที่ไม่เหมาะสม เช่น การใช้ถ้อยคำที่เป็นการข่มขู่ การเปิดเผยข้อมูลหนี้ของลูกหนี้แก่บุคคลอื่น หรือการติดต่อกับลูกหนี้ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ ปัญหาดังกล่าว อาจเกิดจากการที่ลูกหนี้จำนวนหนึ่งยังไม่ทราบถึงสิทธิของตนตามกฎหมาย หรือไม่กล้าดำเนินการร้องเรียนต่อหน่วยงานของรัฐ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

(Access to Justice) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า แม้กฎหมายจะรับรองสิทธิของประชาชนไว้ แต่หากประชาชนขาดความรู้ทางกฎหมายหรือขาดทรัพยากรในการใช้สิทธิดังกล่าว สิทธินั้นก็อาจไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างแท้จริง (Cappelletti, M., & Garth, B., 1978) ดังนั้น การส่งเสริมความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน รวมทั้งการจัดให้มีระบบช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้มีรายได้น้อย จึงเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สาม จากการศึกษายังพบว่า รูปแบบการทวงถามหนี้ในปัจจุบันมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการของเทคโนโลยี โดยเฉพาะการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อสังคมออนไลน์ เช่น แอปพลิเคชัน Line, Facebook หรือ Messenger ในการติดต่อสื่อสารกับลูกหนี้ แม้ว่าการใช้ช่องทางดังกล่าว จะช่วยเพิ่มความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร แต่หากไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์หรือแนวทางที่ชัดเจน อาจนำไปสู่การกระทำที่เป็นการคุกคามหรือรบกวนลูกหนี้ได้ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการกำกับดูแลผู้ประกอบการในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ของ OECD ซึ่งระบุว่า หน่วยงานของรัฐควรมีบทบาทในการกำหนดมาตรการกำกับดูแล และติดตามพฤติกรรมของผู้ประกอบการอย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันการกระทำที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภค (OECD, 2014) นอกจากนี้ แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ยังชี้ให้เห็นว่า การกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมของผู้ประกอบการ ถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเป็นธรรมในระบบเศรษฐกิจและสังคม (Howells, G., & Weatherill, S., 2005)

ดังนั้น การพัฒนามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ในประเทศไทยในอนาคต ควรมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย การส่งเสริมความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน และการปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิของลูกหนี้และสิทธิของเจ้าหนี้ อันจะนำไปสู่ระบบการทวงถามหนี้ที่มีความเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

กฎหมายเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ ได้แก่ พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 เป็นกฎหมายในการควบคุมการทวงถามหนี้ไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากการทวงถามหนี้ในปัจจุบันมีการกระทำที่ไม่เหมาะสมต่อลูกหนี้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ถ้อยคำที่เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลอย่างรุนแรง

การคุกคามโดยขู่เชื้อ การใช้กำลังประทุษร้าย หรือการทำให้เสียชื่อเสียง รวมถึงการให้ข้อมูลเท็จ และการสร้างความเดือดร้อนรำคาญให้แก่บุคคลอื่น อีกทั้งพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ดังกล่าว ได้กำหนดสถานะของบุคคลที่จะสามารถทวงถามหนี้ได้ ต้องจดทะเบียนการประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ต่อนายทะเบียน ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนด และผู้ประกอบการธุรกิจทวงถามหนี้เป็นทนายความหรือสำนักงานทนายความ ให้คณะกรรมการสภาพทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความทำหน้าที่นายทะเบียนรับจดทะเบียน โดยต้องปฏิบัติตามกฎกระทรวง ดังนั้น ผู้ติดตามทวงถามหนี้ในปัจจุบัน ต้องจดทะเบียนการประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ต่อนายทะเบียน จึงจะมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวยังประสบปัญหา ทั้งในด้านการกำหนดผู้มีอำนาจทวงถามหนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการติดต่อทวงถามหนี้ รวมถึงข้อจำกัดในการควบคุมเจ้าหน้าที่นอกระบบ ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างสมบูรณ์

2. ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนเห็นสมควรให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังต่อไปนี้

- 1) เห็นควรให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ ขั้นตอน และวิธีการในการทวงถามหนี้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีพของประชาชน
- 2) เห็นควรให้มีมาตรการคุ้มครองประชาชนในการทวงถามหนี้ของเจ้าหน้าที่นอกระบบ เพื่อไม่ให้เกิดการทวงถามหนี้โดยการกดขี่ข่มเหง การคุกคาม การขู่เชื้อ การใช้กำลังประทุษร้าย และการกระทำความผิดที่ไม่สมควรแก่ลูกหนี้ อันเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของลูกหนี้อย่างร้ายแรงอย่างจริงจัง เพื่อให้การบังคับใช้พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- คณิต ณ นคร. (2552). *ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- จิตติ ติงศรัทีย. (2555). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิดและหลักกฎหมายลักษณะละเมิด*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2506). “การช่วยเหลือทางกฎหมายในต่างประเทศ (The Legal Aid)”. *ตุลพาท*, 6(2), 63-76.

- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน.
- พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558. (2558). *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 132 ตอนที่ 16 ก วันที่ 6 มีนาคม 2558 หน้า 1-15
- ศิริรัตน์ โรจน์วรพ. (2558). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทวงถามหนี้ตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ.2558. ใน *วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต*.
- สมยศ เชื้อไทย. (2560). *ความรู้กฎหมายทั่วไป คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน.
- อริยพร โพธิ์ใส. (2565). มาตรการและแนวทางควบคุมการทวงถามหนี้ที่ชอบด้วยกฎหมาย. *จุลนิติ*, 19(3), 99-108.
- Cappelletti, M., & Garth, B. (1978). *Access to justice : The worldwide movement to make rights effective*. Sijthoff & Noordhoff International Publishers.
- Federal Trade Commission. (2563). *2019 Annual Highlights*. Retrieved from <https://shorturl.asia/edzjO>.
- Howells, G., & Weatherill, S. (2005). *Consumer protection law*. Aldershot: Ashgate.
- OECD. (2014). *Principles for the governance of regulators*. Paris : OECD Publishing.

ผลกระทบจากการออกกฎหมายของสหภาพยุโรปว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจาก
การตัดไม้ทำลายป่า (EUDR) ต่อการส่งออกยางพาราที่ปลูกในพื้นที่ป่า
ของประเทศไทยไปยังสหภาพยุโรป*

THE IMPACT OF THE ENFORCEMENT OF THE EU DEFORESTATION-FREE
PRODUCTS REGULATION (EUDR) ON THE EXPORTATION OF RUBBER
FROM THAI FOREST AREAS TO THE EUROPEAN UNION

*ฐิติมา ศรีกะพา¹, ปริมาภรณ์ วีระพันธ์², ดามร คำไตรย์³

Thitima Srikapha¹, Paramaporn Weeraphan², Damon Kumtra³

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย^{1,2,3}

Khon Kaen University Nong Khai Campus, Thailand^{1,2,3}

*Corresponding Author, E-mail: thitimasrikapha@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาปัญหาการส่งออกยางพาราจากสวนยางในเขตพื้นที่ป่าของประเทศไทยไปยังสหภาพยุโรป และวิเคราะห์กฎหมายป่าไม้ไทยที่เกี่ยวข้อง และกฎหมายของสหภาพยุโรปว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า (2) ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการปลอดการตัดไม้ทำลายป่าตามกฎหมายว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า กับกฎหมายป่าไม้ของประเทศต่าง ๆ ได้แก่ สวีเดน ญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาชนจีน แคนาดา และอินโดนีเซีย (3) เพื่อนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการส่งออกอย่างเป็นรูปธรรม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีศึกษาจากเอกสาร โดยศึกษาหลักการและแนวคิดการปลอดการทำลายป่าไม้ บทบัญญัติของกฎหมายป่าไม้ประเทศไทยและต่างประเทศ เอกสารทางวิชาการและกฎหมายของสหภาพยุโรปว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า แล้ววิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า คำนิยาม “ป่า” ตามกฎหมายไทยและระบบการตรวจสอบย้อนกลับ ยังไม่สอดคล้องกับเกณฑ์ของกฎหมายว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า ส่งผลให้เกษตรกรชาวสวนยางที่ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน ไม่สามารถส่งออกยางพาราไปสหภาพยุโรปได้ ประกอบกับ

*Received: 4 February 2026; Revised: 7 April 2026; Accepted: 19 April 2026.

ข้อจำกัดของการอนุญาตใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวน ที่ไม่รองรับเกษตรกรรมโดยตรง จึงเป็นอุปสรรคต่อการส่งออกไม้ยางและผลิตภัณฑ์ยางพาราไปยังตลาดยุโรป งานวิจัยนี้จึงเสนอให้นำหลักการทางกฎหมายของญี่ปุ่นมาประยุกต์ใช้ปรับปรุงคำนิยาม “ป่า” และยกระดับมาตรการตรวจสอบย้อนกลับ อาทิ การกำหนดหลักเกณฑ์การใช้โฉนดต้นยาง สำหรับรับรองแหล่งที่มาของไม้ยางและผลิตภัณฑ์ยางพาราเพื่อสนับสนุนเกษตรกรในการส่งออก

คำสำคัญ: กฎหมายของสหภาพยุโรปว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า, ยางพารา, กฎหมายว่าด้วยป่าไม้

Abstract

This research article aims to (1) investigate the regulatory problems concerning the export of rubber from plantations located within Thailand's forest areas to the European Union, while critically analyzing relevant Thai forestry laws and the European Union Deforestation Regulation (2) conduct a comparative study of the concepts and principles regarding deforestation-free supply chains under the EUDR against the forestry legislation of various nations, namely Sweden, Japan, the People's Republic of China, Canada, and Indonesia and (3) propose concrete legal and systemic measures to resolve these export impediments effectively. The study employs a documentary research methodology, systematically reviewing deforestation-free principles, statutory provisions of Thai and international forestry laws, academic literature, and the EUDR, and subsequently analyzing the data using descriptive analysis.

The findings reveal that a critical discrepancy exists regarding the definition of the term “forest” under Thai law and the existing traceability systems, which are not yet consistent with the rigorous criteria set forth by the EUDR. As a result, rubber farmers lacking formal land title documents are unable to comply with requirements to export rubber to the European Union. Furthermore, the limitations regarding permission for land utilization within national reserved forests, which do not currently support agricultural purposes directly, constitute a significant barrier to the export of rubber wood and rubber

products to the European market. Consequently, this research proposes the application of comparative legal principles from Japan to address these issues. It recommends revising the legal definition of “forest” and upgrading traceability measures, specifically by establishing criteria for the use of “rubber tree deeds” to certify the source of rubber wood and products. These measures are intended to verify product origins effectively, thereby supporting agriculturists in maintaining their export capacity and ensuring sustainable compliance with international trade standards.

Keywords: The EU deforestation-free products regulation, Rubber, Forestry Law

บทนำ

การส่งออกยางพาราและผลิตภัณฑ์ยางพารา เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย โดยเฉพาะสำหรับเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ที่พึ่งพาอาชีพปลูกยางพาราเป็นรายได้หลัก โดยประเทศไทยเป็นหนึ่งในสี่ประเทศผู้ส่งออกยางพาราที่สำคัญที่สุดของโลก ร่วมกับอินโดนีเซีย สาธารณรัฐโกตดิวัวร์ และมาเลเซีย (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566) อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การส่งออกยางพาราของไทย กำลังเผชิญกับความท้าทายครั้งสำคัญ เนื่องจากลักษณะการกระจายตัวของพื้นที่ปลูกยางพารา จากข้อมูลการยางแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2565 พื้นที่ปลูกยางพาราทั้งประเทศมีประมาณ 24.09 ล้านไร่ โดยสวนยางจำนวนมากตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าตามการจำแนกของกรมธนารักษ์ ดังนี้ พื้นที่ป่าไม้ 8.5 ล้านไร่ เขตป่าสงวนแห่งชาติ 5.2 ล้านไร่ และเขตป่าอนุรักษ์กว่า 1 ล้านไร่ รวมเป็นพื้นที่ในเขตป่าทั้งสิ้น 14.7 ล้านไร่ หรือคิดเป็นสัดส่วนกว่า 60% ของพื้นที่ปลูกยางทั้งหมด (การยางแห่งประเทศไทย, 2567) สถานการณ์ดังกล่าว เกิดขึ้นจากนโยบายรัฐบาลไทยในการส่งเสริมการขยายพื้นที่เพาะปลูกยางพาราเมื่อปี พ.ศ. 2546 ซึ่งขาดการวางแผนและมาตรการทางกฎหมายที่รองรับการให้สิทธิเกษตรกรในพื้นที่ป่าอย่างชอบธรรม เช่น การไม่มีการกำหนดเขตพื้นที่เพื่อการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม หรือการยกเลิกสถานะป่าสงวนในพื้นที่ที่เหมาะสม ส่งผลให้เกษตรกรจำนวนมากทำการเกษตรในพื้นที่ป่าโดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ชัดเจน ซึ่งมีจำนวนประมาณ 4.7 ล้านไร่ (กรมธนารักษ์, 2562)

ความซับซ้อนของปัญหานี้ ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อสหภาพยุโรปประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า (EU Deforestation Regulation) ซึ่งต่อไปนี้ ผู้ศึกษาขอใช้คำว่า

กฎหมาย EUDR โดยกำหนดให้ผู้นำเข้า ต้องสามารถตรวจสอบได้ว่าสินค้าไม่เกี่ยวข้องกับการ
กระบวนการตัดไม้ทำลายป่า ตามกฎหมายดังกล่าว ยางพาราที่ปลูกในพื้นที่ป่าของไทย อาจถูกมองว่า
เป็นผลิตภัณฑ์จากการตัดไม้ทำลายป่า ส่งผลให้ไม่สามารถส่งออกไปยังสหภาพยุโรปได้ ซึ่งสะท้อนให้
เห็นจากข้อมูลสำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า ที่แสดงให้เห็นแนวโน้มการลดลงของมูลค่าการ
ส่งออกสินค้าไทยไปยังสหภาพยุโรปภายหลังการประกาศใช้ EUDR แม้ว่าประเทศไทยจะอยู่ระหว่างการ
พัฒนาเทคโนโลยีตรวจสอบย้อนกลับแหล่งที่มา เช่น ระบบพิกัดภูมิศาสตร์ เทคโนโลยี Blockchain และ
AI เพื่อรองรับข้อกำหนดของ EUDR (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2567) แต่ระบบเหล่านี้
ยังไม่สมบูรณ์และขาดกรอบกฎหมายที่รองรับการรับรองแหล่งที่มาอย่างชัดเจน ส่งผลให้เกษตรกร
โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ม่มีเอกสารสิทธิ์ ยังคงเผชิญปัญหาในการเข้าถึงตลาดส่งออกสหภาพยุโรป (ไทยโพสต์,
2567; ฐานเศรษฐกิจ, 2568)

จากปัญหาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความสลับซับซ้อนเชิงโครงสร้าง ปัญหาการบังคับใช้
กฎหมายระหว่างประเทศ และกฎหมายในประเทศ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศไทยต้องศึกษาและ
วิเคราะห์ปัญหาการส่งออกยางพาราภายใต้ข้อจำกัดของกฎหมาย EUDR อย่างเป็นระบบ เพื่อหา
แนวทางในการปรับปรุงกฎหมาย พัฒนาระบบตรวจสอบย้อนกลับที่มีประสิทธิภาพ และรักษาศักยภาพ
ในการส่งออกยางพาราของประเทศให้ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาปัญหาการส่งออกยางพาราไปยังสหภาพยุโรปของสวนยางในพื้นที่ป่า และ
กฎหมายป่าไม้ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้อง
- 2) เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิดการปลอดการทำลายป่าไม้ของสหภาพยุโรปและกฎหมายของ
สหภาพยุโรปว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า (EUDR) และผลกระทบของกฎหมายของ
สหภาพยุโรปว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า (EUDR) ต่อกฎหมายป่าไม้ของต่างประเทศ
- 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการส่งออกยางพาราไปยังสหภาพยุโรปของสวนยางใน
พื้นที่ป่าของประเทศไทย

วิธีดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาในรูปแบบการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการรวบรวมข้อมูลจากการทบทวนเอกสารทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ จากแหล่งข้อมูล คือ หนังสือบทความ คำอธิบาย วารสาร วิทยานิพนธ์ ตำบทยุทธศาสตร์ระเบียบปฏิบัติและสารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้จากห้องสมุดของสถาบันต่าง ๆ วิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ได้ข้อสรุป ตามประเด็นที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในรูปแบบรายงานเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) มาอธิบายเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

จากการศึกษาปัญหาการส่งออกยางพาราไปยังสหภาพยุโรปของสวนยางในพื้นที่ป่า ร่วมกับการวิเคราะห์กฎหมายป่าไม้ของประเทศไทย หลักการปลอดการตัดไม้ทำลายป่าของสหภาพยุโรป และกฎหมายของสหภาพยุโรปว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า (EUDR) รวมทั้งการเปรียบเทียบกับกฎหมายป่าไม้ของต่างประเทศ สามารถสรุปผลการศึกษได้ ดังนี้

1. ปัญหาการส่งออกยางพาราไปยังสหภาพยุโรปของสวนยางในพื้นที่ป่า และกฎหมายป่าไม้ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้อง พบว่า

1) ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับนิยาม “ป่า” ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484

พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 กำหนดคำนิยาม “ป่า” ไว้อย่างกว้าง โดยยึดฐานะทางกฎหมายของที่ดินเป็นหลัก มากกว่าลักษณะทางชีวภาพหรือสภาพภูมิทัศน์ของพื้นที่ กล่าวคือ ที่ดินใดก็ตามที่ยังไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน หรือยังไม่ได้รับการเพิกถอนสถานะ “ป่า” ตามกฎหมาย แม้จะถูกใช้ประโยชน์ในทางเกษตรกรรมและไม่มีลักษณะเป็นป่าธรรมชาติในทางข้อเท็จจริง ก็ยังถือว่าเป็น “ป่า” อยู่

ภายใต้กรอบนิยามดังกล่าว พื้นที่สวนยางจำนวนมากที่เกษตรกรเข้าทำประโยชน์เพื่อการเกษตรก่อนหรือระหว่างการประกาศเขตป่า หรือแม้อยู่ระหว่างการขอเอกสารสิทธิตามกฎหมายที่ดิน หากยังไม่ได้รับโฉนดที่ดิน น.ส.3 หรือเอกสารสิทธิอื่น ก็ถือว่าเป็นพื้นที่ “ป่า” ตามกฎหมายป่าไม้ไทย ทั้งที่ในทางสภาพพื้นที่มิได้เป็นป่าธรรมชาติอีกต่อไปแล้ว แนวทางดังกล่าวแตกต่างจากหลักการของกฎหมาย EUDR และนิยามขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ซึ่งยึด “สภาพจริงของพื้นที่และลักษณะทางชีวภาพ” เป็นหลักมากกว่าสถานะทางกฎหมายของที่ดิน กล่าวคือ

กฎหมาย EUDR กำหนดนิยาม “ป่า” ใน Article 2(4) ว่าเป็น “พื้นที่มากกว่า 0.5 เฮกตาร์ มีต้นไม้สูงเกิน 5 เมตร และมีเรือนยอดปกคลุมมากกว่าร้อยละ 10 หรือมีศักยภาพจะเติบโตถึงเกณฑ์ดังกล่าว โดยไม่รวมพื้นที่ที่ใช้ส่วนใหญ่เพื่อเกษตรกรรมหรือชุมชนเมือง” นิยามดังกล่าว สอดคล้องกับแนวทางขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ที่ใช้เกณฑ์ด้านชีวภาพ ความหนาแน่นของต้นไม้ ขนาดพื้นที่ และประเภทการใช้ที่ดิน (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2024) เพื่อให้การสำรวจและจัดทำสถิติทรัพยากรป่าไม้มีมาตรฐานเดียวกันในระดับสากล และสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนนโยบายด้านการอนุรักษ์และการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน

หลักเกณฑ์การส่งออกไม้ยางและผลิตภัณฑ์ยางพาราไปยังสหภาพยุโรปภายใต้กฎหมาย EUDR มีสาระสำคัญ ดังนี้ (Union, European Parliament & Council of the European, 2023)

1.1 สินค้าต้อง “ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า” (deforestation-free) กล่าวคือ ห้ามมีการแปลงสภาพพื้นที่ป่าธรรมชาติเป็นพื้นที่เกษตรกรรมหรือการใช้ประโยชน์อื่น ภายหลังจากวันที่ 31 ธันวาคม 2563

1.2 การได้มาซึ่งสินค้าและผลิตภัณฑ์ต้องเป็นไปตามกฎหมายของประเทศผู้ผลิต เช่น กฎหมายที่ดิน กฎหมายป่าไม้ กฎหมายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยกฎหมาย EUDR ครอบคลุมทั้งไม้ยาง ผลผลิตจากยางพารา และผลิตภัณฑ์ตลอดห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่การเพาะปลูก เก็บเกี่ยว แปรรูป จนถึงการจัดจำหน่าย

แม้นิยาม “ป่า” ตามกฎหมาย EUDR จะครอบคลุมพื้นที่กว้าง แต่ก็มีข้อยกเว้นที่สำคัญ คือ “พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เพื่อเกษตรกรรมหรือเป็นพื้นที่ชุมชนเมือง” ซึ่งไม่ถือเป็นป่า แม้สภาพทางกายภาพบางประการอาจคล้ายคลึงพื้นที่ป่าธรรมชาติก็ตาม

เมื่อเปรียบเทียบจะเห็นได้ว่า ปัญหาหลักของประเทศไทยอยู่ที่การใช้นิยาม “ป่า” แบบกฎหมายป่าไม้ พ.ศ. 2484 ซึ่งยึดสถานะที่ดินเป็นหลัก โดยไม่สะท้อนสภาพพื้นที่จริง และแตกต่างจากมาตรฐานของกฎหมาย EUDR และ FAO จึงทำให้สวนยางจำนวนมากในเขต “ป่า” ตามกฎหมายไทย ถูกมองว่าเป็นผลผลิตจากการตัดไม้ทำลายป่าในมุมมองของกฎหมายยุโรป

2. หลักการ แนวคิดการปลดการทำลายป่าไม้ของสหภาพยุโรปและกฎหมาย EUDR และผลกระทบของกฎหมาย EUDR ต่อกฎหมายป่าไม้ของต่างประเทศ พบว่า

2.1 การเปรียบเทียบกฎหมายป่าไม้ของต่างประเทศกับกฎหมาย EUDR

ผลการศึกษากฎหมายป่าไม้ของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสวีเดน ประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศแคนาดา และประเทศอินโดนีเซีย พบว่า การประกาศใช้กฎหมาย EUDR ส่งผลให้หลายประเทศต้องเร่งปรับปรุงกฎหมายและพัฒนาระบบตรวจสอบย้อนกลับให้สอดคล้องกับหลักการปลดการตัดไม้ทำลายป่า โดยสามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มหลัก คือ

2.1.1 ประเทศที่กฎหมายยังไม่สอดคล้องกับกฎหมาย EUDR ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศแคนาดา

ประเทศอินโดนีเซียมีกฎหมายกำหนดนิยาม “ป่า” อย่างชัดเจนในเชิงนิเวศวิทยา คือ Forestry Act No. 41 of 1999. โดยให้นิยาม “ป่า” ว่าเป็น “หน่วยของระบบนิเวศบนผืนดินที่มีทรัพยากรชีวภาพ โดยเฉพาะต้นไม้ เป็นองค์ประกอบหลัก” และยังแยกนิยาม “พื้นที่ป่าไม้” เพื่อใช้กำหนดเขตป่าโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะมีมิติทางชีวภาพ แต่ระบบการกำหนดเขตพื้นที่ป่าและการใช้ประโยชน์ยังเผชิญข้อวิจารณ์ว่ามีความเสี่ยงต่อการถูกมองว่าเป็นการตัดไม้ทำลายป่าตามเกณฑ์ของกฎหมาย EUDR โดยเฉพาะกรณีการขยายพื้นที่เกษตรในเขตป่า

ส่วนประเทศแคนาดาไม่มีนิยาม “ป่า” ที่ชัดเจนในกฎหมายระดับชาติ แต่ให้อำนาจรัฐมนตรีที่กำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนดนโยบายและมาตรการด้านการใช้ประโยชน์และคุ้มครองป่าไม้ ทำให้การจำแนกประเภทป่าและการจัดทำฐานข้อมูลไม่เป็นระบบนิยามเดียวกันทั่วประเทศ (Parliament of Canada, 2026) นอกจากนี้ ระบบตรวจสอบย้อนกลับของแคนาดา ยังไม่สามารถระบุพิกัดและข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์ของแหล่งที่มาของไม้ได้อย่างต่อเนื่องและตามเวลาจริง (Real time) ตามที่กฎหมาย EUDR ต้องการ แม้การจัดการป่าไม้ในภาพรวมจะมีมาตรฐานสูงก็ตาม

2.2.2 ประเทศที่มีกฎหมายหรือการปฏิบัติสอดคล้องกับกฎหมาย EUDR ได้แก่ ประเทศสวีเดน ประเทศญี่ปุ่น และสาธารณรัฐประชาชนจีน

ประเทศสวีเดนมีกฎหมายป่าไม้ที่เน้นให้ “ป่าไม้เป็นทรัพยากรของชาติ” ต้องถูกจัดการให้เกิดผลผลิตที่มีคุณค่า ควบคู่กับการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ และคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ คือ The Swedish Forestry Act โดยการนิยามพื้นที่ป่าของสวีเดนใช้เกณฑ์ด้านความสูงของต้นไม้ ความหนาแน่นของเรือนยอด ศักยภาพการให้ผลผลิตเนื้อไม้ต่อเฮกตาร์ต่อปีซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ

FAO และหลักคิดของกฎหมาย EUDR ในแง่การใช้เกณฑ์ทางชีวภาพและการใช้ที่ดินเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม อดี ปัญหาหลักของสวีเดนไม่ได้อยู่ที่นิยามหรือโครงสร้างกฎหมายป่าไม้ แต่อยู่ที่การพัฒนาเทคโนโลยี ตรวจสอบย้อนกลับให้สามารถระบุพิกัดเชิงภูมิศาสตร์ของแหล่งที่มาของไม้และผลิตภัณฑ์ได้อย่างต่อเนื่องและ Real time จึงมีการลงทุนด้านเทคโนโลยีเพิ่มเติมเพื่อรองรับข้อกำหนดของกฎหมาย EUDR

ประเทศญี่ปุ่นแม้กฎหมายป่าไม้ของญี่ปุ่นจะไม่ได้กำหนดนิยาม “ป่า” อย่างละเอียดเช่น FAO หรือกฎหมาย EUDR แต่ใช้วิธีการกำหนดเขตพื้นที่ป่าโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยการจัดการ ป่าไม้และทรัพยากรที่ดิน Forest and Forestry Basic Act, 1964 (Act No. 161) ประกอบกับการ ออกกฎหมายเฉพาะด้านการค้าผลิตภัณฑ์ไม้ที่กำหนดให้ผู้ประกอบการเอกชนต้องจัดทำระบบ ตรวจสอบย้อนกลับและแสดงหลักฐานแหล่งที่มาอย่างโปร่งใส คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งเสริม การจัดจำหน่ายและการใช้ไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ที่ได้จากการทำไม้โดยชอบด้วยกฎหมาย พ.ศ. 2559 (Clean Wood Act) แนวทางของญี่ปุ่นจึงสอดคล้องกับ กฎหมาย EUDR ในทางปฏิบัติ โดยให้ “ผู้ประกอบการ” เป็นผู้รับภาระหลักในการพิสูจน์แหล่งที่มาของสินค้า ขณะที่รัฐทำหน้าที่กำกับ ดูแล และรับรองมาตรฐาน

ส่วนสาธารณรัฐประชาชนจีน เดิมที่ไม่มีกฎหมายที่กำหนดนิยาม “ป่าไม้” อย่างเป็นระบบ แต่จากการแก้ไขกฎหมายป่าไม้เมื่อปี พ.ศ. 2562 คือ Forest Law of the People's Republic of China ได้เพิ่มคำนิยาม “ป่าไม้” ในเชิงลักษณะกายภาพและการใช้ประโยชน์ เช่น ป่าป้องกัน ป่าเศรษฐกิจ ป่าใช้ไม้ ป่าพลังงาน ฯลฯ ทำให้การคุ้มครองและจัดการพื้นที่ป่ามีความชัดเจนยิ่งขึ้น และเข้าใกล้มาตรฐานสากล อย่างไรก็ตาม กฎหมายจีนยังมีลักษณะเฉพาะบางประการที่แตกต่าง จากกฎหมาย EUDR เช่น ไม่เปิดเผยหรือตรวจสอบระบบพิกัดภูมิศาสตร์ในระดับที่อาจกระทบต่อความ มั่นคง อนุญาตให้ใช้พื้นที่ป่าไม้เพื่อการพาณิชย์ภายใต้ระบบอนุญาตตัดไม้ในบางกรณีซึ่งอาจทำให้สินค้า ไม้และผลิตภัณฑ์จากจีนบางประเภทเสี่ยงต่อการถูกตีความว่าไม่เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมาย EUDR ในบางส่วน

จากการศึกษาเปรียบเทียบโดยรวม พบว่า ประเทศที่มีแนวโน้มสอดคล้องกับกฎหมาย EUDR มักปรับกฎหมายให้ใช้นิยาม “ป่า” ตามแนว FAO หรือใกล้เคียง พัฒนาระบบตรวจสอบย้อนกลับ โดยมอบหมายให้ “ผู้ประกอบการเอกชน” เป็นผู้รับผิดชอบหลัก ภายใต้กรอบที่รัฐกำกับดูแล

3. แนวทางแก้ไขปัญหาการส่งออกยางพาราไปยังสหภาพยุโรปของสวนยางในพื้นที่ป่าของประเทศไทย

3.1 ปัญหาเกี่ยวกับการพิสูจน์แหล่งที่มาของยางพาราที่ปลูกในเขตพื้นที่ป่า

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งส่งผลกระทบต่อการส่งออกยางพาราจากสวนยางในพื้นที่ป่าของไทย คือ การพิสูจน์แหล่งที่มาของผลผลิตยางพาราตามข้อกำหนดของกฎหมาย EUDR ซึ่งเกิดจากข้อจำกัดในการออกเอกสารสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินและกฎหมายป่าไม้ โดยสรุปประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

3.1.1 ความขัดแย้งระหว่างนโยบายกับกฎหมาย กล่าวคือ มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2546 มีเจตนาส่งเสริมการขยายพื้นที่ปลูกยางพารา แต่ไม่มีการออกมาตรการทางกฎหมายมารองรับสิทธิในที่ดินให้กับเกษตรกรที่เข้าไปทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนตามมติดังกล่าว ส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถขออนุญาตออกเอกสารสิทธิในที่ดินได้ แม้จะปลูกยางพารามาเป็นเวลานาน

3.1.2 ข้อจำกัดของการออกเอกสารสิทธิในเขตป่าสงวน การออกโฉนดหรือหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินในเขตป่าสงวน สามารถทำได้เฉพาะกรณีที่พิสูจน์ได้ว่าการครอบครองและทำประโยชน์มาก่อนวันที่ประกาศเขตป่าสงวน และต้องมีหลักฐาน เช่น ส.ค.1 ตราจอง หรือใบเหี้ยบบำหากเป็นการเข้าครอบครองภายหลังจากการประกาศเขตป่าสงวน แม้จะใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรมโดยสุจริตก็ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิได้ตามกฎหมาย

3.1.3 กรณีพื้นที่นอกเขตป่าสงวน กล่าวคือหากพื้นที่สวนยางไม่ได้อยู่ในเขตป่าสงวน หรือยังไม่ได้ถูกประกาศเป็นป่าประเภทใด การออกเอกสารสิทธิยังสามารถดำเนินการได้ผ่านกระบวนการเดินสำรวจตามประมวลกฎหมายที่ดิน โดยเกษตรกรต้องพิสูจน์การครอบครองและการทำประโยชน์ตามเงื่อนไขและระยะเวลาที่รัฐมนตรีมหาดไทยและผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนดในแต่ละช่วงเวลา

3.1.4 ข้อจำกัดเพิ่มเติมจากกฎหมาย EUDR ถึงแม้เกษตรกรจะสามารถออกเอกสารสิทธิในที่ดินได้ถูกต้องตามกฎหมายไทย แต่หากที่ดินแปลงดังกล่าวเคยเป็น “พื้นที่ป่าธรรมชาติ” และถูกแปลงสภาพเพื่อการเกษตรภายหลังวันที่ 31 ธันวาคม 2563 ที่กฎหมาย EUDR กำหนดเป็นวันตัด (cut-off date) พื้นที่ดังกล่าวจะถูกมองว่าเป็นการตัดไม้ทำลายป่าตามนิยามของ EUDR ส่งผลให้ไม้ยางและผลิตภัณฑ์จากสวนยางในพื้นที่นั้นไม่สามารถเข้าสู่ตลาดสหภาพยุโรปได้ แม้จะมีเอกสารสิทธิถูกต้องตามกฎหมายไทยก็ตาม

ปัญหาการส่งออกยางพาราไปยังสหภาพยุโรปของไทย มิได้เกิดจากปัจจัยด้านการค้าเพียงอย่างเดียว แต่เชื่อมโยงโดยตรงกับนิยาม “ป่า” และโครงสร้างกฎหมายป่าไม้ไทยข้อจำกัดของกฎหมายที่ดินในการรับรองสิทธิของเกษตรกรและความไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ด้านการปลอดการตัดไม้ทำลายป่าของกฎหมาย EUDR ซึ่งทั้งหมดนี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขทั้งในเชิงกฎหมายและเชิงระบบควบคู่กัน

อภิปรายผล

1. ปัญหาการส่งออกยางพาราไปยังสหภาพยุโรปของสวนยางในพื้นที่ป่า และกฎหมายป่าไม้ ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้อง

1.1 ผลกระทบและข้อท้าทายของการแก้ไขนิยาม “ป่า” ตามหลักสากลต่อระบบกฎหมายไทย

หากประเทศไทยมีการแก้ไขนิยามคำว่า “ป่า” ให้เป็นไปตามหลักสากลเพื่อแก้ไขปัญหการส่งออกยางพาราที่ปลูกในพื้นที่ป่าไปยังสหภาพยุโรป จะมีผลกระทบและมีข้อท้าทาย ดังนี้

1.2 ผลกระทบของการยกเลิกหรือแก้ไขนิยาม “ป่า” ต่อระบบกฎหมายป่าไม้ไทย

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การยกเลิกหรือแก้ไขนิยาม “ป่า” ในพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 จะไม่ส่งผลกระทบต่อสถานะทางกฎหมายของพื้นที่ป่าที่มีการประกาศเขตชัดเจนแล้ว เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ หรือป่าอนุรักษ์ เนื่องจากพื้นที่เหล่านี้ได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายเฉพาะ อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าพิจารณาคือ “พื้นที่รอยต่อ” หรือพื้นที่ที่ยังไม่มีการประกาศเขต ซึ่งหากขาดนิยามที่เป็นเกณฑ์กลาง อาจนำไปสู่ความเสี่ยงด้านการบุกรุกและการบังคับใช้กฎหมายที่คลุมเครือ

เมื่อวิเคราะห์ถึงเจตนารมณ์ดั้งเดิมของ พ.ร.บ. ป่าไม้ 2484 จะพบว่า ถูกออกแบบมาเพื่อรักษาที่ดินของรัฐในยุคที่เทคโนโลยีการสำรวจยังไม่ครอบคลุม แต่ในบริบทปัจจุบันที่รัฐสามารถใช้เทคโนโลยีแผนที่แนบท้ายประกาศได้แม่นยำขึ้น ความจำเป็นของนิยามแบบเดิมที่ยึดสถานะที่ดินเป็นหลักจึงลดน้อยลง การปรับเปลี่ยนนิยามดังกล่าว จึงอาจส่งผลต่อมิติด้านสิทธิที่ดิน ช่วยลดข้อพิพาทระหว่างรัฐกับประชาชน และไม่ได้ทำลายระบบการออกเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน เนื่องจากยังมีกลไกการคุ้มครองที่สาธารณสมบัติอื่นรองรับอยู่แล้ว การปรับปรุงนิยามจึงเปรียบเสมือนการปลดล็อกปัญหาอุปสรรคทางข้อกฎหมาย เพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. หลักการ แนวคิดการปลดการทำลายป่าไม้ของสหภาพยุโรป และกฎหมาย EUDR และผลกระทบของกฎหมาย EUDR ต่อกฎหมายป่าไม้ของต่างประเทศ

2.1 ข้อท้าทายในการปรับกฎหมายป่าไม้ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและกฎหมายของสหภาพยุโรปว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า (EUDR)

การปรับปรุงนิยาม “ป่า” ของไทยให้สอดคล้องกับหลักสากล อาจสร้างโอกาสในทางบวกสำหรับการส่งออกยางพารา โดยเฉพาะในพื้นที่ซึ่งไม่มีสภาพเป็นป่าทางชีวภาพมาก่อนวันที่ 31 ธันวาคม 2563 การพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริงนี้จะช่วยยืนยันความถูกต้องของผลิตภัณฑ์ตามมาตรฐานของกฎหมาย EUDR ได้ง่ายขึ้น

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นข้อกังวลสำคัญในกรณีที่มีการบุกรุกหรือเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ป่าภายหลังวันกำหนดดังกล่าว (Cut-off date) ซึ่งถือเป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหวสูง แม้การกระทำนั้นจะดำเนินการภายใต้กรอบนโยบายรัฐ เช่น การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม แต่ในมุมมองของกฎหมาย EUDR หากมีการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าธรรมชาติไปเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ย่อมถือว่าขัดต่อหลักการปลดการทำลายป่า และส่งผลให้ผลิตภัณฑ์นั้นถูกกีดกันทางการค้าทันที

ดังนั้น ลำพังการแก้ไขกฎหมายภายในประเทศเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอ แต่จำเป็นต้องสร้างระบบตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) ที่มีความแม่นยำและบูรณาการข้อมูลจากทุกหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถรับรองแหล่งที่มาของยางพาราได้อย่างโปร่งใส ความท้าทายนี้ไม่ใช่เพียงเรื่องของเทคนิคทางกฎหมาย แต่เป็นการรักษาสมดุลระหว่างการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดินภายในประเทศ กับการรักษาสถานะทางการค้าในโลกที่มีมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม

3. แนวทางแก้ไขปัญหการส่งออกยางพาราไปยังสหภาพยุโรปของสวนยางในพื้นที่ป่าของประเทศไทย

3.1 ข้อจำกัดด้านเทคนิคและระบบตรวจสอบย้อนกลับเพื่อพิสูจน์แหล่งที่ปลูกยางพารา

แม้ว่าการยางแห่งประเทศไทยจะพัฒนาระบบเฝ้าติดตามยางพารา โดยใช้เทคโนโลยีดาวเทียมและสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อระบุพิกัดต้นยางรายต้น แต่ระบบดังกล่าวยังอยู่ในระยะเริ่มต้นและยังไม่ได้ถูกออกแบบให้รองรับภาระหน้าที่ในการยืนยันแหล่งที่มาอย่างเข้มงวด ตามมาตรฐานของกฎหมาย EUDR นอกจากนี้ ประกาศคณะกรรมการการยางแห่งประเทศไทยฯ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2564 ได้แก้ไขคุณสมบัติเกษตรกร โดยอนุญาตให้ผู้ที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของรัฐสามารถขึ้นทะเบียนเกษตรกรและขอออกโฉนดต้นยางพาราตามระเบียบปี พ.ศ. 2567 ได้ สถานการณ์นี้ก่อให้เกิดปัญหา

ความลักลั่นทางกฎหมาย กล่าวคือ ถึงแม้จะสามารถสำรวจและออกโฉนดต้นยางได้จริงในทางพฤตินัย แต่ผลผลิตจากพื้นที่ดังกล่าว ยังคงขัดต่อหลักเกณฑ์ของกฎหมาย EUDR ทำให้ไม่สามารถส่งออกไปยังสหภาพยุโรปได้

ในส่วนกฎหมายตรวจสอบย้อนกลับ แม้กฎหมายไทยจะเอื้อประโยชน์โดยให้สิทธิเกษตรกรขอโฉนดต้นยางได้ แต่ก็ไม่ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐวิสาหกิจที่ต้องระดมกำลังตรวจสอบสวนยางทั่วประเทศทั้งหมด ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น ที่กำหนดให้ผู้ประกอบการเอกชน มีหน้าที่พัฒนาระบบและตรวจสอบแหล่งที่มาแทน แนวทางนี้ช่วยป้องกันการผลักการะไปยังเกษตรกรโดยเกษตรกรมีหน้าที่เพียงจัดเตรียมเอกสารส่วนตัวเท่านั้น

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

กฎหมายป่าไม้ของประเทศไทย กำหนดคำนิยาม “ป่า” ไม่สอดคล้องกับลักษณะทางชีวภาพอันส่งผลให้พื้นที่ ซึ่งมีการใช้ประโยชน์ปลูกยางพาราเชิงเกษตรกรรม มีสถานเป็นป่าตามกฎหมาย เพราะเอกชนไม่มีสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ตามประมวลกฎหมายที่ดิน หรือกฎหมายว่าด้วยปฏิรูปเพื่อเกษตรกรรม และขาดมาตรการตรวจสอบย้อนกลับที่มีประสิทธิภาพ ทั้งในเชิงของเทคโนโลยีและข้อมูลกฎหมายที่สอดคล้องกับกฎหมายของสหภาพยุโรป ว่าด้วยสินค้าที่ปลอดจากการตัดไม้ทำลายป่า (EUDR) จึงส่งผลกระทบในด้านการส่งออกไม้ยางและผลิตภัณฑ์ยางพารา โดยสินค้าเหล่านั้นต้องสามารถตรวจสอบได้ว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดไม้ทำลายป่า

จากผลการศึกษาดังกล่าว ผู้ศึกษาเห็นว่าแม้จะมีการแก้ไขคำนิยาม “ป่า” ก็ไม่อาจแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการส่งออกยางพาราไปยังสหภาพยุโรปได้อย่างสิ้นเชิง แต่จะเกิดผลดีกับเกษตรกรชาวสวนยางที่ได้ปลูกสวนยางก่อนวันที่ 31 ธันวาคม 2563 ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 แนวทางด้านกฎหมายเพื่อแก้ไขคำนิยาม “ป่า”

- 1) ปรับคำนิยาม “ป่า” ให้สอดคล้องมาตรฐานสากลและกฎหมาย EUDR เพื่อเปิดทางให้เกษตรกรที่ทำประโยชน์ก่อน 31 ธ.ค. 2563 ส่งออกได้ โดยไม่กระทบการจัดการป่าไม้
- 2) ปรับกฎหมายการใช้พื้นที่ป่าสงวนเพื่อเกษตร โดยกำหนดหลักเกณฑ์ชัดเจน พิจารณาเป็นรายกรณี ควบคุมการประเมินผลกระทบและแผนฟื้นฟูทรัพยากร

3) กำหนดพื้นที่ปฏิรูปที่ดินรองรับเกษตรกรรมในพื้นที่ป่าที่ครอบครองก่อนเกณฑ์ EUDR

2.2 แนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าอย่างยั่งยืน

1) เร่งนโยบายอนุญาตใช้พื้นที่ป่าเพื่อเกษตรแก่เกษตรกรที่ทำประโยชน์เดิม โดยเสนอ กรม. พิจารณา

2) สำรวจและจัดสรรพื้นที่ปลูกยางที่ถูกต้องตามกฎหมาย ควบคุมการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่า

2.3 แนวทางด้านการส่งออกและมาตรฐานการตรวจสอบแหล่งที่มาผลิตภัณฑ์

1) แก้ไขกฎหมายเพิ่มมาตรการเกี่ยวกับการตรวจสอบย้อนกลับตามแนวทางของประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้มีความสอดคล้องกับกฎหมาย EUDR โดยกำหนดให้ผู้ประกอบกิจการยางพาราดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อตรวจสอบย้อนกลับแหล่งที่มาของไม้ยางและผลิตภัณฑ์ยางพารา

2) ใช้ “โฉนดต้นยาง” เป็นเครื่องมือรับรองแหล่งที่มาของยางพารา โดยการย้างแห่งประเทศไทยออกหลักเกณฑ์รองรับ

จากข้อเสนอแนะตามข้อ 2.1 2.2 และ 2.3 ดังกล่าวข้างต้น

ประการแรก การแก้ไขปัญหาโดยให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าเพื่อเกษตรกรรมของเกษตรกรชาวสวนยางซึ่งครอบครองและทำประโยชน์ในพื้นที่ป่ามาตั้งแต่ต้นนโยบายขยายพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกยางพาราในพื้นที่ป่า เป็นการแก้ไขปัญหาระยะสั้น โดยสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว

ประการที่สอง เพื่อให้การย้างแห่งประเทศไทยสามารถนำโฉนดต้นยางไปใช้เพื่อรับรองเอกสารตามกฎหมาย EUDR ให้แก่เกษตรกรชาวสวนยางได้เป็นการแก้ไขปัญหาในระยะกลาง

ประการสุดท้าย การแก้ไขค่านิยาม “ป่า” ให้สอดคล้องกับหลักสากลและกฎหมาย EUDR รวมถึงกำหนดมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการตรวจสอบย้อนกลับตามแนวทางของประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้มีความสอดคล้องกับกฎหมาย EUDR เป็นการแก้ไขปัญหาในระยะยาวซึ่งใช้ระยะเวลาพอสมควร

อย่างไรก็ดี ผู้ศึกษาไม่เห็นว่าการแก้ไขปัญหาโดยเสนอข้อพิพาทต่อองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) อย่างประเทศอินโดนีเซียจะสามารถแก้ไขปัญหาของประเทศไทยได้ เพราะสินค้าทางการเกษตรของประเทศไทยมีสินค้าประเภทอื่นนอกเหนือจากยางพารา ลักษณะปัญหาจึงมีความแตกต่างกับประเทศอินโดนีเซียที่มุ่งเน้นกล่าวถึงการเลือกปฏิบัติในการกีดกันทางการค้า

เอกสารอ้างอิง

- กรมธนารักษ์. (2562). *แก้ปัญหาารุกป่าปลุกยาง*. สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2568 จาก <https://npvc.treasury.go.th/npvc/cms-webblog-detail/37>.
- การยางแห่งประเทศไทย. (2567). *แผนวิสาหกิจการยางแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2566-2570 (ฉบับทบทวน พ.ศ. 2567)*. สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2568 จาก [https://www.raot.co.th/download/plan/enterprise/enterprise_plan_\(65\)66-70.pdf](https://www.raot.co.th/download/plan/enterprise/enterprise_plan_(65)66-70.pdf).
- ฐานเศรษฐกิจ. (2568). *ยางพาราไทยพร้อมมาก รับกฎ EUDR กยท. เร่งขึ้นทะเบียน 20 ล้านไร่ ต้นส่งออก*. สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2568 จาก <https://shorturl.asia/6YDnW>.
- ไทยโพสต์. (2567). *กยท. ตั้งเป้ากำหนดราคายางโลก เร่งตรวจสอบย้อนกลับ 3.5 ล้านตัน ใช้ EUDR เป็นเครื่องมือสร้างเสถียรภาพ/ขยายตลาด*. สืบค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2568 จาก <https://www.thaipost.net/public-relations-news/539297/>.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2566). *อุตสาหกรรมยางพาราไทย: เร่งพัฒนา คว่ำโอกาส บนความสามารถในการแข่งขันที่ลดลง*. สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2568 จาก <https://shorturl.asia/u9eir>.
- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (2567). *ไทยต้องพร้อมรับ EUDR เมื่ออียูเตรียมแบนสินค้าเข้าช่วยทำลายป่า*. สืบค้นเมื่อ 18 มีนาคม 2568 จาก <https://tpso.go.th/news/2403-0000000002?>.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2024). *Terms and definitions: FRA 2025*. (Forest Resources Assessment Working Paper No. 194).
- Parliament of Canada. (2026). *Forestry Act*. Retrieved January 27, 2026 , from Justice Laws Website: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/f-30/FullText.html>.
- Union, European Parliament & Council of the European. (2023). *Regulation (EU) 2023/1115 on deforestation-free products. Official Journal of the European Union*. Retrieved from <https://shorturl.asia/h6fa8>.

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชน
ในสังคมออนไลน์*
LEGAL PROBLEMS REGARDING PUBLIC EXPRESSION OF OPINIONS
ON SOCIAL MEDIA

*วัชรินทร์ เจริญหล่อ¹, วรวุฒิ เหล่าบ้านค้อ²

Watcharin Rianlor¹, Worawut Laobankho²

มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ประเทศไทย^{1,2}

Pathumthani University, Thailand^{1,2}

*Corresponding Author, E-mail: watcharin.r@ptu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์ 2) ศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์ 3) ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมาย 4) เสนอแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2560 ตลอดจนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิชาการทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาอย่างเป็นระบบ

ผลการศึกษาพบว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ภายใต้หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การใช้สิทธิดังกล่าวต้องไม่กระทบต่อสิทธิของผู้อื่นหรือความสงบเรียบร้อยของสังคม กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บทบัญญัติว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ความผิดฐานหมิ่นประมาท และการนำเข้าข้อมูลอันเป็นเท็จสู่ระบบคอมพิวเตอร์ ปัญหาสำคัญที่พบคือ ความไม่ชัดเจนของขอบเขตทางกฎหมายการแสดงความคิดเห็นลักษณะใดถือเป็นการละเมิดสิทธิหรือเป็นความผิด ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนในการบังคับใช้กฎหมาย และอาจกระทบต่อการใช้เสรีภาพของประชาชนโดยไม่จำเป็น ดังนั้น จึงเห็นควรกำหนดแนวทางหรือหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการตีความและบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นในสังคมออนไลน์ เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการคุ้มครองเสรีภาพของประชาชนกับการคุ้มครองสิทธิของบุคคลอื่น อันจะทำให้การใช้สิทธิเป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม.

*Received: 28 February 2026; Revised: 12 April 2026; Accepted: 19 April 2026.

คำสำคัญ: การแสดงความคิดเห็น, สังคมออนไลน์, เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

Abstract

This research article aims to: 1. examine legal concepts, principles, and theories related to public expression in online society; 2. study laws governing public expression in online platforms; 3. investigate and analyze legal issues; and 4. propose appropriate solutions suited to the Thai context. This study adopts a qualitative research approach by examining the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017), the Criminal Code, the Civil and Commercial Code, and the Computer Crime Act B.E. 2550 (2007), as amended in B.E. 2560 (2017), as well as relevant concepts, theories, and academic works from both domestic and international sources. The data were systematically analyzed using content analysis.

The findings indicate that freedom of expression is a fundamental right guaranteed by the Constitution under the principle of protecting the rights and liberties of the people. However, the exercise of such a right must not infringe upon the rights of others or disrupt public order. Relevant laws include provisions on freedom of expression, defamation offenses, and the importation of false data into computer systems. A key issue identified is the lack of clarity regarding the legal boundaries of expression specifically, what constitutes a violation of rights or a criminal offense. This ambiguity leads to uncertainty in law enforcement and may unnecessarily affect the exercise of public freedoms. Therefore, it is recommended that clear guidelines or criteria be established for the interpretation and enforcement of laws concerning online expression. This would help achieve a balance between protecting individuals' freedom of expression and safeguarding the rights of others, thereby ensuring that the exercise of such rights is appropriate and consistent with the rule of law.

Keywords: Expressing opinions, online society, Freedom of expression

บทนำ

โซเชียลมีเดีย (Social Media) หรือสื่อสังคมออนไลน์ เป็นสื่อใหม่ที่ทำให้ สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงจากเดิม ที่ข้อมูลข่าวสารมักถูกเผยแพร่ผ่านองค์กร ที่ประกอบกิจการสื่อสารมวลชน (Mass Media) แต่ปัจจุบันองค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าภาครัฐหรือเอกชน ไปจนถึงบุคคลทั้งที่มีชื่อเสียงและคนทั่วไป

สามารถสื่อสารกันเองได้โดยตรง โซเชียลมีเดียถูกนำไปใช้งานอย่างหลากหลาย ทั้งการสื่อสาร การซื้อขายสินค้าและบริการ ไปจนถึงการเรียนการสอนทางออนไลน์ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2564) สื่อสังคมออนไลน์ หรือ Social Media จึงเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น Social Media หมายถึง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นสื่อกลางที่ให้คุณค่าไปมีส่วนร่วมสร้างและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ ผ่านอินเทอร์เน็ตได้ (อิทธิมัย สุวรรณชาติ, 2569) สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นสื่อออนไลน์ที่มีการเข้าถึงง่าย โดยมีผู้ให้บริการที่หลากหลาย เช่น ทวิตเตอร์ (twitter), เฟสบุ๊ก (facebook) หรืออินสตาแกรม (Instagram), ตี๊กต็อก (tiktok) เป็นต้น โดยในปัจจุบันเราปฏิเสธไม่ได้เลยว่าโซเชียลเป็นสิ่งที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงโลกและวิถีชีวิตไลฟ์สไตล์ และค่านิยมในสังคมให้แตกต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง ด้วยความเข้าถึงง่ายแค่ปลายนิ้ว ให้ความบันเทิง และเพลิดเพลิน ทำให้เด็กผู้ใหญ่ ไปจนถึงผู้สูงอายุล้วนแล้วแต่เข้าถึงโซเชียลได้ แต่ภายใต้ข้อดีกลับมีข้อควรระวังหลากหลายด้านที่เราต้องรู้เท่าทัน เพราะสามารถส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมด้านลบของเราได้แบบไม่รู้ตัว

นอกจากนี้ โดยแสดงความคิดเห็นหรือการวิพากษ์วิจารณ์นั้น จะต้องไม่ไปกระทบต่อสิทธิหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อตัวบุคคล ซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์ต้องเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ในส่วนของการทำงาน หรือการกระทำของตัวบุคคลนั้น โดยไม่ได้เป็นการกล่าวให้ร้ายจนเกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือเกียรติยศ การวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ ดีเพื่อก่อ ไม่ใช่ทำลาย เพราะสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ที่ง่ายต่อการแสดงความเห็น เราจึงได้เห็น นักวิจารณ์ หรือนักรีวิว อยู่มากมาย แต่หลาย ๆ ครั้งคำวิจารณ์หรือการรื้อฟื้นนั้น ไม่เป็นผลดีกับใครเลย เรียกว่าเป็นการดีเพื่อทำลายมากกว่าดีเพื่อก่อ โดยใช้ถ้อยคำที่รุนแรง หยาดคาย ใส่สีเกินความจริง โจมตีที่บุคคลมากกว่าผลงาน หรือเน้นระบายอารมณ์มากกว่าจะใช้เหตุผลคุยกัน แบบนี้มีแต่จะสร้างบรรยากาศที่เป็นลบ และอาจจบที่เข้าข่ายหมิ่นประมาท กลายเป็นผลเสียกับทุกฝ่าย ตัวอย่างกรณีที่มีลูกค้าไปรีวิวร้านอาหารด้วยข้อความหยาดคายและไม่เป็นความจริงเพียงเพราะไม่สบอารมณ์บางอย่าง สุดท้ายกลายเป็นคดีความ โดนเจ้าของร้านฟ้องกลับต้องไปจบที่ชั้นศาล

จากบริบทดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่ที่ เปิดโอกาสให้ประชาชนใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ความรวดเร็วและการเข้าถึงที่ไร้พรมแดนนี้เอง กลับก่อให้เกิดปัญหาทางกฎหมายตามมาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกรณีการแสดงความคิดเห็นที่ก้าวล่วงสิทธิของผู้อื่น การเผยแพร่ข้อมูลอันเป็นเท็จ การใส่ความ หรือการวิพากษ์วิจารณ์ที่รุนแรงเกินสมควร ซึ่งอาจเข้าข่ายความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา หรือความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม นอกจากนี้ ยังปรากฏปัญหาในทางปฏิบัติว่าการตีความบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็นในสังคมออนไลน์ยังมีความคลุมเครือ ขอบเขตของการใช้เสรีภาพและการจำกัดเสรีภาพยังไม่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนทั้งต่อผู้ใช้สื่อและต่อเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย บางกรณีอาจมีการดำเนินคดีที่กระทบต่อเสรีภาพเกินสมควร ขณะที่บาง

กรณีกลับไม่สามารถคุ้มครองผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด หลักการ และมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ

แนวคิด หลักการ และทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์ คือ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งประชาชนทุกคนภายในรัฐมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้ แต่การแสดงความคิดเห็นนั้นจะต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย โดยกฎหมายที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ดังนั้น เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนกับการคุ้มครองสิทธิและชื่อเสียงของบุคคลอื่น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ศึกษากฎหมายที่ใช้บังคับ วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นในบริบทสังคมออนไลน์ และเสนอแนะแนวทางการแก้ไขที่เหมาะสมกับประเทศไทย อันจะนำไปสู่การกำหนดกรอบการใช้เสรีภาพที่ชัดเจน เป็นธรรม และสอดคล้องกับหลักนิติธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์
- 2) เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์
- 3) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์
- 4) เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขที่เหมาะสมกับประเทศไทยในการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการค้นคว้ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 รวมไปถึงข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแนวคิด ทฤษฎี ข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ บทความในวารสาร ตำราต่าง ๆ ทั้งของต่างประเทศ และของประเทศไทย ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์

ผลการวิจัย

การศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. แนวคิด หลักการ และทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการพูด หรือเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับสิทธิในชีวิตร่างกาย เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมีติดตัวมาตั้งแต่เกิดของมนุษย์ จึงได้มีการรับรองแนวความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองเสรีภาพในการพูดไว้ทั้งในระดับความตกลงระหว่างประเทศ และรัฐธรรมนูญของแต่ละรัฐ การที่จะเข้าใจสิทธิในการแสดงความคิดเห็นได้จะต้องทำความเข้าใจกับความสำคัญ และข้อจำกัดของสิทธิเสรีภาพดังกล่าว

ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การที่รัฐรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่ปัจเจกชน เพื่อให้ปัจเจกบุคคลสามารถยกสิทธิเสรีภาพดังกล่าวขึ้นกล่าวอ้าง เพื่อป้องกันการก้าวล่วงสิทธิของปัจเจกบุคคลจากการใช้อำนาจอธิปไตย หรือเรียกร้องต่อรัฐให้กระทำการอย่างใดหนึ่ง ตลอดจนถึงเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงเจตจำนงทางการเมืองได้ สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไม่ใช่มีเพียงแค่ประโยชน์ของปัจเจกชน แต่ยังประกอบไปด้วยมิติทางสังคมอีกด้วย ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นแบ่งได้ ดังนี้ (ชนน ศิลปธรรม, 2560)

1) เป็นการนำไปสู่การค้นพบหาความจริง หลักการของสิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยนั้นอยู่บนพื้นฐานของการเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถพูดหรือแสดงออกในสิ่งที่ตนเองคิด และนำไปสู่การค้นพบความจริงที่บุคคลนั้นสงสัย การปิดกั้นการพูดหรือการแสดงออกของบุคคลดังกล่าวอย่างไม่เหมาะสม ทำให้บุคคลซึ่งต้องการทราบความจริงนั้น ไม่สามารถปลดปล่อยความไม่พอใจ และอาจคิดไปว่าสิ่งที่ตนสงสัยเป็นความจริง ทั้งที่อาจไม่เป็นเช่นนั้น และอาจนำไปสู่การปลดปล่อยความไม่พอใจในรูปแบบอื่นซึ่งอาจเป็นอันตรายยิ่ง กว่าก็เป็นไปได้

2) เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคคลให้สมบูรณ์ เสรีภาพในการแสดงออกสามารถมองในมุมของการพัฒนาตัวตนของมนุษย์ โดยความเชื่อ ทศนคติทางการเมือง หรือมุมมองทางความคิดต่าง ๆ เป็นสิ่งสะท้อนความเป็นตัวตนของบุคคล มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการพัฒนาตัวเองและเติมเต็มคุณค่าในตัวเอง ดังนั้น สิทธิในการแสดงออกจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้บุคคลสามารถแสดงตัวตน นอกจากนี้ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางอ้อม ต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยอีกทางหนึ่งด้วย เนื่องจากจะทำให้มนุษย์พัฒนาตนเองได้ และมนุษย์ซึ่งมีสติปัญญาเพิ่มพูนขึ้น จะทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ในที่สุด

3) เป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ยืนยันหลักการดำเนินการตามเสียงส่วนใหญ่ โดยรับฟังคุ้มครองเสียงส่วนน้อย

เสียงส่วนน้อยนั้น ต้องได้รับโอกาสให้สามารถพูดในสิ่งที่ตนคิด และขณะเดียวกัน ระบอบประชาธิปไตย เป็นสังคมที่ยอมรับความหลากหลายทางความคิด ดังนั้น ความคิดเห็นใด ๆ ที่ไม่ตรงกัน แม้จะเป็นเพียง เสียงส่วนน้อย ก็ควรได้รับโอกาสในการแสดงออก เพื่อวิพากษ์วิจารณ์และหาข้อสรุปเพื่อให้สังคมได้รับ ฟัง หากไม่มีการถกเถียงกันวิพากษ์วิจารณ์กัน และไม่มีการแสดงออกทางความคิดอย่างเสรีแล้ว สังคม ย่อมไม่อาจคงอยู่ได้

4) เป็นการตรวจสอบรัฐบาล เป็นเหตุผลที่สำคัญอย่างหนึ่งของการใช้สิทธิเสรีภาพในการ แสดงออกในสังคมระบอบประชาธิปไตย คือ ปังเจกชนจะมีสิทธิตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหาร หรือรัฐบาล อาจกล่าวได้ว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่จะวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล โดยเฉพาะ อย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลได้กระทำอย่างหนึ่งอย่างใดที่เป็นการปิดกั้น หรือกระทำการอันเป็นการกระทบสิทธิ และเสรีภาพของพลเมือง หรือสิทธิมนุษยชน

2. กฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์

กฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดง ความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัด เสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเฉพาะเพื่อ รักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือ ศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน ทั้งนี้ เสรีภาพทางวิชาการย่อมได้รับความ คุ้มครอง แต่การใช้เสรีภาพนั้นต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยหรือศีลธรรมอันดีของ ประชาชน และต้องเคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น (ราชกิจจานุเบกษา, 2560)

2. ประมวลกฎหมายอาญา ได้กำหนดความผิดฐานหมิ่นประมาทไว้ว่า ผู้ใดใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม โดยประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ผู้นั้นกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ (ราชกิจจานุเบกษา, 2499) จะเห็นได้ว่า การหมิ่นประมาทนั้นต้องมีการใส่ความผู้อื่น ซึ่งการใส่ความนั้นต้องเป็นการแสดงข้อเท็จจริงให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย โดยอาจกระทำด้วยการพูด การพิมพ์ การเขียน หรือวิธีการใดที่ทำให้บุคคลอื่นเข้าใจว่าบุคคลที่กล่าวถึงนั้นหมายถึงใคร และการใส่ความนั้น ต้องเป็นการยืนยันข้อเท็จจริงที่ทำให้ผู้ที่ถูกหมิ่นประมาทเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ทั้งนี้ กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าความผิดฐานหมิ่นประมาทต้องเป็นการพูดความเท็จเท่านั้น บางครั้งการพูด ความจริงที่ทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ก็เป็นความผิดได้เช่นกัน ในส่วน ของความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา ได้บัญญัติไว้ว่า ถ้าความผิดฐานหมิ่นประมาทได้กระทำ

โดยการโฆษณาด้วยเอกสาร ภาพวาด ภาพระบายสี ภาพยนตร์ ภาพหรือตัวอักษรที่ทำให้ปรากฏไม่ว่าด้วยวิธีใด ๆ แผ่นเสียง หรือสิ่งบันทึกเสียง บันทึกภาพ หรือบันทึกอักษร กระทำโดยการกระจายเสียง หรือการกระจายภาพ หรือโดยกระทำการป่าวประกาศด้วยวิธีอื่น ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี และปรับไม่เกินสองแสนบาท (ราชกิจจานุเบกษา, 2499) ซึ่งคำว่า โฆษณา หมายความว่า เผยแพร่ข้อความออกไปยังสาธารณชน ป่าวร้อง, ป่าวประกาศ ดังนั้น การหมิ่นประมาทโดยการโฆษณา จึงหมายความว่า การกระทำได้ ๆ ที่ทำให้ข้อเท็จจริงนั้นแพร่หลายไปยังบุคคลภายนอกหรือสาธารณชน ในลักษณะที่เป็นวงกว้าง (อริยพร โพธิ์ใส, 2565)

3. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการหมิ่นประมาทในทางแพ่งเอาไว้ คือ ผู้ใดกล่าวหรือโฆษณาแพร่หลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริง เป็นที่เสียหายแก่ชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของบุคคลอื่นก็ดี หรือเป็นที่เสียหายแก่ทางทำมาหาได้หรือทางเจริญของเขาโดยประการอื่นก็ดี ท่านว่าผู้นั้นจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เขาเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การนั้น แม้ทั้งเมื่อตนมิได้รู้ว่าข้อความนั้นไม่จริง แต่หากควรจะได้ รู้ได้ ทั้งนี้ ผู้ใดส่งข่าวสารอันตนมิได้รู้ว่าเป็นความไม่จริง หากว่าตนเองหรือผู้รับข่าวสารนั้นมีทางได้เสียโดยชอบในการนั้นด้วยแล้ว ท่านว่าเพียงที่ส่งข่าวสารเช่นนั้น หากทำให้ผู้นั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่ ซึ่งเป็นความผิดฐานละเมิด คือ ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น (ราชกิจจานุเบกษา, 2468)

4. พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 กำหนดให้ผู้ใดกระทำความผิดที่ระบุไว้ดังต่อไปนี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (ราชกิจจานุเบกษา, 2560)

1) โดยทุจริต หรือโดยหลอกลวง นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่บิดเบือนหรือปลอมไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ประชาชน อันมิใช่การกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา

2) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายต่อการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือโครงสร้างพื้นฐานอันเป็นประโยชน์สาธารณะของประเทศ หรือก่อให้เกิดความตื่นตระหนกแก่ประชาชน

3) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใด ๆ อันเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรหรือความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา

4) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใด ๆ ที่มีลักษณะอันลามกและข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้นประชาชนทั่วไปอาจเข้าถึงได้

5) เผยแพร่หรือส่งต่อซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยรู้อยู่แล้วว่าเป็นข้อมูลคอมพิวเตอร์ตาม (1) (2) (3) หรือ (4)

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง (1) มิได้กระทำต่อประชาชน แต่เป็นการกระทำต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผู้กระทำ ผู้เผยแพร่หรือส่งต่อซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ดังกล่าว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และให้เป็นความผิดอันยอมความได้

5. หลักเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องในทางการเมือง เรื่องประโยชน์สาธารณะ หรือเรื่องความเป็นไปทางสังคม เรื่องที่กระทบคนหมู่มาก เช่น สถานการณ์การระบาดของโรคไวรัส COVID-19 เป็นต้น อาจนับได้ว่าเป็นตัวชี้วัดความเป็นประชาธิปไตยภายในรัฐหนึ่ง ๆ ก็ว่าได้ กล่าวคือ ในประเทศที่ประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยไม่ถูกจำกัดจากฝ่ายรัฐในระดับสูง ย่อมหมายความว่าประเทศนั้นเป็นประเทศที่มีการปกครองที่มีระดับความเป็นประชาธิปไตยสูง ในทางตรงกันข้าม หากประเทศใดจำกัดสิทธิในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับสาธารณะของประชาชนอย่างเข้มงวด ประเทศนั้นย่อมไม่ใช่ประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยแท้ อย่างไรก็ตาม การใช้เสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นดังกล่าว โดยปราศจากการควบคุมหรือไม่มีขอบเขต ย่อมอาจทำให้เกิดความไม่สงบขึ้นภายในรัฐได้ หากเป็นเรื่องที่ไม่จริง หรือเป็นการกล่าวร้ายใส่ความ ดังนั้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงไม่ได้หมายความว่าประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างไม่มีข้อจำกัด เสรีภาพในการคิดและแสดงออก (Freedom of Thought and Expression) แต่ละคนหรือแม้แต่กลุ่มคนแต่ละคนมีอิสระในการคิด และแสดงออกซึ่งความคิดของตนได้อย่างเต็มที่ トラบใดที่การคิดและการแสดงออกดังกล่าวไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเสียหายหรือ (ชัยยันต์ เจริญโชคทวี, 2564)

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการพูด หรือเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับสิทธิในชีวิตร่างกาย เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมีติดตัวมาตั้งแต่เกิดของมนุษย์ จึงได้มีการรับรองแนวความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองเสรีภาพในการพูดไว้ทั้งในระดับความตกลงระหว่างประเทศ และรัฐธรรมนูญของแต่ละรัฐ การที่จะเข้าใจสิทธิในการแสดงความคิดเห็นได้จะต้องทำความเข้าใจกับความสำคัญ และข้อจำกัดของสิทธิเสรีภาพดังกล่าว ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การที่รัฐรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่ปัจเจกชน เพื่อให้ปัจเจกบุคคลสามารถถกเถียง เสรีภาพดังกล่าวขึ้นกล่าวอ้าง เพื่อป้องกันการก้าวล่วงสิทธิของปัจเจกบุคคลจากการใช้อำนาจอรัฐ หรือเรียกร้องต่อรัฐให้กระทำการอย่างใดหนึ่งตลอดจนถึงเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงเจตจำนงทางการเมืองได้ สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไม่ใช่มีเพียงแค่ประโยชน์ของปัจเจกชน แต่ยังประกอบไปด้วยมิติทางสังคมอีกด้วย เราอาจแบ่งความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้ ดังนี้ (ชนน ศิลปธรรม, 2560)

1) เป็นการนำไปสู่การค้นพบหาความจริง หลักการของสิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยนั้นอยู่บนพื้นฐานของการเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถพูดหรือแสดงออกในสิ่งที่ตนเองคิด และนำไปสู่การค้นหาคำความจริงที่บุคคลนั้นสงสัย การปิดกั้นการพูดหรือการแสดงออกของบุคคลดังกล่าวอย่างไม่เหมาะสม ทำให้บุคคลซึ่งต้องการทราบความจริงนั้น ไม่สามารถปลดปล่อยความไม่พอใจ และอาจคิดไปว่าสิ่งที่ตนสงสัยเป็นความจริง ทั้งที่อาจไม่เป็นเช่นนั้น และอาจนำไปสู่การปลดปล่อยความไม่พอใจในรูปแบบอื่น ซึ่งอาจเป็นอันตรายยิ่ง กว่าก็เป็นไปได้

2) เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคคลให้สมบูรณ์ เสรีภาพในการแสดงออกสามารถมองในมุมของการพัฒนาตัวตนของมนุษย์โดยความเชื่อ ทศคติทางการเมือง หรือมุมมองทางความคิดต่าง ๆ เป็นสิ่งสะท้อนความเป็นตัวตนของบุคคล มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการพัฒนาตัวเองและเติมเต็มคุณค่าในตัวเอง ดังนั้น สิทธิในการแสดงออกจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้บุคคลสามารถแสดงตัวตน นอกจากนี้ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางอ้อมต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยอีกทางหนึ่งด้วย เนื่องจากจะทำให้มนุษย์พัฒนาตนเองได้ และมนุษย์ซึ่งมีสติปัญญาเพิ่มพูนขึ้น จะทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ในที่สุด

3) เป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยยืนยันทันหลักการดำเนินการตามเสียงส่วนใหญ่ โดยรับฟังคุ้มครองเสียงส่วนน้อย เสียงส่วนน้อยนั้น ต้องได้รับโอกาสให้สามารถพูดในสิ่งที่ตนคิด และขณะเดียวกัน ระบอบประชาธิปไตยเป็นสังคมที่ยอมรับความหลากหลายทางความคิด ดังนั้น ความคิดเห็นใด ๆ ที่ไม่ตรงกัน แม้จะเป็นเพียงเสียงส่วนน้อย ก็ควรได้รับโอกาสในการแสดงออก เพื่อวิพากษ์วิจารณ์และหาข้อสรุปเพื่อให้สังคมได้รับฟัง หากไม่มีการถกเถียงกัน วิพากษ์วิจารณ์กัน และไม่มีการแสดงออกทางความคิดอย่างเสรีแล้ว สังคมย่อมไม่อาจคงอยู่ได้

4) เป็นการตรวจสอบรัฐบาล เป็นเหตุผลที่สำคัญอย่างหนึ่งของการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกในสังคมระบอบประชาธิปไตย คือ ปัจเจกชนจะมีสิทธิตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารหรือรัฐบาล อาจกล่าวได้ว่า เป็นหน้าที่ของพลเมืองที่จะวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลได้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ที่เป็นการปิดกั้นหรือกระทำการอันเป็นการกระทบสิทธิและเสรีภาพของพลเมือง หรือสิทธิมนุษยชน

3. วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์

จากการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์ในประเทศไทย พบว่า ปัจจุบันยังมีปัญหาทางกฎหมายหลายประการ เนื่องจากประชาชนที่แสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสังคมออนไลน์อาจถูกดำเนินคดีตามกฎหมายได้ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ ดังต่อไปนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับขอบเขตของการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จากการศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิด

เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 พบว่า บทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็นในสื่อสังคมออนไลน์ ยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอ ส่งผลให้เกิดปัญหาในการตีความและการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์

นอกจากนี้ ยังพบว่า บทบัญญัติบางประการอาจไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ มาตรา 26 และมาตรา 34 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการพูด การเขียน การพิมพ์ หรือการสื่อสารในรูปแบบอื่น ดังนั้น เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องกำหนดบทบัญญัติกฎหมายให้มีความชัดเจน และไม่ขัดต่อหลักสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

2) ปัญหาการดำเนินคดีหมิ่นประมาทผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือการนำกฎหมายอาญามาปรับใช้กับการกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทในสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากประมวลกฎหมายอาญาไม่ได้บัญญัติฐานความผิดเกี่ยวกับการหมิ่นประมาทผ่านสื่อสังคมออนไลน์ไว้ โดยเฉพาะ จึงก่อให้เกิดข้อถกเถียงในทางปฏิบัติว่า การกระทำลักษณะใดจึงจะถือเป็นความผิดฐานหมิ่นประมาท และผู้กระทำต้องมีเจตนาเพียงใดจึงจะต้องรับผิดชอบ

ทั้งนี้ การหมิ่นประมาทผ่านสื่อสังคมออนไลน์ สามารถเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ เช่น การโพสต์ข้อความ การแชร์ข้อมูล หรือการแสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหาที่มีการเผยแพร่แล้ว จึงเกิดประเด็นทางกฎหมายว่าการกระทำดังกล่าว เช่น การกดไลก์ การแชร์ หรือการแสดงความคิดเห็น ควรถูกพิจารณาว่ามีความรับผิดชอบเท่ากับผู้ที่เป็นผู้เผยแพร่เนื้อหาต้นฉบับหรือไม่

3) ปัญหาขอบเขตการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลของบุคคลสาธารณะ อีกประเด็นหนึ่งคือปัญหาเกี่ยวกับขอบเขตการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลของบุคคลสาธารณะ ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในความสนใจของสังคม เช่น นักการเมือง นักแสดง หรือบุคคลสาธารณะอื่น ๆ โดยบุคคลเหล่านี้มักได้รับการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวน้อยกว่าบุคคลทั่วไป เนื่องจากบทบาทหน้าที่หรือสถานะทางสังคมของตน

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีข้อถกเถียงว่า สาธารณชนสามารถแสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์บุคคลสาธารณะได้มากน้อยเพียงใด จึงจะไม่เป็นการละเมิดสิทธิหรือเข้าข่ายความผิดฐานหมิ่นประมาท แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จะรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลไว้อย่างชัดเจนก็ตาม ในทางปฏิบัติ ปัญหาการแสดงความคิดเห็นในสื่อสังคมออนไลน์ปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น กรณีที่ พ.ต.อ.กฤษณะ พัฒนเจริญ โฆษกกองบัญชาการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (บช.สอท.) ได้ให้ความเห็นว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ แต่การใช้สิทธิดังกล่าวต้องไม่กระทบต่อสิทธิของผู้อื่น มิฉะนั้นอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลหรือสังคมได้ (มติชนออนไลน์, 2565)

ในปัจจุบันยังพบปรากฏการณ์ในสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Slut Shaming, Body Shaming และ Rich Shaming ซึ่งเป็นการประณามหรือดูหมิ่นบุคคลอื่นผ่านสื่อออนไลน์ ตัวอย่างเช่น กรณีเน็ตไอดอล หรือนักร้องหญิงที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงในสื่อสังคมออนไลน์ การกระทำดังกล่าวอาจเข้าข่าย ความผิดฐาน หมิ่นประมาทโดยการโฆษณา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328 ซึ่งมีโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 200,000 บาท นอกจากนี้ หากมีการเผยแพร่ภาพหรือคลิปในสื่อสังคมออนไลน์ที่มีลักษณะไม่เหมาะสม อาจเข้าข่ายความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ มาตรา 14 (4) และ (5) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลที่มีลักษณะลามก และประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ (ผู้จัดการออนไลน์, 2566)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์ยังคงมีความซับซ้อน ทั้งในด้านขอบเขตของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับความผิดฐานหมิ่นประมาท และการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล ส่งผลให้การแสดงความคิดเห็นในสื่อสังคมออนไลน์อาจนำไปสู่การดำเนินคดีตามกฎหมายได้

4. แนวทางการแก้ไขที่เหมาะสมกับประเทศไทยในการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์

4.1 ควรกำหนดขอบเขตของการแสดงความคิดเห็นในสังคมออนไลน์ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเหมาะสม และไม่ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น ทั้งนี้ การกำหนดขอบเขตดังกล่าว ควรคำนึงถึงหลักความสมดุลระหว่างเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นกับการคุ้มครองสิทธิของบุคคลอื่น ภาครัฐควรส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็นในสังคมออนไลน์ เช่น กฎหมายหมิ่นประมาท กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ และกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อให้ประชาชนเข้าใจขอบเขตของการใช้สิทธิ และสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม

4.2 เห็นควรให้มีการรับรองและคุ้มครองเสรีภาพของการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์ แม้ว่าการกำหนดขอบเขตของการแสดงความคิดเห็น จะมีความจำเป็นเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น แต่รัฐก็ควรให้ความสำคัญกับการรับรองและคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน เนื่องจากเสรีภาพดังกล่าว เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมประชาธิปไตย และเป็นกลไก ที่ช่วยให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ การกำกับดูแลการแสดงความคิดเห็นในสังคมออนไลน์ จึงควรดำเนินการโดยคำนึงถึงหลักความจำเป็นและความได้สัดส่วน เพื่อมิให้เกิดการจำกัดเสรีภาพเกินสมควร

อภิปรายผล

ในประเทศไทย ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์นั้น ยังไม่ได้รับการแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ได้รับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเอาไว้ จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องขอบเขตในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกทางสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560) ยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอ ทำให้การนำมาบังคับใช้รวมถึงการตีความ จึงไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ที่มุ่งต่อการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ในปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังพบเห็นว่า บทบัญญัติในกฎหมายฉบับดังกล่าวนั้น ยังไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของ มาตรา 26 และมาตรา 34 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวของรัฐธรรมนูญ มีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และปัญหาในการดำเนินคดีหมิ่นประมาททางสื่อสังคมออนไลน์ เป็นกรณีปัญหาเกี่ยวกับการนำกฎหมายอาญามาปรับใช้กับการกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาททางสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญานั้น ไม่ได้บัญญัติฐานความผิดที่ได้กระทำ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ไว้เป็นการเฉพาะ โดยการพิจารณาว่า กรณีใดที่จะต้องรับผิดชอบฐานความผิดหมิ่นประมาท ซึ่งผู้กระทำความผิดจะต้องมีเจตนาด้วยหรือไม่ เนื่องจากการหมิ่นประมาททางสื่อออนไลน์ สามารถกระทำได้หลากหลายวิธีการที่จะกระทำให้การหมิ่นประมาทเผยแพร่ออกไปทางสื่อออนไลน์ เช่น การกดไลค์ การกดแชร์หรือแสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหาดังกล่าวนั้น สมควรที่จะได้รับโทษเท่าเทียมกับการกระทำเสมือนบุคคลที่โพสต์เนื้อหาต้นฉบับหรือไม่

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์ มีการนำกฎหมายอาญามาปรับใช้กับการกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาททางสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญานั้น ไม่ได้บัญญัติฐานความผิดที่ได้กระทำ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ไว้เป็นการเฉพาะหรือบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการหมิ่นประมาทในทางแพ่งเอาไว้ คือ ผู้ใดกล่าวหรือโฆษณาแพร่หลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริง เป็นที่เสียหายแก่ชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของบุคคลอื่นก็ดี หรือเป็นที่เสียหายแก่ทางทำมาหาได้หรือทางเจริญของเขาโดยประการอื่นก็ดี ท่านว่าผู้นั้นจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เขาเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การนั้น แม้ทั้งเมื่อตนมิได้รู้ว่าข้อความนั้นไม่จริง แต่หากควรจะได้ จึงทำให้เกิดปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์ ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เพื่อคุ้มครองเสรีภาพการแสดงความคิดเห็นของบุคคล ไม่จะเป็นการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา ของประชาชน

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การวิจัยเรื่องปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์สรุปผลได้ ดังนี้

1.1 ขอบเขตในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกทางสื่อสังคม ออนไลน์ที่ได้ศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560) ยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอ ทำให้การนำมาบังคับใช้รวมถึงการตีความจึงไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มุ่งต่อการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ในปัจจุบัน

1.2 การดำเนินคดีหมิ่นประมาททางสื่อสังคมออนไลน์เป็นกรณีปัญหาเกี่ยวกับการนำกฎหมายอาญามาปรับใช้กับการกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาททางสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญานั้นไม่ได้บัญญัติฐานความผิดที่ได้กระทำ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ไว้เป็นการเฉพาะ

1.3 การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลในกรณีที่บุคคลสาธารณะ โดยบุคคลสาธารณะนั้นถือเป็นบุคคลที่อยู่ในความสนใจของสาธารณชนทั่วไป ซึ่งบุคคลประเภทนี้ ถือว่าได้ละสิทธิที่จะดำเนินชีวิตบางประการ และได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายในความเป็นส่วนตนน้อยกว่าบุคคลทั่วไป เช่น ดารา นักการเมือง นักกีฬา เป็นต้น ดังนั้น เรื่องการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ บุคคลสาธารณะผ่านสื่อต่าง ๆ จึงเกิดคำถามว่าสาธารณชนทั่วไปนั้น สามารถแสดงความคิดเห็นในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ต่อบุคคลเหล่านี้ได้หรือไม่เพียงใดจึงจะไม่เป็นการกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท

2. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเห็นสมควรให้มีการกำหนดขอบเขตที่แน่ชัดในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในสังคมออนไลน์ เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้ตามเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้รับรองเอาไว้

เอกสารอ้างอิง

- ชนน ศิลปรัสมิ. (2560). เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นกับการคุ้มครองชื่อเสียงของบุคคลอื่นตามแนวคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป. ใน *วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- ชัยยงค์ เจริญโชคทวี. (2564). เสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นภายใต้ระบอบประชาธิปไตย. *เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 9. วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.*

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. (2468). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 42 หน้า 75-76 (11 พฤศจิกายน 2468).

ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499. (2499). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 37 ตอนที่ 95 ฉบับพิเศษ หน้า 326-333 (15 พฤศจิกายน 2499).

ผู้จัดการออนไลน์. (2566). ตำรวจไซเบอร์เตือนภัยคุกคามที่เรียกว่า “Slut Shaming” ลุ่มเสี่ยงผิดกฎหมายมีโทษทางอาญา. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน 2566 จาก <https://shorturl.asia/jR258>.

มติชนออนไลน์. (2565). ตำรวจไซเบอร์เตือน คิดก่อนพูด คิดก่อนโพสต์ คิดก่อนแชร์ คิดก่อน click ไม่กระทบสิทธิเสรีภาพผู้อื่น. สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2569 จาก <https://today.line.me/th/v3/article/kEQp8gJ>.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก หน้า 7-13 (6 เมษายน 2560).

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ. (2564). โซเชียลมีเดียลือยุคดีจิตพิล ประโยชน์มีมากแต่ก็มีโทษไม่น้อย. สืบค้นเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2568 จาก <https://shorturl.asia/zLSG9>.

อภิมรย์ สุวรรณชาติ. (2569). ลือออนไลน์เครื่องมือการประทุวงยุคดีจิตพิล. สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2569 จาก <https://shorturl.asia/wSz0v>.

อริยพร โพธิ์ใส. (2565). มาตรการและแนวทางควบคุมการทวงถามหนี้ที่ขอบด้วยกฎหมาย. จุลนิติ, 19(3), 99-108.

ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อ
ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย*

THE PARTICIPATIVE LEADERSHIP FACTORS OF SCHOOL ADMINISTRATORS
AFFECTING RELATIONSHIP BETWEEN SCHOOLS AND COMMUNITIES
UNDER THE OFFICES OF PRIMARY EDUCATIONAL
SERVICE AREA IN NONGKHAI PROVINCE

*ชฎานนท์ ศรีกวนชา¹, พนายุทธ เชยบาล², พัทชรินทร์ ชมภูวิเศษ³
Chayanon Srikuancha¹, Panayuth Choeybal², Patcharin Chomphuwiset³
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย^{1,2,3}

Udonthani Rajabhat University, Thailand^{1,2,3}

*Corresponding Author, E-mail: 67120605126@udru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษากับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน 2) สร้างสมการพยากรณ์ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากครูผู้สอนจำนวน 2,675 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอน จำนวน 338 คน ใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (X_1) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (X_2) ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (X_3) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (X_4) มีค่าความเชื่อมั่นโดยรวม 0.91 และมีค่าความเชื่อมั่นแต่ละด้านเท่ากับ 0.93 0.91 0.95 และ 0.91 ตามลำดับ ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 2. สมการ

พยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ใช้ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นตัวแปรพยากรณ์ ได้อำนาจพยากรณ์ร้อยละ 50.80 โดยมีสมการดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = .829 + .288(X_3) + .146(X_4) + .287(X_2) + .081(X_1)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = .561(X_3) + .298(X_4) + .367(X_2) + .115(X_1)$$

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม, สถานศึกษา, ชุมชน

Abstract

The purposes of this research were to 1) investigate the relationship between participative leadership of school administrators and school–community relationships, and 2) develop a predictive equation of participative leadership factors of school administrators affecting school–community relationships under the Nong Khai Primary Educational Service Area Office. The study employed a quantitative research design. Data were collected from a population of 2,675 teachers, with a sample of 338 teachers selected through stratified random sampling. The research instrument was a five-point rating scale questionnaire. The participative leadership factors consisted of participation in decision making (X_1), participation in operations (X_2), participation in benefits (X_3), and participation in evaluation (X_4). The overall reliability of the instrument was 0.91, while the reliability coefficients for each dimension were 0.93, 0.91, 0.95, and 0.91. The reliability coefficient of school community relationships was 0.97. Statistics used for data analysis included percentage, mean, standard deviation, Pearson's product-moment correlation coefficient, and stepwise multiple regression analysis.

The research findings revealed that: 1. Participative leadership factors of school administrators were significantly related to school community relationships 2. The predictive equation of school community relationships using participative leadership factors of school administrators as predictors had a predictive power of 50.80 percent, as shown in the following equation.

The predictive equation of raw score:

$$\hat{Y} = .829 + .288(X_3) + .146(X_4) + .287(X_2) + .081(X_1)$$

The predictive equation of standard score:

$$\hat{Z} = .561(X_3) + .298(X_4) + .367(X_2) + .115(X_1)$$

Keywords: participative leadership, school, communities

บทนำ

การปฏิรูปการศึกษาและนโยบายการกระจายอำนาจทางการบริหารจัดการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่ภาครัฐมุ่งผลักดันเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาคนไทยให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ นโยบายดังกล่าวให้ความสำคัญกับ “การมีส่วนร่วมของชุมชน” ในฐานะภาคีเครือข่ายหลักที่มีบทบาทต่อการพัฒนาการศึกษาในระดับพื้นที่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2565) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดความสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นและศักยภาพของท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนในหลายพื้นที่ยังขาดความเข้มแข็งและไม่สามารถเชื่อมโยงเป็นกลไกสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพได้ส่งผลให้การจัดการศึกษาไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและบริบทท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) อีกทั้ง ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวนไม่น้อยยังขาดสมรรถนะที่เพียงพอในการสร้างและประคับประคองความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างสถานศึกษากับภาคีเครือข่ายชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนได้รับการยอมรับว่าเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา นักวิชาการหลายท่านชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและมีคุณภาพจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนและประสิทธิภาพของระบบการศึกษาในภาพรวม (นาวิน แกละสมุทร, 2562; นพธิ หอมชื่นชม, 2564) ความสัมพันธ์เชิงบวกยังช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทุนทางสังคมการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (นฤมล เสิงวัฒน์, 2564; รัฐเชตร แร่งทน, 2565) นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษายังเป็นปัจจัยที่สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และความรับผิดชอบร่วมต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ในกระบวนการดังกล่าว ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ถือเป็นปัจจัยเชิงกลยุทธ์ที่ส่งผลโดยตรงต่อความเข้มแข็งและความยั่งยืนของความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน (ลัดดาวัลย์ สมตน, 2561) ภาวะผู้นำรูปแบบนี้มุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้บุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กร ความผูกพัน และความร่วมมือภายในระบบ (กิตติพงศ์ ทาปง, 2563) ผู้นำที่มีลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วมยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศของการทำงานแบบมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ และการสร้างนวัตกรรม (สุชาดา อักษรกริช, 2563) อีกทั้ง

ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความไว้วางใจ ความโปร่งใส และความเชื่อมั่นระหว่างผู้นำกับผู้ตาม (พรเทพ เหมรณนที, 2564)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดหนองคายเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่ชายแดน ซึ่งมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมที่หลากหลาย สถานศึกษาในสังกัดกระจายอยู่ในทั้งเขตเมืองและชนบท ทำให้บริบททางสังคมของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันอย่างมาก จึงจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยเห็นความจำเป็นในการศึกษาปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดหนองคาย เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้เชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้พัฒนาแนวทางการบริหารจัดการศึกษาเชิงบูรณาการ ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ผลการศึกษานี้คาดว่าจะประโยชน์ต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษา เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่างสถานศึกษากับชุมชนอันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของระบบการศึกษาในระดับประเทศอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษากับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย
2. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย ปีการศึกษา 2568 จำนวน 2,675 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย ปีการศึกษา 2568 จำนวน 338 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ด้วยการเปิดตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, R. V., & Morgan, D. W., 1970) แล้วกำหนดสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างตามขนาดของโรงเรียนโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น

โดยจำแนกตามขนาดของโรงเรียน ได้แก่ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละขั้นตอนมีดังนี้

2.1 แบบยืนยันองค์ประกอบ

2.2 แบบสอบถามปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย มี 3 ขั้นตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ซึ่งประกอบด้วยคำถามที่เกี่ยวกับเพศ อายุ วุฒิการศึกษา ขนาดสถานศึกษาและประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 4) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งมีความครอบคลุมตามนิยามของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้น มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วม 2) การให้บริการชุมชน 3) การได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน 4) การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ 5) บทบาทคณะกรรมการสถานศึกษา และ 6) การประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีความครอบคลุมตามนิยามของความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้น มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

ในการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00 โดยมีข้อคำถามทั้งหมด 80 ข้อ พบว่า IOC เท่ากับ 1.00 จำนวน 63 ข้อ และเท่ากับ 0.60 จำนวน 17 ข้อ และจากการนำเครื่องมือไปทดลองใช้ พบว่า ตอนที่ 2 ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 โดยปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (X_1) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.93 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (X_2) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (X_3) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 และ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (X_4) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 และตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยติดต่อขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เสนอผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย เพื่อขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2 ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามจำนวน 338 ฉบับทาง Google Form พร้อมด้วยหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัยถึงกลุ่มตัวอย่าง และผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยวิธีการทางเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร และตรวจสอบว่าแบบสอบถามมีความสมบูรณ์

3.3 นำแบบสอบถามที่รวบรวมมาได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์โดยได้รับคืนมาวิเคราะห์ข้อมูลจำนวน 338 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100.00

3.4 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาผลวิจัยต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับเพศสภาพ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน ผู้วิจัยได้นำมาหาความถี่ และร้อยละ

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา และตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยนำมาป้อนคะแนน เข้าโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.3 นำค่าเฉลี่ยจากข้อ 4.2 และ 4.3 มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษากับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยการหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และใช้เกณฑ์การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เพื่อแปลความหมายตามเกณฑ์ดังนี้ ช่วงค่าเฉลี่ย 0.81 - 1.00, 0.61 - 0.80, 0.41 - 0.60, 0.21 - 0.40, 0.01 - 0.20 และ 0.00 หมายถึง มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับ มากที่สุด, มาก, ปานกลาง, น้อย, น้อยที่สุด และ ไม่มีความสัมพันธ์ตามลำดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

สำหรับทิศทางความสัมพันธ์ พิจารณาดังนี้ ถ้าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เป็นลบแสดงว่ามีความสัมพันธ์กันในทิศทางลบหรือทิศทางตรงกันข้าม ถ้าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เป็นบวกแสดงว่ามีความสัมพันธ์กันในทางบวกหรือทิศทางเดียวกัน

4.4 การวิเคราะห์เพื่อหาตัวแปรพยากรณ์ที่ดีที่สุด โดยใช้ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามตัวแปรพยากรณ์ ทั้ง 4 ปัจจัย โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบ

ขั้นตอน เพื่อดูว่าตัวแปรพยากรณ์ใดที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแล้วนำตัวแปรนั้นไปสร้างสมการพยากรณ์ต่อไป

4.5 ข้อตกลงเบื้องต้น เพื่อไม่ให้เกิดปัญหา Multicollinearity ความสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรพยากรณ์ทุกตัวแปร ต้องไม่มีความสัมพันธ์กันเอง คือ ต้องมี Tolerance มากกว่า 0.10 และ Variance Inflation Factor (VIF) ทุกข้อต้องไม่เกิน 10

ผลการวิจัย

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 51.48) ส่วนมากมีอายุ ตั้งแต่ 30 - 40 ปี (ร้อยละ 34.32) ระดับการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 54.44) และมีประสบการณ์การทำงานในสถานศึกษาตั้งแต่ 11 ปี - 15 ปี (ร้อยละ 30.18)

2. ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์กับความสัมพันธระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษากับความสัมพันธระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย

ตัวแปร	ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา						
	X_1	X_2	X_3	X_4	Y_0	Tolerance	VIF
X_1	1.000	0.783**	0.476**	0.247**	0.496**	0.383	2.613
X_2		1.000	0.617**	0.300**	0.672**	0.309	3.232
X_3			1.000	0.401**	0.685**	0.418	2.392
X_4				1.000	0.459**	0.833	1.200
Y_0					1.000	0.576	1.738

** มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสัมพันธระหว่างสถานศึกษากับชุมชนโดยรวม (Y) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (X_3) และ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (X_2) มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง ($r = .685$ และ $.672$ ตามลำดับ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (X_1) และ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (X_4) มีความสัมพันธ์อยู่ใน

ระดับ ปานกลาง ($r = .496$ และ $.459$ ตามลำดับ) เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ด้วยกันแล้วความสัมพันธ์ (r) ระหว่าง $X_1 - X_4$ มีความสัมพันธ์ (r) ตั้งแต่ $.459 - .685$

3. สมการพยากรณ์ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย โดยใช้ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นตัวพยากรณ์ ได้อำนาจพยากรณ์ร้อยละ 51.40 โดยมีสมการดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = .829 + .288(X_3) + .146(X_2) + .287(X_1) + .081(X_4)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = .561(X_3) + .298(X_2) + .367(X_1) + .115(X_4)$$

ตารางที่ 2 สัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย

ตัวพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่าง สถานศึกษากับชุมชน	คะแนนดิบ		คะแนนมาตรฐาน		Sig.
	B	Std. Error	β	T	
ค่าคงที่ (constant)	0.829	0.224		3.702	.000**
ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมใน ผลประโยชน์ (X_3)	0.288	0.021	0.561	13.813	.000**
ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมใน การดำเนินงาน (X_2)	0.146	0.021	0.298	6.866	.000**
ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมใน การตัดสินใจ (X_1)	0.287	0.035	.367	8.277	.000**
ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมใน การประเมินผล (X_4)	0.081	0.028	.115	2.865	.000**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า เมื่อนำองค์ประกอบภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นตัวพยากรณ์ที่ดี ทั้ง 4 ปัจจัย ไปหาความสัมพันธ์ เพื่อสร้างสมการพยากรณ์โดยใช้ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เป็นตัวแปรเกณฑ์ ตัวพยากรณ์ที่มีสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (B) และในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) คือ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (X_3) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (X_2) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (X_1) และปัจจัย

ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (X_4) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย โดยมีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ ($R = .717$) ซึ่งสามารถพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนได้ร้อยละ 51.40 ($R^2 = .514$)

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษากับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย เป็นไปตามสมมุติฐาน ข้อที่ 1 คือ ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์กับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนโดยรวม อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม มีรูปแบบการบริหารที่เปิดโอกาสให้ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และความไว้วางใจระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างสถานศึกษากับชุมชน และส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการจัดกิจกรรมทางการศึกษา การพัฒนาผู้เรียน และการแก้ไขปัญหาสอดคล้องกับแนวคิดของนฤมล สุวรรณรงค์ ที่กล่าวถึงภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมว่า พฤติกรรมของผู้บริหารที่แสดงออกถึงการบริหารงาน และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วม กระตุ้นให้ครูแสดงความคิดเห็นในการพัฒนางาน ขอคำปรึกษาจากครูในการมอบหมายงานที่ตรงความสามารถสร้างบรรยากาศให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน ให้โอกาสครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและแผนการปฏิบัติงาน มีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล (นฤมล สุวรรณรงค์, 2564) สอดคล้องกับแนวคิดของกชพร นาคทัศน์ ที่กล่าวถึงภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมว่า พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่มีหน้าที่รับผิดชอบและวิธีการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการโดยมีการร่วมมือหรือสนับสนุนด้านทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารโดยคณะกรรมการ มีรูปแบบวิธีการเดียวกันกับการวางแผนบริหารและปฏิบัติงานร่วมกัน สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนการตัดสินใจรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นในองค์กร (กชพร นาคทัศน์, 2565)

2. สมการพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย โดยผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนเพื่อหาตัวพยากรณ์ ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย จากองค์ประกอบบรรยากาศองค์การของสถานศึกษาทั้งหมด 4 องค์ประกอบ

จากสมการพยากรณ์แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา 4 องค์ประกอบสามารถพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เป็นไปตามสมมุติฐาน ข้อที่

2 คือ ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา อย่างน้อยหนึ่งปัจจัย สามารถพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย โดยที่ตัวแปรปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (X_3) เป็นตัวแปรแรกที่เข้าสู่สมการพยากรณ์ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการที่ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม โปร่งใส และคำนึงถึงประโยชน์ร่วมกันของสถานศึกษาและชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจและมีแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของลัดดาวัลย์ สมทน ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ว่า ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น แก้ไขปัญหา ตัดสินใจ เพื่อผลประโยชน์กับโรงเรียน ครูมีส่วนร่วมในการนำการปฏิบัติงานนั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานความเท่าเทียมกัน (ลัดดาวัลย์ สมทน, 2561) สอดคล้องกับแนวคิดของอริยาภรณ์ ขุนปักซี ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ว่า การส่งเสริม สนับสนุน การสร้างความสุขในการทำงานยกย่องชมเชยสำหรับครู ที่มีผลงาน จัดสรรสิ่งจูงใจในการทำงานเพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ครูผู้ปฏิบัติงาน และส่งผลต่อ ความตั้งใจในการทำงาน (อริยาภรณ์ ขุนปักซี, 2565) สอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ว่า การที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้รับผลประโยชน์จากโครงการหรือกิจกรรมที่ตนเองได้เข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางตรง หรือบริการที่ดีขึ้น และผลประโยชน์ทางอ้อม เช่น ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วม (Cohen, J. M., & Uphoff, 1980) ตัวแปรที่สองที่เข้าสู่สมการพยากรณ์ คือ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (X_2) ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการที่ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของพรเทพ เหมรานนท์ ที่กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานว่า การที่ผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้เกิดการร่วมกันดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของภาคีครูนักเรียน ชุมชน การดำเนินงานในกิจกรรมนั้นๆ ตามภารกิจที่กำหนดร่วมกัน ส่งผลให้โครงการที่ได้ดำเนินการประสบความสำเร็จรวม (พรเทพ เหมรานนท์, 2564) สอดคล้องกับแนวคิดของกชพร นาคทัศน์ ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรในทุกด้าน การบริหารงานกับบุคลากรทุกฝ่าย การประสานงานกับบุคลากรทุกฝ่าย การปฏิบัติงานตามเงื่อนไขที่กำหนดทั้งแบบรายบุคคลและรายกลุ่ม การส่งเสริมบุคคลให้มีความผูกพันที่ดีภายในองค์กรของสถานศึกษา (กชพร นาคทัศน์, 2565) สอดคล้องกับแนวคิดของอริยาภรณ์ ขุนปักซี ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานว่า การดำเนิน การสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการปฏิบัติการ หรือดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ โดยส่งเสริมให้ครูสามารถใช้ทักษะความสามารถอย่างเต็มที่ โดยผู้บริหารลงมือปฏิบัติงานและกิจกรรมของโรงเรียนร่วมกับครู เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และการรับรู้เรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่าย (อริยาภรณ์ ขุนปักซี, 2565)

ตัวแปรที่สามที่เข้าสู่สมการพยากรณ์ คือ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (X_1) ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากที่ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในประเด็นสำคัญของสถานศึกษา ทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของลัดดาวัลย์ สมทน ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่า ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนลำดับความสำคัญของปัญหา ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ขั้นตอนการปฏิบัติงานของสถานศึกษาตัดสินใจ โดยใช้ความคิดเห็นของกลุ่ม ทำให้การบริหารการจัดการในองค์กรไปถึงเป้าหมายที่วางไว้โดยง่าย (ลัดดาวัลย์ สมทน, 2561) สอดคล้องกับแนวคิดของพรเทพ เหมรณนัท ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในตัดสินใจว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเมื่อมีกิจกรรมใด หรือจะทำโครงการอะไร ผู้บริหารก็จะให้สมาชิกที่เกี่ยวข้องภายในสถานศึกษา มาร่วมกันตัดสินใจในการทำงานนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสาเหตุ และความต้องการ ร่วมคิดค้นแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมตัดสินใจในการวางแผนแก้ไขปัญหา ร่วมในการรับผิดชอบ ร่วมในการตัดสินใจ ตลอดจนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลทางเลือกของการตัดสินใจ ให้เกิดผลที่ดีตามบริบทสถานที่ต่าง ๆ (พรเทพ เหมรณนัท, 2564) สอดคล้องกับแนวคิดของกชพร นาคทัศน์ ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในตัดสินใจว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจในงานรับผิดชอบ การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การกำหนดนโยบายของโครงการ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ เปลี่ยนแปลงพัฒนาโครงการหรือกิจกรรม (กชพร นาคทัศน์, 2565) สอดคล้องกับโคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในตัดสินใจว่า การที่บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปัญหาในการดำเนินงาน การคิดริเริ่มโครงการ การเลือกทำโครงการ ตลอดจนกระทั้งงานและกิจกรรมส่วนต่าง ๆ ในการดำเนินงานโครงการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Cohen, J. M., & Uphoff, 1980)

ตัวแปรที่สี่ที่เข้าสู่สมการพยากรณ์ คือ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (X_4) ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษา เปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงาน ส่งผลให้เกิดความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของลัดดาวัลย์ สมทน ที่เน้นการมีส่วนร่วมของครูในการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน (ลัดดาวัลย์ สมทน, 2561) และสุชาดา อักษรกริช ที่ชี้ถึงการเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการรายงานและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (สุชาดา อักษรกริช, 2563) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของพรเทพ เหมรณนัท ที่มองว่าการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นกระบวนการติดตามและพัฒนางานร่วมกันของทุกภาคส่วน (พรเทพ เหมรณนัท, 2564) และโคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff) ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมสามารถเกิดได้ ทั้งในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อนำผลไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานร่วมกัน (Cohen, J. M., & Uphoff, 1980)

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย พบว่า 1) ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา ทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์กับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในจังหวัดหนองคาย 2) สมการพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดหนองคาย โดยใช้ปัจจัยภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นตัวแปรพยากรณ์ ได้อ่านาพยากรณ์ร้อยละ 50.80

2. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

2.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับมากกับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ดังนั้น ผู้บริหารควรพัฒนาและส่งเสริมภาวะผู้นำลักษณะนี้อย่างต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้ครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือ อันนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและยั่งยืน

2) ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน ควรถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการบริหารและพัฒนาความสัมพันธ์กับชุมชน โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อเพิ่มความร่วมมือ ความไว้วางใจ และสนับสนุนการพัฒนาสถานศึกษาและชุมชนอย่างยั่งยืน

2.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

1) ควรขยายขอบเขตของการศึกษาไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดอื่น หรือในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เพื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยและให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

2) ควรมีการทำวิจัยและพัฒนาภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยใช้ตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลในสมการโดยใช้การวิจัยเชิงพัฒนา การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิจัยเชิงกลยุทธ์และ การวิจัยเชิงเปลี่ยนแปลง

เอกสารอ้างอิง

- กขพร นาคทัศน์. (2565). ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบึงกาฬ. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- กิตติพงศ์ ทาปง. (2563). ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นพธิ หอมชื่นชม. (2564). การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นฤมล สุวรรณรงค์. (2564). ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 8 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นฤมล เส็งวัฒน์. (2564). การศึกษาสภาพและแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นาวัน แกละสมุท. (2562). การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของโรงเรียนวัดใหญ่บ้านบ่อ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
- พรเทพ เหมรานนท์. (2564). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 และเขต 2. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- รัฐเขตร แรงทน. (2565). การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กลุ่มสหวิทยาเขตเบญจมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาเชียงราย. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ลัดดาวัลย์ สมตน. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมกับงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี

เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2565). รายงานการปฏิรูปการศึกษาและการกระจายอำนาจทางการบริหารจัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). รายงานสถานภาพการศึกษาไทยและแนวทางการพัฒนาความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

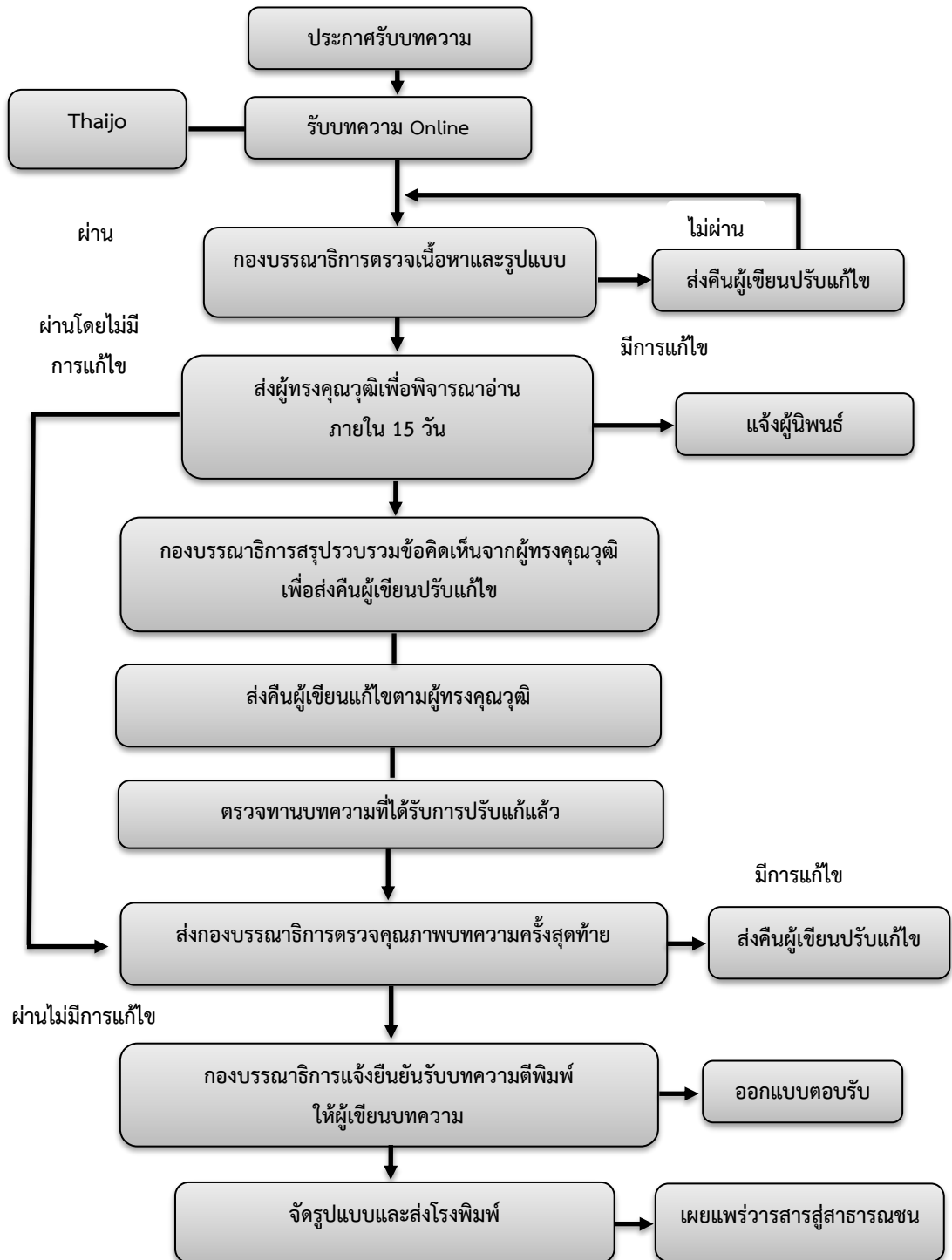
สุชาดา อักษรกริช. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริการงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 5 จังหวัดอ่างทอง. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

อริยาภรณ์ ขุนปักซี่. (2565). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

Cohen, J. M., & Uphoff. (1980). *Rural development participation: Concepts and measures for project design, implementation and evaluation*. Cornell University.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารศึกษิตาลัย

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

1. ประเภทของบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารศึกษิตาลัย

1.1 บทความวิชาการ ได้แก่ งานเขียนทางวิชาการในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่มีการรวบรวมข้อมูล ความคิดเห็น ข้อยุติ ข้อเสนอแนะและประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยผู้เขียนค้นคว้าจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ เป็นต้น แล้ววิเคราะห์อย่างสมเหตุสมผล

1.2 บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ บทความที่นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าใหม่ ๆ ทั้งในด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ เป็นการนำเสนอปัญหาที่ผู้เขียนได้ศึกษาหรือประเด็นที่ต้องการคำตอบ มีการกำหนดกรอบแนวคิด การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งสรุปปัญหาอย่างชัดเจน อันเป็นการสร้างฐานความรู้ที่มีคุณค่าทางวิชาการ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

2. การจัดเตรียมบทความ

วารสารศึกษิตาลัย ได้กำหนดการเตรียมต้นฉบับไว้ ดังนี้

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 12 – 14 หน้ากระดาษ A4 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษขอบบน 3.81 ซม. ขอบล่าง 2.54 ซม. ขอบซ้าย 2.54 ซม. ขอบขวา 1.5 ซม. กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัด พร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้ โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสังกัดหรือหน่วยงาน และ E-mail พิมพ์ด้วยตัวอักษรปกติอยู่ใต้ชื่อเรื่อง โดยเรียงมาทางด้านขวา

4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 300 คำต่อบทคัดย่อ

- 5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร พิมพ์ตัวที่ 6 และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด
- 7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)
- 8) ส่งบทความต้นฉบับที่ E-mail : Sjmcunk@gmail.com

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป มีความกะทัดรัด และสั้น
- 2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัยกรอบแนวคิดและระบุวัตถุประสงค์การวิจัย
- 3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน
- 5) สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป
- 6) ข้อเสนอแนะ (Suggestion) หมายถึง ประเด็นที่ผู้วิจัย เสนอแนะขึ้นมาจากผลการวิจัย หรือข้อค้นพบจากการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อให้ข้อมูล คำแนะนำแนวทาง หรือวิธีการใด ๆ แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำ ข้อเสนอแนะไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนา การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน หรือการบริหารจัดการ เป็นต้น
- 7) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเนื้อเรื่องเท่านั้น ใช้การอ้างอิงแบบ APA

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)

- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

3. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับ ผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้องของการอ้างอิงเอกสารเพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่ม ใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน และปีที่พิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง โดยการกรอกข้อมูลอ้างอิงในฟังก์ชันการอ้างอิง ของโปรแกรม Microsoft Word 2010 เป็นต้นไป เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการ ฉะนั้น” (ส.น. 16/35/75) เป็นต้น

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (สมภาร พรหมทา, 2555)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2550)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโรและคณะ, 2558)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาทวิ มหาปณฺโญ. (2557). ดุลยภาพชีวิตเชิงพุทธ เพื่อความมีอายุยืน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง// (เลขหน้าที่ย่าง).//
สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมพร รุ่งเรืองกลกิจ. (2553). พระพุทธศาสนากับงานสุขภาพจิต. ใน พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส
(บรรณาธิการ). พระพุทธศาสนากับการฟื้นตัวจากวิกฤติการณ์โลก. (หน้า 3-20).
กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่
ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บรรจบ บรรณรุจิ. (2557). พระวัคกลีในคัมภีร์บาลี : จุดเชื่อมโยงที่ยังไม่พบ. วารสารบัณฑิตศึกษา
ปริทรรศน์, 10(2), 25-44.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ : ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม, / (เล่มที่ย่าง, หน้าเลขหน้าที่ย่าง).
สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ปรีชา พิณทอง. (2532). คอล่า. ใน สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ, (หน้า 173). อุบลราชธานี :
ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์, /เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

เปรียญ 10. (22 พฤษภาคม 2562). เหลียวหลังแลหน้ามหาจุฬาฯ ทางเลือกสำหรับคนชนบท. เดลินิวส์, น. 5.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา.// ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาประหยัด ปญญาโร (สุนนท์). (2542). จริยธรรมในลำกลอน. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
แม่ชีกฤษณา รักษาโณมและคณะ. (2556). รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทาง
พระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กระบวนการเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ”
สู่ “เส้นทางธรรม”. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช).

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

โกเมทร์ อ่อนนุช. (5 พ.ย. 2560). ความเชื่อเรื่องนาคในพระพุทธศาสนา. (นางสาวเจนจิรา พุ่มแก้ว,
ผู้สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// สืบค้นเมื่อ/จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2562). สิ่งแรกในพระพุทธศาสนา (4). สืบค้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2562
จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_193297

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง (ถ้ามี).// ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของ โครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2547). จาริกบุญ-จาริกธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.

ประพันธ์ ศุภสร. (2554). อัมมสันตติ: วิธีการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาของพระนาคเสน. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 7(1), 54-61.

สมภาร พรหมทา. (2534). อดีตากับอนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท. ใน ดุษฎีนิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา พิณทอง. (2532). คอลัมน์. ใน สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ, (หน้า 173). อุบลราชธานี: ด้านสหราชอาณาจักรพิมพ์ จำกัด.

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปัญญา). (2555). การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2556 จาก <https://is.gd/zOr2aQ>

Boo Elizabeth. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*. Vol. 1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. *The Iranian Journal of Allergy*, 6 (5), 25-28.

4. เงื่อนไขของบรรณาธิการ

เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินบทความแล้ว มีความเห็นให้แก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ หากรายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยนั้น ไม่ตรงกับแนวทางของวารสารปัญญาปณิธาน หรือไม่ผ่านการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์แล้ว ผู้นิพนธ์บทความจะได้รับลิงก์วารสาร ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนบทความ (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้สนับสนุนบทความ (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด).....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า) (16 pt)

1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างอิงนโยบาย กฎหมาย หรือ แนวคิดทฤษฎีมารองรับ).....
2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างอิงงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ).....
3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา.....
4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

- 1.....(16 pt).....
- 2.....(16 pt).....
- 3.....(16 pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล.....

.....

.....

.....

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

องค์ความรู้ใหม่ (18pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุงค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18pt)

(16pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับรัดได้ใจความพร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป.....

เอกสารอ้างอิง : (18 pt) อ้างอิงแบบ APA

.....(16 pt).....

.....(16 pt).....

.....(16 pt).....

.....(16 pt).....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความ วิชาการ

ชื่อบทความ(ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ(อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้สนับสนุนบทความ (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

สรุป (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt) อ้างอิงแบบ APA

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

แบบฟอร์มนำส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารศึกษิตาลัย
วัดศรีสุมงคล ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

1. ชื่อ-ฉายา-นามสกุลของผู้นิพนธ์บทความ

(ภาษาไทย).....

ชื่อ-ฉายา-นามสกุลของผู้นิพนธ์บทความ

(ภาษาอังกฤษ).....

ตำแหน่ง :

() อาจารย์ มหาวิทยาลัย.....() บุคคลทั่วไป

() นิสิต/นักศึกษา มหาวิทยาลัย.....

ระดับ ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

ประเภทบทความ () บทความวิจัย () บทความวิชาการ () อื่น

(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

2. สถานที่ติดต่อผู้นิพนธ์บทความ

ที่อยู่ติดต่อสะดวกที่สุด.....

.....โทรศัพท์.....E-mail.....

เมื่อคณะกรรมการของวารสารพิจารณาแล้ว มีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินดียอมรับไปแก้ไขตามมติดังกล่าวนี้ และข้าพเจ้าขอรับรองว่า บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่ได้คัดลอกหรือดัดแปลงมาจากของผู้ใดทั้งสิ้น

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสารศึกษิตาลัย ตามอัตราที่ได้กำหนดไว้แล้ว

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้นิพนธ์บทความ

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมายเหตุ : กรุณาส่งแบบฟอร์มไปที่ สำนักงานวารสารศึกษิตาลัย วัดศรีสุมงคล ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย หรือที่ E-mail: Sjmckunk@gmail.com